BUNALIM VE ESİNTİ

İKİNCİ YIL SAYI:21 MAYIS 1989 3000 TL (KDV'li)

TOPLUMSAL KURTULUŞ

TEORİK-PRATİK SOSYALİST DERGİ

İlhan Akalın ● Zihni Anadol ● İbrahim Baştuğ ● Çelik Bilgin
Deniz Can ● Özgür Coşkun ● Albert Einstein ● Onur Erk
Bilgesu Erenus ● İldeniz Kurtulan ● Yalçın Küçük
Deniz Ongun ● Yusuf Şaylan ● Ali Can Tamer

"Artık Rasin'in 'resmettiği' Devrimci Nazım var: Müthiş delikanlı, sonsuz uçarı, en yüksek düzeyde kararlı bir Nazım görüyorum. Görmek istediğimi görüyorum."

Y. Küçük

EKİN DANIŞMANLIK
DÖNEM DAĞITIM

İÇİNDEKİLER

- **Sahibi**: Dönem Yayıncılık Adına *Yalçın Küçük*
- **Genel Yayın Yönetmeni: İlhan Akalın**
- **Yazıişleri Müdürü**: H. Kaya Eker
- **Merkez**: Cemal Nadir Sk. Hacıfazlıoğlu İşhanı No: 17/6 Cağaloğlu/İSTANBUL
- **Ankara Bürosu:** Konur Sokak, 73/9 Ankara - Telefon: 1259378
- **İzmir Bürosu:** Salihağa İşhanı Kat 6/615 Konak/İzmir Telefon: 14 46 85
- **Baskı**. DİLEK MATBAASI Sultanahmet/İSTANBUL
- **Abone Koşulları**: Yurtici Yıllık 20 bin TI
- **Posta Çeki Numarası**: 28 155-7
- **Yurtdışı**: Yıllık 60 DM
- **Dönem A.Ş. Döviz Tevdiat Hesap Numarası**: 1380 İŞ Bankası Akay Şubesi
- **Frankfurt Temsilcisi: Mustafa S. Silar** Schichau Str. 7-9 6 Frankfurt 1 Tel: 069/495743
- **Hamburg Temsilcisi: Yüksel Er** Bilser Str. 24 a 2000 Hamburg 60 Tel: 040/5117632
- **Stuttgart Temsilcisi: Kamber Resuloğlu** Postfach 400261 7000 Stuttgart 40
- **DanimarkaTemsilcisi**: **Fadıl Ölmez** Bellingevej 128/B 5250 Odense SV - Telefon: 961562
- **Paris Temsilcisi**: **A. Yalman** Poste-Restrante, Paris-Bonne-Mouvelle 75010 Paris Tel: 01/ 47832846
- **Köln Temsilcisi: A. Araç** C/O Beratung stelle Mansfalder Str. 30/32 5000 Köln 51
- **Bon Temsilcisi: İmam Zeynel Aslan** Haupt Str. 355 5330 Konnigswinter 1

öneriyi hiç duymamış görünüyor. Burada samimi davranıyor; çünkü iktidara gelirse 141 ve 142'nci maddelerin değiştirilmesine kesinlikle karşı çıkacağı bellidir. Süleyman İnönü'nün diğer parçası olan İnönü ise böyle bir öner karşısında "bu meclis meşru değildir, yeni anayasa yapamaz" diyerek herkesi gül-dürüyor. Yasa yapan meclis aynı zamanda anayasa da değiştirir. Ancak Süleyman İnönü'nün İnönü parçası, eğer 141-142 kalkarsa solu hem tehdit edecek ve hem de bir silahı kalmayacağını biliyor.

YEREL SEÇİMLER VE MEŞRUİYET

Yerel seçimler meşruiyete etki yapmazlar. Yerel veya ara seçimlerin parlamentoların meşruiyeti arasında bağ kurmak burjuva demokrasilerinin geleneklerinde yoktur.

Bir yerel seçimde alınan oylarla bir parlamentonun meşruiyeti ne artar ne azalır. Parlamentoların meşruiyetleri seçim yasalarında ve bunlara uygunlukta aranır. Bugün yürürlükte olan seçim yasası çıkarıldığı zaman pek çok kimse ve bu arada Toplumsal Kurtuluş, bu yasanın, parlamento meşruiyetine çok büyük gölgeler düşürdüğünü söyledi ve yazdı. Bülent Ecevit, Süleyman İnönü'ye bu seçim yasasıyla seçimlere gitmemeyi ve boykot önerdi. Bu yasayla seçime girmiş, bu yasayla girdiği mecliste and içmiş, yasalara oy vermiş ,meclis başkanını, başbakanı kabul etmiş Süleyman İnönü'nün şimdi meşruiyet kavgasına girmesi cehaleti politika saymasından ileri geliyor.

Söyleyecek sözleri yok ve halkın düşünmesini de durdurmak istiyorlar. ■

DENİZ BAYKAL HÜKÜMETİ NEREDE ARIYOR

SHP Genel Sekreteri Deniz Baykal, hükümeti İstanbul'da ve işadamlarında arıyor. SHP, iktidar olmak için kendisini halka beğendirmek yerine İstanbul'un büyük iş adamlarına ve bunların omuzlarından Washington'a beğendirmeye çalışıyor.

Deniz Baykal SHP'de genel sekreter olduktan sonra kendisini halka ve toplumun sömürülen sınıflarına, aydınlara , öğrencilere beğendirmek için dudaklarını kıpırdatmak zahmetini hiç bir zaman düşünmedi. Ancak bütün açıklamalarını İstanbul iş adamlarını tatmin etmeye yöneltti.

Baykal'ın iktidarı tümüyle zenginler klubünden istemisi ve Özal'ın en önemli kararlarını Washington bağlantılarından sonra açıklaması, Türkiye'de politikacıların iktidarın dayanağını yalnızca seçimle gelen temsilcilerde ve parlamentoda bulmadıklarını gösteriyor. Ayrıca oyların üçte birini almış bir partinin iki yıldan beri büyük bir çoğunlukla hükümet etmesi de iktidarın dayanağı ile halkın iktidarı ile bağın zayıfladığını açıklıyor.

Dayanak parlamentoyu aştığı için bugün ANAP hükümetini sürdürebiliyor ve yine iktidarın parlamentonun dışına doğru hareket

II

İKTİDARIN DAYANAĞI YALNIZCA PARLAMENTO DEĞİL

Erken seçim sakızı, artık iktidarın dayanağının yalnızca parlamento olmadığına inanılmasından çıkıyor.

Erken seçim, ülke sorunlarını çözmek için değil Çankaya'ya Özal'ın gidişini önlemek için ortaya atılıyor.

Erdal İnönü ile Süleyman Demirel'in yerel seçimler sonucunda toplumun bütün tartışmalarını erken seçime bağlamaları ve erken seçimi bir sakız haline getirmeleri Türkiye'de iktidarın dayanağının değiştiğine inanmalarından kaynaklanıyor. Oyların üçte birini toplayabilmiş bir partinin temsilcilerin üçte ikisini çıkardığı bir toplumda iktidarın dayanakları tartışması daha büyük bir açıklıkla ortaya çıkıyor.

Türkiye'de en önemli politik açıklamalar parlamentonun dışında yapılıyor. Turgut Özal bir parti kurmaya Amerika Birleşik Devletleri'ni ziyaret ettikten sonra karar veriyor. Emin Çölaşan'ın son kitabı, Turgut Özal'ın partisinin seçime girmesini, Amerikalı General Haig'in Milli Güvenlik Konseyi Başkanı Kenan Evren'le görüşmesinin sağlandığı kesinlikle kanıtlıyor. Turgut Özal'ın kardeşi Bozkurt Özal, yeni cumhurbaşkanının yine ANAP'tan çıkacağını yine Amerika Birleşik Devletleri'nde açıklıyor.

ettiği için cumhurbaşkanlığı seçimi önem kazanıyor. Cumhurbaşkanlığı hukuki yetkilerinden daha çok parlamento dışı kanalların muhatabı olmayı kabul edebileceği için önem kazanıyor.

CUMHURBAŞKANI SEÇİMLERİ

Bu yılın Kasım ayına kadar bütün politik tartışmaların erken seçimler ve bugünkü parlamentonun gücü üzerinde incir çekirdiğini doldurmayan hikmetlerle geçirileceği anlaşılıyor. Muhalefet ve başta Demirel, alacağı sonuçtan emin olmamakla birlikte, böyle bir tartışmanın sonunda Özal'ın cumhurbaşkanlığını önlemeyi umut ediyorlar. Özal'ın ANAP'ın başından ayrılmasının Türkiye politikasında getirebileceği yeni imkanlardan daha çok dayanağı parlamentodan kaçan bir iktidar platformunda Özal'ın parlamento dışındaki iktidar dayanaklarıyla daha sıkı bir işbirliğine girmesinden korkuyorlar. Bu korku ile de Türkiye politik yaşamını kesin bir kısırlığa itiyorlar. ■

III

DENİZ BAYKAL ERKEN SÜRÜNÜYOR

Türkiye'de CHP-SHP çizgisinde bir partide hiç bir yönetici Baykal kadar erken bir zamanda ve bu ölçüde sağ politikaların sahibi olduğunu açıklamadı.

Baykal, CHP veya SHP'ye gelmiş en sağ yönetici sıfatını elde etmek için yarışıyor.

Ahmet Emin Yalman, Adnan Menderes'i başbakan koltuğuna oturtmak istedi ve bununla övündü. Daha sonra Milliyet'te Abdi İpekçi, Bülent Ecevit'in başbakanlığı yürüyüşünde ve başbakanlığının bir döneminde etkili oldu. Mehmet Barlas, Ahmet Emin'e ve Abdi İpekçi'ye özenerek bir süre Özal'ın yaratıcısı gazeteci-başyazar görünümüne heves etti. Civaoğlunun payına ve sırasına da Deniz Baykal düşüyor.

CİVAOĞLU DENİZ'İ BAŞBAKAN YAPIYOR

Gazetecilikten daha çok başbakanların önemsiz sırlarını yazmayı seven Güneri Civaoğlu artık yeni bir sır kaynağı buldu. Sürekli olarak Deniz Baykal'ın büyük sırlarını yazıyor. Baykal'ın sırlarını öğreniyor ve daha sonra bunları "karamsar olmayalım" uyarıcı başlığıyla okuyucusuna ve başlığından anlaşıldığına göre de karamsar olabilecek çevrelere aktarıyor. Civaoğlu, ürkek çevrelere Deniz'den korkmamalarını ve Deniz'in aynıyla bir yeni Özal olacağı haberini veriyor.

Civaoğlu, Deniz'iden aldıklarına kendisi de inanmaz görünüyor ve bunun için bunların "1 Nisan Şakası" olmadığını önce 2 Nisan'da açıklıyor. Aslında eğer Civaoğlu'nu Deniz'den alıp yazdıkları doğruysa bunlara hiçbir zaman şaka denmez; bunlar bir çok korkak politikacının büyük iş çevrelerine yaranmak için bulabildikleri ve içinde hiç bir zeka parçası olmayan "eşek şakaları" olabilir.

"Özal'ın 1983'te iktidara geliş operasyonu, aradan sıyrılıverişi ustacaydı, şıktı. Önemli şeyler programlanmıştı. Onları ardarda yaktı. Sözünü ettiği transformasyon doğrudur. Temelde devrim gibi değişimler gerçekleştirdi. Türk parasını koruma mevzuatının değişimi, ithalatta liberasyon.... İkame sanayiine ihracata dönük üretim. Bunlar öyle sıradan ve kolay işler değil."

Eğer bunları gerçekten bir sosyal demokrat olma iddiasındaki partinin genel sekreteri söylemiş ise, şimdiye kadar çoktan yerinden ayrılmış veya atılmış olması gerekirdi. Bunların hiçbirisi doğru değildir ve Deniz'in buradaki tavrı rüşvet aldığı kimseyi övmeye kararlı bilgisiz ve yeteneksiz eleştirmenin yazısına benziyor. Emin Çölaşan'ın kitabında da yazıldığı gibi Turgut Özal, bütün yaşamında hiç bir politik programın sahibi olmadı ve kendisine ait hiç bir programı da uygulamadı.

Eylül darbesi, ilk gününde liderinin ağzından 24 Ocak kararlarını uygulamayı sürdüreceğini ilan etti. Eylül darbesi, 24 Ocak kararlarını uygulamayı, bunu Demirel ile birlikte ilan eden kimseyi, Demirel'in müşteşarını başbakan yardımcısı yaparak eline teslim etti. Özal, bir askeri darbenin baskı rejiminde daha önce ilan edilen IMF reçetelerini daha büyük bir cüretle uygulamaya koydu. Yaptığı budur. Buna bir sosyal demokrat parti genel sekreterinin "devrim "veya "şık" demesi ülke adına utanç vericidir.

Bu utanç tümüyle SHP'nindir. Böyle bir genel sekreteri, halkına ve işçisine yapılan acımasızlıkları bu kadar kolayca ve sıkılmadan öven bir genel sekreteri hiç bir parti yerinde tutmamalıdır.

BAYKAL'IN YARANMA YARIŞI

"İncelettim. Soruşturdum. Her ikisi de dürüst ve temiz kalmış insanlar. Çevre kirlenmesi onların isimlerini etkileyememiş. Sonra her ikisi de yetenekli. Özellikle Rüşdü Saraçoğlu hem içeriye egemen... hem dışardaki bütün kilit noktalarına çıkışları olan, tanınan bir uluslararası isim." Bunları da Deniz Baykal söylüyormuş. DPT Müsteşar'ı Ali Tigrel'le Merkez Bankası Başkanı Rüşdi Saraçoğlu'nu çok

beğeniyormuş ve yerinde tutuyormuş.

Baykal'ın bu söyledikleri doğruysa bir kısmı uydurmadır ve diğer kısmı ürkütücüdür. Uydurmadır. Çünkü, bir ülkede DPT Müşteşarı ile Merkez Bankası Başkanının değerleri araştırmayla anlaşılmaz; yaptıklarıyla ve yazdıklarıyla ortaya çıkar. Bunları ortaya çıkarmak için hiç araştırma gerekmez; herkes bilir.

Deniz Baykal, Saraçoğlu ile Tigrel'in neresini araştırmış? Bir bilgisiz eleştirmenin dalkavukluk senaryolarını hatırlatıyor. İkincisi, yüzde yüz'e yakınbir enflasyon olan ülkede DPT Müşteşarı ile Merkez Bankası Başkanı da bundan sorumlu değilse kim sorumludur? Uygulanan politikalar istemeyerek uyguluyorlarsa ve kendilerinin politikaları değilse bunlara nasıl "dürüst" ve "temiz" kalmış insan denebilir?

İKTİDARA YAKLAŞTIKÇA AKLINI YİTİRİYOR

Diğer tarafı da ürkütücüdür. "Kilit noktalarına çıkışları olan" kimse ne demektir? Bu IMF ve diğer büyük bankalarla içli dışlı olan, onların görüşlerine göre hareket eden insanı tarif etmektir. Baykal, bu tarifi yapıyor. Bu ise son derece ürkütücü oluyor; Baykal, iktidara gelirse IMF'nin emrinden çıkmayacağını ve emrinden çıkmayacak kimselerle çalışacağını ilan ediyor ve kimsenin kılı kıpırdamıyor.

Artık IMF'de, Dünya Bankası'nda OECD'de de ve benzeri uluslararası kuruluşlarda Rüştü Saraçoğlu türünün yüzlercesi vardır. Rüştü Saraçoğlu, bunlardan birisidir ve bütün özelliği Şükrü Saraçoğlu'nun torunu ve Turgut Özal'ın oğlunun pek az arkadaşından birisi olmasıdır. Ama, belki Baykal bunları da biliyordur. İktidara gelirken ve gelme düşüncesiyle yalvaracağı bir yer bırakmak istemiyordur.

Deniz Baykal'ı yine de kutlamak gerekiyor. Hiç bir politikacı böylesine sağ bir çizgiyi bu kadar erken açıklamamıştır. Baykal'ı erken soyunduğu için kutlamak gerekiyor. ■

Baykal'ın ibret verici itiraflarını bir belge olarak yayınlıyoruz

GÜNERİ CIVAOĞLU

Karamsar olmayalım

Şu okuyacağınız satırlar **1 Nisan** şakasına benziyor, ama, değil... her kelimesiyle gerçek.

Deniz Baykal anlatıyor:

"Yarın iktidar olsak, herhalde göreve devam etmesini isteyebileceğimiz isim, Merkez Bankası Başkanı Rüştü Sara ;oğlu olabilir."

DPT Müsteşarı Ali Tigrel için de iyi şeyler söylüyor.

Baykal "her ikisine de beraber çalışma önerisinde bulunabiliriz" diyor.

İşte sözleri:

"İncelettim. Soruşturdum. Her ikisi de dürüst ve temiz kalmış insanlar. Çevre kirlenmesi onların isimlerini etkileyememiş. Sonra.. her ikisi de yetenekli. Özellikle, Rüştü Saraçoğlu hem içeriye egemen... hem dışarıdaki bütün kilit noktalarına -çıkış-ları **olan, tanınan, bir uluslararası isim."**

GEÇMİŞ ZAMAN OLUR Kİ

Baykal'ı dinlerken, **1970**'li yıllara kaydı düşüncelerim.

Siyasi tarihimize **Merkez Bankası Baskını** diye geçecek hadiseyi anımsadım.

CHP'liler **Hükümeti** yeni devralmışlardı... **Adalet Partisi** döneminden olan **Merkez Bankası başkanını** görevinden çekip koparmakta kararlıydılar. Ama... bu işi ancak Genel Kurulun toplanması ile... *ve de hissedar oylarda çoğunluk iradesi* sağlayarak yapabilirlerdi. Ve işte **Merkez Bankası baskını** yapılıyor, başkan söke söke görevinden alınıyordu.

1970'li yıllarda bir iktidar değişecek te, kendisinden önceki iktidarın Merkez Bankası başkanını yerinde tutacak... Olacak şey değildi bu.

Değil Merkez Bankası Başkanı, Anadolu Ajansı Genel Müdürlüğü bile **"kale komutanlığı"** gibi *görülür, mutlaka değiştirilirdi.* Nitekim aynı **CHP Hükümeti** işbaşına gelir gelmez, aynı hukuk ekibiyle, tıpkı **Merkez Bankasına** olduğu gibi, **Anadolu Ajansı**'na da halâ **"baskın"** diye anımsanan operasyonu yapmıştı.

Dileyelim ki, bir daha hiç öyle durumlarla karşılaşmayalım. Su güleryüzlü demokrasimiz sürebilsin.

İYİ ŞEYLER...

Baykal'ın **Özal** ile ilgili değerlendirmeleri de olgunluk izlerini yansıtıyor. İşte yaptığı bir kısa **Özal** tahlili:

"Özal'ın 1983'te iktidara geliş operasyonu, oradan sıyrılıverişi ustacaydı, şıktı. Önemli şeyler programlamıştı. Onları ardarda yaptı. Sözünü ettiği transformasyon doğrudur. Temelde devrim gibi değişimler gerçekleştirdi. Türk parasını koruma mevzuatının değişimi, ithalatta liberalizasyon... İkame sanayii yerine ihracata dönük üretim. Bunlar öyle sıradan ve kolay işler değil."

Evet, **Deniz Baykal**'dan bunları duymak **1 Nisan şakası** gibi geliyor, ama, hepsi de gerçek.

Ancak **Baykal** bu yargılarına bazı şeyler de ekliyor... O'na göre **Özal**'ın **iki büyük hatası** oldu. **Bu hataları işlemeseydi, daha yıllarca en çok oyu alır, iktidarda kalabilirdi.** Birincisi... **"Böyle dev ölçekli ve adeta devrim niteliğinde hadi-**

DEVLET PARTİSİ: İRTİCAYI DA LAİSİZMİ DE BEN YAPARIM

T.C'nin bugüne kadar tek partisi olmuştur. Bu partinin adı Devlet Partisi'dir. Devlet Partisi'nin tüzüğü Kemal Paşa'nın "Bu memlekette komünizm gerekirse onu da yaparız" sözünde gizlenmiştir. Çetin Altan'dan Kahveci'ye, Evren'den Halil Cin'e, Erdal Demirel ve Süleyman İnönü'den Özal'a Devlet Partisi'nin bütün kadroları değişik kanallarda tek amaç için çalışırlar.

Devlet Partisi, memleket için gerekirse mültecilik gerekirse laisizm şampiyonluğu ve hatta gerekirse komünistlik yapabilir. 1980'den beri geriliği pişpişleyen ve örgütlenmesi için herşeyi yapan Devet Partisi "beyin"leri şimdi memleket için büyük bir laik kampanya başlattılar. Akademik faşistlerden Halil Cin, geçtiğimiz günlerde Devlet Partisi'nin önemli isimlerinden biri olarak sivrildi. Konya Belediye Başkanı'nın "irtica otobüsüne karşı açtığı mücadele bayrağını yükseklere çıkardı. Kahraman Rektör Devlet Partisi'nin yüksek katlarına çağrılarak hak ettiği aferini aldı.

BAB-I ALİ: KURAN VERİRİM İRTİCA DERİM

Bu arada Bab–ı Ali, Halil Cin'i irticaya karşı yürüttüğü mücadelede yalnız bırakmadı. Bir yandan kara tehlike üzerine başlık atarken bir yandan hemen hemen bütün gazetelerde Kuran–ı Kerim ilavesi verildi. Ve mübarek mushaf bir ikiyüzlülük belgesi durumuna sokuldu. Milliyet, dini ahlaki yazılar, ayet, hadis ve sohbetlerden oluşan

---

sılar yaratırken, kendisi özel yaşamıyla çok sağlam olmalıydı. Aile ve çevreden açık vermesi akıl almaz yanlışlığıydı" diyor.

İkincisi... **"Özal bu büyük transformasyonu, sosyal bir sıcaklığa saramamış. SHP'nin avantajı bu olacak'** görüşünde.

Gerçekten, sosyal bir ambalaj, insancıl sıcaklıkla sarmalanma eksikliğini geride kalan yıllar hep düşündürtmüştür. Gerçi toplu konut bir geniş çaplı **"sosyal boyuttur"**. Ama o kadar... **Fak Fuk Fon** diye anılan yardım sistemi ise **çağdaş bir toplumun değil, birkaç yüzyıl öncesinin cemaatine dönük hizmet olabilirdi.**

Neyse... ortaya koymak istediğim gerçek, **Deniz Baykal**'ın **SHP**'nin, sanılanın ve beklenenin çok tersine bir tutumla hoşgörülü, yumuşak, güleryüzlü yaklaşımları... inkarcı olmadıkları.

Böyle bir siyaset manzarasında, insanlarımız tedirgin olmamalı, iktidar değişimi beklentilerinden rahatsızlık duymamalılar.

Ancak bu aşamada bir zorluk gene de var. Güleryüzlü, hoşgörülü olmak... Hırçınlaşmamak, sokaklara taşmamak gibi bir sağduyulu tutum elbette iyi, ama.. **Baykal** bir de **SHP'ye oy vermiş yüzde 29 dolaylarında seçmeni** anımsatıyor. Onların, **SHP**'den bir beklentileri var. **"Türkiye'nin yüzde 80'i bu Hükümetin gitmesini istemiş. Biz onların baskısını sırtımızda sorumluluğumu omuzlarımızda hissediyoruz. O nedenle birşeyler yapmak zorundayız. Yapacağız"** diyor.

Yani **Anavatan**'ı erken seçime zorlayacak tavırları olacak. Barışçıl fakat sonuç verebilecek etkin tavırlar.

YA DEMİREL

Demirel ile de oldukça uzun bir söyleşimiz oldu.

Düşüncelerini, arkadaşımız, **Mehmet Barlas**'ın yaptığı söyleşide, şu sütunun ölçeklerini çok aşan ayrıntılarla okuyacaksınız bugün.

Burada bazı izlenimleri yansıtmakta fayda var.

Demirel yerin dibinden bir dağ çıkardı ortaya.

Siyasi yasaklar henüz omuzlarındayken, en zor günlerinde konuştuğumuz nihayet oldu. Söke söke, kanırta kanırta kendi bileğinin gücüyle bugüne geldi. Ve **DYP'yi sağın patron partisi**, kendini ise sağın **patron lideri** konumuna ulaştırdı. **1970**'lerde de böyle bir mücadele vermiş, **1979** ara seçimlerine gelindiğinde, **yüzde 54** oy çoğunluğunu elde etmişti.

İkinci kez **"dirilişi"** bu.

Demirel mitolojideki kuş gibi... Kendi küllerinden, kendini yeniden yaratıyor.

Ve şu noktaya geldiğinde... artık sabırsız mı? Sonuç almak için hırçın ve kavgacı mı?

Hayır...

O'nun da **siyaset ortamında gerginlik istemediğini, buna sebep olmayacağını** söylemek mümkün. Ama, O da arkasındaki **yüzde 26** oyun... Milletin **yüzde 80**'inin baskısını hissediyor. O da birşeyler yapmak sorumluluğu ve zorunluluğunda.

Seçim sandığına doğru zorlayacak **Özal**'ı.

Ama topluma tedirginlik vermeden... Hırçınlaşmadan, kavga etmeden. Güleryüzlü ve demokratik yöntemle...

Öyle yöntemler de yok değil...

Güzel olan şey de bu... 1989 Türkiye'si, 1979 Türkiye'sine hiç ama hiç benzemiyor.

Herşey bir yana kavga etmemeyi öğrendik. Bu milletin kavga ve şiddet istemediğini artık biliyoruz. Ve bir iktidarın iyi yaptığını, bir sonra gelenin illa bozmasının şart olmadığını... bir önceki iktidarın da iyi şeyler yapmış olabileceğini de, iyi yöneticileri, uzmanları bulunabileceğini görmeye ve kabul etmeye başladık.

Hiç karamsar olmayalım.

"Ramazan Köşesi", Hüriyet, her cuma verdiği "İşte İslam", "Asrı Saadet Şehitleri" gibi kitapçıkları ve tokmak gibi gazetenin yayınladığı tokmak gbi hadislerle Bab—ı Ali geriliğe cesaret veriyor.

Bab-ı Ali, Devlet Partisi'ne Türk-İslam sentezi sunuyor. Gericiliğin propagandasını Kemalist basın yapıyor. Halk ile resmi ideoloji arasındaki köprü irtica ile kuruluyor. ■

GÜZEL BİR DAYANIŞMA ÖRNEĞİ

İsveç'te bir süreden beri kuruluş çalışmaları devam eden "Kürtlerin İnsancıl Hakları İçin İsveç Komitesi" 16 Mart'ta yapılan bir toplantıyla kuruluşunu duyurdu.

Komitenin kuruluşuna İsveç televizyonu ve gazeteleri büyük ilgi gösterdiler. Komite kuruluş gününde Halepçe soykırımını kınamak için bin dolayında insanın katıldığı bir miting düzenledi.

İsveç'in seçkin ve tanınmış kişilerinden oluşan Komite'nin kuruluş çalışmaları bir yıl öncesine dayanıyor. Komite, Kürt sorununun uluslararası düzeyde tartışılmasını sağlamayı hedefliyor ve geniş bir platform başlatmak istiyor. 24 üyeden oluşan Komite'nin yönetim kurulunda İsveç Parlementosundaki altı siyasal partiden de milletvekilleri bulunuyor. Komite Başkanlığına İsveç Metal Işçileri Sendikası Genel Sekretiri Leif Blomberg, Başkan Yardımcılığına da İsveç Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Sekreteri Thomas Hammarberg getirildi. Yönetim kurulunda sendikacılardan gazetecilere, Sol Komünist Parti milletvekillerinden Muhafazakarlara ve Yeşillere kadar değişik siyasal görüşleri benimsemiş kişiler bulunuyor.

Kuruluş toplantısında bir de çalışma raporu hazırlayan komite şu faaliyetleri gerçekleştirmeyi hedefliyor:

- Bütün Kürtleri kapsayan sistemli bir yayının çıkarılması
- Kürtleri ve Komitenin çalışmalarını tanıtacak geniş kapsamlı broşürlerin yayınlanması
- Kürtlerin toplumsal yaşamı, tarihi ve kültürü hakkında film yapılması
- Basında Kürtlerle ilgili yazıların yazılmasının sağlanması
- İsveç'in Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu'ndaki yükümlülüklerinin denetlenmesi
- İsveç parlementosunda Kürt sorununun gündemde tutulması
- İsveç yardım kuruluşlarının Kürt mültecilerine yardım koşullarının sağlanması
- Kürtlerin insan haklarını konu alan uluslararası bir konferansın toplanmasının olanaklarının araştırılması. ■

Kürtlerin İnsani Hakları İçin İsveç Komitesi Başkanı Leif Blomberg

FUHUŞ ve GELİR BÖLÜŞÜMÜ

Artık iktisatçıların ve istatistikçilerin gelir bölüşümü çalışmaları yapmalarına gerek kalmıyor. Gelir bölüşümü çalışmaları, gelirin dağılımının bozulup bozulmadığını saptamak içindir. Gerek kalmadı; artık bundan kuşku duymamayı gerektiren çok net ve öğretici çalışmalar saptanıyor. 1987 yılında fuhuş yaptıkları kuşkusuyla polisler tarafından izlenen kadınların sayısı 1398 iken 1988 yılında bu sayı 13671'e fırlıyor. On kat artıyor. Toplumda emeğini satarak geçimini sağlayamayan kadınların bir bölümü, en son çare olarak, vücutlarını satışa çıkarıyorlar ve böyle yapanların sayısında astronomik sıçramalar gözleniyor.

Bir kaç doğuştan hasta bir yana, hiç kimse vücudunu satarak para kazanmaya istiyerek başlamaz; ancak çaresizlikle bu yola girilir. Türkiye, 1988 yılında bir çaresizler ülkesi oldu. Kayıtlar ne kadar doğrudur ve emniyet istatistikleri ne kadar güvenilir; bütün bunlar ayrıdır. Ancak bir yıl içinde kendi imkanlarıyla ve vesikalanmadan fuhuş yaptıklarından kuşkulanılanların sayısında on kat artış hem her türlü istatistik eksiklikleri bir kenara atıyor ve hem de ürkütücü bir tablo ortaya çıkarıyor.

SERBEST PAZARDA KADIN VÜCUDU

Serbest pazar her zaman eninde sonunda insanın vücudunun satışa çıkarılması düzenidir. Eylülist dönem de Özal'ınkinin devamıdır, serbestçe ve devlet kayıtlarına başvurmadan, "vesikalı" kadın olma-

dan vücutlarını satarak kendi özel işletmelerini kuran kadınların sayısında büyük sıçramalar yaşanıyor.

Emniyet'in kayıtlarına göre 1988 yılında "vesikalı" kadın sayısı 3241 olarak hesaplanıyor. Bunlar, bir işletmecinin evinde "sermaye" olarak çalışanlardır. Emniyet, 1988 yılında 1861 kadının "sermaye" olmadan ve "tek başına" vücudunu satarak para kazandığını saptıyor. Bunlar bağımsız ve serbest işletmecilerdir. Emniyet kayıtları, sermaye olmayan bu serbest işletmecilerin 700'ünün bağımsız işletmecilerini 1988 yılında açtıklarını gösteriyor.

İSTANBUL'UN LÜKS KIZLARI

Bu kayıtlara, yeni Beyrut olmaya özenen İstanbul'un üniversite okuyan yeni ve genç orospuları dahil değildir. Emniyet kayıtları buralara kadar uzanmıyor, bunların haber ve röportajları günlük basında çıkıyor. Üniversite okuyan genç kızların bir bölümü, bu işi, daha bilgili ve daha ihtisaslı yapıyorlar; bir tür ihracatçı görümündeler ve alanlarını ayırıyorlar. Bunlar içinde yalnızca Araplara veya yalnızca İran'lılara vücutlarını satanlar ve ülke bazında uzmanlaşanlar bulunuyor.

Gelir bölüşümünün keskin bir biçimde bozulmasının en somut ve kaba göstergesi, fuhuş istatistiklerindeki artıştır. Dine ilgi de gelir bölüşümünün bir diğer göstergisidir; gelir bölüşümü bozuldukça camiye gidenlerin ve namaz kılarak oruç tutanların sayısında bir artış görülüyor. Bir bölümü günahlarından kurtulacakları düşüncesiyle diğer bir bölümü de günahkar olmamak endişesiyle kendilerini dine ve Tanrıları'na veriyorlar

Fahişelerin çoğu da koyu bir dindar oluyorlar. ■

RİYA TAZE TAZELENMEK İSTİYOR

SSCB Ermenistan Cumhuriyeti'nin başkenti Erivan'da 1950'li yıllardan beri yayınlanan "Riya Taze" (Yeni Yol) adlı Kürtçe günlük gazetenin yayın yönetmeni Miroye Esed görevinden alındı.

Miroye Esed, görev süresi boyunca gazetenin Kürtlerle ilgili aktüel olaylara duyarsızlığı nedeniyle eleştiriliyor. Gazetenin Kürt kültür ürünlerine kapalı tutulduğu ve bazan da Kürt dilinin ve edebiyatının gelişimini sekteye uğrattığı söyleniyor. Yeni Yayın Yönetmeni Tital Eso'nun gazeteyi yenilemesi ve devrimci hamleler yapması bekleniyor. Kimi çevreler bu gelişmeyi Sovyetlerin Kürt sorununa bakış açısının değiştiğine bir işaret olarak değerlendiriyorlar.

SOVYET SİNEMASINDA BİR KÜRT

"Kürtlere sempatim vardır. Kürtleri çok uzun bir süreden beri tanıyorum." Ünlü Sovyet rejisörüne ait olan bu sözler yeni film çalışması olan "Aşık Kerim"de Kürt oyuncu Yuri Migoyene'yi neden oynattığını böyle gerekçelendiriyordu.

Film rejisörü Serge Perecano Sovyetler'de sanat çalışmalarıyla ünlenmiş başarılı bir sinemacıdır. Şimdiye kadar amatör rollerde beyaz perdeye çıkan Yuri'nin, "Aşık Kerim" filminde önplana çıkarılması Sovyet televizyon muhabirine "Hangi cesaretle profesyonel olmayan birisine böyle önemli bir rolü veriyorsun?" sorusunu sorduruyordu; devamla "Niye bir Kürdü tercih ettin?"

Perecano, "Kürtleri çok uzun bir süreden beri tanıyorum ve sempati duyuyorum. Yuri'yi tercih etmemde iki neden etkili oldu. İlk olarak, komşumdur ve çok iyi tanıyorum. Diğer yandan Yuri'nin şahsında bir çok özellik inşa oluyor" dedi.

DENİZ BAYKAL SÜLEYMAN DEMİREL DEMOKRASİ KURULTAYI SÜLEYMAN DEMİREL, ERDAL İNÖNÜ vs. DEMOKRASİ KURULTAYI İŞÇİLER vs. CIA VE

İşçilerin durumundan sözetmek, içine itildikleri sefalet üzerine televizyonda şov yapmakta anlamını yitirdi. Artık CIA bile endişeleniyor. Washington'a giden DPT Müşteşarı dönüşünde işçi ücretlerinin artmasını savunuyor. Deniz Baykal müşteşara ve Merkez Bankası'nın IMF'de çok tutulan başkanına dalkavukluk yapıyor. CIA işçilerin patlamasından kaygılanırken tek tesellinin ülkede muhalefetin Demirel tarafından götürüldüğünü düşünmesi oluyor. Sadun Aren ve Aziz Nesin Turgut Özal daveti redettiği için Demirel, İnönü ve vesaire ile demokrasi şurası topluyor. Washington'da dikkatli gazeteci Sedat Ergin ise 16 Nisan tarihli Hürriyet'e bir CIA ajanının Türkiye raporunu gönderiyor. CIA, Baykal, Demirel, Aren, Nesin ve vesaire.... ■

Eski CIA'cıdan işçiye kaygılı bakış

Sedat ERGİN
WASHINGTON. (Hürriyet)

1960'lı yılların sonunda, İstanbul'da, CIA (Merkezî Haberalma Örgütü) temsilcisi olarak görev yapan **Graham Fuller**, emekli olup 20 yıllık bir aradan sonra yeniden ziyaret ettiği Türkiye'de çarpıcı bir değişimle karşılaşırken, enflasyonun ulaştığı boyutların, işçi kesiminde potansiyel huzursuzluklara gebe olduğu ve siyasi açıdan zarar verici grevlere yol açabileceği değerlendirmesini yaptı.

Fuller, CIA görevlisi olarak uzun yıllar Ortadoğu ve Uzakdoğu'da görev yaptıktan sonra, CIA'nın en üst kademelerine kadar yükselmiş ve adı, **İran–Kontra Skandalı**'na karıştıktan sonra, 1987 yılında örgütten emekliye ayrılmıştı. **Fuller**, CIA'dan ayrıldıktan sonra **ABD**'nin önde gelen **"Think Tank"** tipi araştırma kuruluşlarından **"The Rand Corporation"**'a girmişti.

Fuller, **"Rand"**'da Türk kamuoyunun yakından tanıdığı bir isim olan **Paul Henze**'nin yürüttüğü **"1960'larda ve 1970'lerde Türkiye'de Terorizm ve Siyasi İstikrarsızlık"** konulu program kapsamında geçen yıl Türkiye'ye giderek incelemelerde bulundu. **Graham Fuller**, Türkiye izlenimlerini, **"20 Yıllık Bir Aradan Sonra Türk Toplumu ve Kültürü Üzerinde Düşünceler"** başlıklı bir çalışmada topladı. **"The Rand Corporation"** tarafından basılan çalışmanın girişinde, **Henze**'nin önsözü de yer alıyor.

Yirmi yıllık aradan sonra Türkiye'de çarpıcı değişiklikler saptayan **Fuller**'a göre, gözle görülür en önemli değişiklik, Türk ekonomisinin dışa açılması. **Fuller**, bu alandaki değişiklikleri bir yabancı için **"dramatik"** olarak niteliyor. Geçmişteki bürokrasi hatırlandığında ülkenin randımanının çok yükseldiğini belirtiyor. Dışa açılmanın beraberinde getirdiği bütün olumlu yeniliklere ve değişimlere rağmen, **Fuller**'in dikkatini çeken ve endişeyle belirtmesine yol açan husus, enflasyonun korku verici boyutlara ulaşmış olması. **Fuller**'a göre, **"Beş dakikalık bir taksi yolculuğu bile, enflasyonun günlük yaşam üzerindeki olumsuz etkilerini görebilmek bakımından yeterli."**

ENFLASYON, ŞOFÖRÜ ÇOK ACITMIŞ

Fuller, halkın **Özal**'a ve izlenen ekonomik politikalara karşı eğilimlerini ölçmek için taksi şoförlerinin gözlemlerine başvuruyor. **Graham Fuller**, şoförlerin büyük bir bölümünün hayat pahalılığından şikâyetçi olduklarını, **Başbakan Turgut Özal** hakkında olumsuz düşündüklerini belirttikten sonra, **"Şoförlerin çoğu, Özal'ın bir daha seçim kazanamayacağına inanıyor"** gözlemini yapıyor.

Fuller, **"acıtmaya başladığını"** belirttiği enflasyonun, işçi kesimi açısından muhtemel bir huzursuzluk kaynağı olduğunu, bunun da siyasi açıdan zarar verici grevlere yol açabileceğini kaydettikten sonra şöyle diyor:

"Yeni açık ekonomide her şeyin iyi gittiği söylenemez. Özal'ın politikalarını muhafazakâr açıdan eleştirenler, yeni politikaların uygulanmasında ciddi hatalar yapıldığına inanıyorlar. Bu çerçevede, Özal tarafından, ekonominin bütün alanlarına keyfi bir şekilde müdahale edildiği öne sürülüyor. Rüşvet ve yolsuzluğun, Başbakan'ın ailesini de etkiler şekilde, dizginlenemeyen boyutlar kazandığına inanılırken, hükümetin sosyal sorunlara duyarsız kaldığı görüşü, sıkça işitilen bir sorun oluyor. Gerçekten de, şaha kalkan sosyal sorunlar, Türkiye'nin ekonomik liberalleşme yönünde sağladığı ilerlemenin büyük bir bölümüne zarar verebilir..."

Fuller'in gözlediği bir diğer önemli değişiklik, ekonomik açılmayla birlikte müteşebbis sınıfların genişlemesi, **"yeni para"** ve taşradan gelen **"yeni müteşebbis sınıfların"** ortaya çıkması... **Fuller**, bu oluşumla birlikte **"iktidarın dağıldığını"**, eski ekonomik ve sanayi seçkinlerinin tekelini yitirdiğini belirtiyor. **Fuller**'a göre, eğitim görmüş elit müteşebbis sınıflar, kent kültürünün değişmesi de dahil olmak üzere bu gelişmeleri **"karışık"** duygularla karşılıyorlar.

Küçük Anadolu kasabalarından gelip paraya ulaşan bu yeni sınıf, eski elitle aynı değerleri paylaşabilir mi? **Fuller**'in gözüyle, **"Yeni ekonomik hayatın belli ölçülerdeki hamlığı geleneksel, yerleşmiş iş çevrelerine kaygı veriyor..."**

AŞIRI İDEOLOJİLERE DİKKAT

Fuller, daha sonra Türkiye'de izlenen yeni ekonomik modelin kalıcı olup olamayacağı sorusuna yanıt arıyor. **Graham Fuller**, bu bölümde yeni ekonomik politikaların büyük ölçüde yerleştiğine inanmakla birlikte, muhtemel tehlikelere de dikkat çekerek şöyle diyor:

"Yalnızca serbest piyasa modelinin geleceği açısından değil, ancak demokrasi ve ülkenin istikrarı açısından da, can alıcı olan konu, sosyal hoşnutsuzluğun olgusudur. Eğer yeni ekonomik politikalar zenginliği tatmin edici ölçüde geniş bir şekilde dağıtmazsa, gerek sağda, gerek solda aşırı ideolojiler ortaya çıkabilir..."

Fuller, hükümetin enflasyon, hayat pahalılığı sorunlarına ve kentleşmenin getirdiği sosyal sorunlara çözüm bulamadığı takdirde, demokrasi ve serbest piyasaya ilişkin değerlerinin **"riske gireceğini"** vurguluyor. **Fuller**'in değerlendirmesinde dikkat çektiği bir diğer husus, muhafazakâr sağın, Özal'ı izlediği politikalardan dolayı değil, bu politikaları hatalı bir şekilde uygulamasından dolayı eleştirmesi ve kendisini **"Türkiye'nin özel sektör ve ekonomik liberalizme olan eğilimine zarar vermekle"** suçlaması...

Fuller, bu eleştirileri aktardıktan sonra, konuyu, Doğru Yol Partisi ile **Süleyman Demirel** faktörüne getirerek şöyle diyor:

"Özal'a başlıca muhalefet eski muhafazakâr başbakanlardan Demirel'in liderliğini yaptığı Doğru Yol Partisi'nden gelmektedir. Belki de iyi haber budur; en başarılı muhalefet Özal'la aynı felsefeyi paylaşan, ancak taktikte kendisine karşı olan bir gruptan kaynaklanmaktadır."

İSVEÇ HÜKÜMETİ KÜRT PARTİLERİYLE GÖRÜŞMEYİ KABUL ETTİ

İsveç'in Kürtlere samimi yaklaşımının güzel bir örneği daha yaşandı geçenlerde. "Kürtlerin İnsancıl Hakları İçin İsveç Komitesi"nin kuruluşunda yer almış İsveç Göçmen Bakanı Maj-Lis Lööw, Kürt Partilerinin temsilcileriyle görüştü.

İsveç Hükümetinin göçmen politikasını ve Kürtlerin İsveç ve kendi ülkelerindeki sorunlarına bakışını anlatmak ve Kürt partilerinin görüşlerini almaki için düzenlenen toplantıya Irak Kürdistanı Cephesi, İran-KDP, Komela, Suriye Kürtleri İlerici Demokrat Partisi, Kürdistan Kurtuluş Partisi (Rızgari), Kürdistan Kurtuluş Hareketi (TEVGER) ve İsveç Kürt Dernekleri Federasyonu çağrıldı.

14 Mart günü Göçmen Bakanlığı'nda yapılan toplantıya İsveç Hükümeti adına Göçmen Bakanı Maj-Lis Lööw, Bakanlık Müşteşarı Bo Göransson, Bakanlık Politik uzmanı Anita Freiden ve Bakanlık sekreterlerinin katıldığı toplantıda Irak Kürdistanı Cephesi'nden üç, Tevger"den üç, diğer örgütlerden de birer kişi katıldı.

Toplantıya katılan partiler, İsveç Hükümetine iletilmek üzere Göçmen Bakanı Maj-Lis Lööw'e tüm partilerin ortak görüşünü içeren bir metin sunup, hükümet üyeleriyle görüşme isteminde bulundular. Metin şu görüşleri çeriyor:

- Kürt sorunu politik yöntemlerle çözümlenecek siyasal bir sorundur.

- Kürtler kendi geleceklerini belirleme hakkına kavuşmadan Orta-Doğu'da kalıcı bir barış sağlanamaz.

- İsveç parlamentosu Dışişleri Komisyonunun oybirliği ile aldığı kararlar doğrultusunda Kürt sorunu BM, Kuzey Ülkeleri İşbirliği Örgütü ve diğer uluslararası kuruluşlara götürülmelidir.

- Ulusal ve siyasal baskılara uğrayıp ülkesinden ayrılmak zorunda kalan Kürtler için mülteci kontenjanı yükseltilmelidir.

- Kürtlere yapılan yardımlar arttırılmalıdır.

Irak'ta Kürt mülteci kamplarından bir görüntü

Kürt mültecilerin durumunu genel olarak bildiğini belirterek konuşmasına başlayan Bakan Maj-Lis Lööw, İsveç'in göçmen politikası üzerinde durarak ülkesinin insancıl bir göçmen politikası yürüttüğünü, olanaklar ölçüsünde gereksinimi olan herkesin ilticasının kabul edildiğini belirtti.

Bayan Bakan ayrıca İsveç'teki Kürtlerin durumunu iyileştirmek, sorunlarını çözmek ve Kürtler hakkında İsveç toplumunda olumlu bir izlenim yaratmak için ellerinden geleni yaptıklarını belirterek, bu bağlamda Kürt partilerinin görüşlerine başvurduklarını, ancak Türkiye ve İran'daki Kürt mültecilerin sorunlarını İsveç'in tek başına çözemeyeceğini sözlerine ekledi.

Bakanlık Müşteşarı Bo Göransson yaptığı konuşmada, İsveç'in yıllık mülteci kontenjanından Kürtlerin de yararlanacağını belirterek, Türkiye'deki Kürt mültecilere yardımcı olmak istediklerini, Kızıl Haç'ın yardımıyla yerinde yapılacak saptamalarla bazı göçmenlerin İsveç'e alınabileceğini söyledi. Müşteşar, BM'in son toplantısında Kürtlerin durumunun ele alındığını mülteciler için ayrılmış altmış milyon dolarlık yardımın ulaşması için Türkiye'nin kolaylık göstereceğini ancak Kürtlerin durumlarının yerinde incelenmesi önerisini reddettiğini belirtti.

Daha sonra Kürt partilerinin görüşleri alındı. İsveç Kürt Dernekleri Federasyonu temsilcisi göçmen kamplarındaki sorunlara Kürt çocuklarının eğitimine ve kadınların sosyal sorunlarına değinerek kültür ve dil çalışmalarıyla Kürtçe yayınlara yardım edilmesi gerektiğini vurguladı. Temsilci ayrıca radyo ve televizyonda Kürtçe yayın hakkının sağlanması ve üniversite bünyesinde bir Kürt kültür merkezinin kurulmasını istedi. TEVGER temsilcisi Kürtlere yoğun bir baskı uygulandığını ve kısa vadede bazı demokratik hak ve özgürlüklerin elde edilmesi için çaba harcanması gerektiğini vurgularken, Rızgari temsilcisi de Kürtlerin sorunlarını ele alacak uluslararası bir konferansın toplanması gerektiğini belirtti. ■

Monthly Review Dergisi Mayıs 1949 yılında yayınlanmaya başladı.
Bu ay kırkıncı yılını tamamlayan dergi ilk sayısında yayınladığı bir yazıyı yeniden bastı.
Albert Einstein'in "Neden sosyalizm" adını taşıyan yazıyı okuyucularımıza sunuyoruz.

NEDEN SOSYALİZM

Albert Einstein

Ekonomik ve toplumsal konularda uzman olmayan bir kimsenin sosyalizm konusunda görüşler dile getirmesi tavsiye edilebilir mi? Birkaç nedenle tavsiye edilebilir olduğuna inanıyorum.

Sorunu ilk olarak bilimsel bilgi açısından ele alalım. Astronomi ile ekonomi arasında esaslı yöntem farkı olmadığı görülebilir: Her iki alanda da bilim adamları, sınırlı olaylar grubu için olaylar arasındaki karşılıklı bağıntıların olabildiğince açık biçimde anlaşılabilmesi amacıyla genel kabul görecek yasaları keşfetmeye çalışırlar. Fakat gerçekte yöntemsel farklar mevcuttur. Ekonomide genel yasaların keşfi, ayrı ayrı değerlendirilmesi oldukça güç olan pek çok faktörce sık sık etkilenen gözlemlenmiş ekonomik olaylar nedeniyle güçleşmiştir. Ayrıca, insanlık tarihinin uygarlık olarak adlandırılan döneminin başından beri birikmiş deneyim, çok iyi bilindiği gibi, özünde ekonomik olmayan nedenlerden geniş çapta etkilenip, sınırlanmıştır. Örneğin, tarihin belli başlı devletlerinin çoğu varlıklarını işgale borçludur. İşgalciler kendilerini işgal edilen ülkenin yasal ve ekonomik bakımdan ayrıcalıklı sınıfı olarak ilan eder. Toprak mülkiyetini kendi tekellerine alır ve kendi sınıfından birini de dini lider olarak atar. Rahipler, eğitimin denetimini ellerinde tutarak, toplumun sınıflara bölünmüşlüğünü kalıcı bir kuruma dönüştürür ve toplumsal davranışlar da insanları büyük çapta bilinçsizliğe yönlendiren bir değerler sistemi yaratırlardı.

Fakat tabiri caizse, tarihi gelenek geçmişte kaldı; insanoğlunun gelişiminde, Thorstein Veblen'in "avcılık aşaması" dediği aşamayı aslında hiçbir yerde aşamadık. Gözlenebilir ekonomik gerçekler o aşamaya aittir ve bunlardan oluşturduğumuz yasalar diğer aşamalar için uygulanabilir değildir. Sosyalizmin gerçek amacı tam olarak insanlığın avcılık aşamasını geçip onun ötesinde ilerlemek olduğuna göre, mevcut durumuyla ekonomi bilimi geleceğin sosyalist toplumu için çok az ipucu sağlar.

İkinci olarak, sosyalizm toplumsal-ahlaki hedefe yöneliktir. Öte yandan, bilim hedefler yaratamaz; dahası onları insanoğluna özümsetemez. Bilim en fazla belli hedeflere ulaşmak için araçlar sağlayabilir; Fakat hedeflerin kendileri yüce ahlaki ideallere sahip kişilirce algılanır -bu hedefler ölü doğmamış canlı ve güçlü ise- yarı-bilinçli olarak toplumun yavaş evrimini açıklayan insanlarca adapte idilir ve geliştirilir.

Bu nedenlerle, insan sorunlarını ilgilendiren konularda iken bilim ve bilimsel yöntemlere ilişkin aşırı tahminlerden kaçınmak için dikkatli olmalıyız ve toplum organizasyonunu etkileyen meseleler konusunda düşüncelerini açıklamak hakkına sahip kişilerin sadece uzmanlar olduğunu varsaymamalıyız.

Bir süredir sayısız görüş, insan toplumunun bir bunalımdan geçmekte olduğunu ve istikrarının ciddi biçimde zedelendiğini iddia etmektedir. Bu, bireylerin ait oldukları gruba karşı kayıtsızlık, hatta hasımca duygular beslediği duruma özgüdür. İfade etmek istediğimi somutlaştırmak için kişisel bir deneyimimi aktarmama müsaade edin. Yakınlarda saygın ve entellektüel biriyle bence, insan neslinin varlığını ciddi olarak tehlikeye atacak yeni bir dünya savaşı tehdidini tartıştım ve bizi ancak uluslarüstü bir örgütün bu tehlikeden koruyabileceğini belirttim. Bunun üzerine ziyaretçim sakin ve soğukkanlılıkla bana "İnsan soyunun yok olmasına neden bu kadar karşısın?" dedi.

Eminim, topu topu bir asır önce hiç kimse böyle bir sözü bu kadar hafife alarak sarfedemezdi. Bu kendi içinde bir denge tutturmak için boşuna çabalamış ve bunu başarmak umudunu hemen hemen tamamen yitirmiş bir insanın sözüdür. Bu, bugünlerde pek çok insanın muzdarip olduğu acı dolu yalnızlığın ve yalıtılmışlığın ifadesidir. Sebebi nedir? Bir çıkış yolu var mıdır?

Bu türden soruları çoğlatmak kolay ancak belli bir derecede inandırıcılıkla yanıtlamak zordur. Duygu ve arzularımızın çoğu zaman çelişik ve soyut olduğu ve de basit formüllerle rahatlıkla açıklanamayacağı gerçeğini çok iyi bildiğim halde yine de elimden geldiğince çabalamalıyım.

İnsan aynı zamanda hem yalnız hem de toplumsal bir varlıktır. Yalnız bir varlık olarak, kendisinin ve kendisine en yakın olanların varlığını korumak, bireysel arzularını tatmin etmek ve doğuştan gelen yeteneklerini geliştirmek için çabalar. Toplumsal bir varlık olarak diğer insanların ilgisini ve sevgisini kazanmaya, mutluluklarını paylaşmaya, acılarını dindirmeye ve yaşam koşullarını iyileştirmeye uğraşır. Ancak böyle çeşitli ve çoğunlukla çelişik çabaların varlığı kişinin karakterini izah eder ve bunların belirli bir bileşimi kişinin ne derece iç denge sağlayacağını ve toplumun

iyiliğine katkıda bulunacağını belirler. Bu iki güdünün göreli güçlülüğünün, büyük çapta, doğuştan gelmiş olması mümkündür. Fakat sonuçta ortaya çıkan kişilik büyük ölçüde kişinin gelişimi boyunca kendini içinde bulduğu çevre, içinde büyüdüğü toplumun yapısı ile bu toplumun gelenekleri ve belirli davranış biçimleri tarafından biçimlendirilir. Soyut "toplum" kavramı bireye insanoğlunun çağdaşlarıyla ve daha önceki kuşaklarla kurduğu dolaylı ve dolaysız ilişkilerin tümünü ifade eder. Birey kendi başına düşünme, duyumsama ve çalışmaya muktedirdir; ancak fiziksel, entellektüel ve duygusal varlığı ile topluma o kadar bağlıdır ki, onu toplumun çerçevesi dışında düşünmek veya anlamak olanaksızdır. Ona yiyecek, giyecek, ev, iş aletleri, dil; düşünce formları ve düşünce içeriklerinin çoğunu veren "toplum"dur. Bireyin yaşamı küçük "toplum" sözcüğü arkasında saklı kalan milyonların emek ve başarıları sayesinde mümkün kılınmıştır.

Dolayısıyla, bireyin topluma bağlılığının, aynen karıncalarda ve arılarda olduğu gibi yok edilemeyecek bir doğa gerçeği olduğu aşikârdır. Bununla birlikte karınca ve arıların tüm yaşam süreçleri, en küçük ayrıntısına kadar katı kalıtsal içgüdülerle belirlenirken, toplumsal kalıp ve insanlar arasındaki karşılıklı ilişkiler çok değişkendir ve değişime duyarlıdır. Bellek, yeni bileşimler oluşturma yeteneği ve sözlü iletişim yetisi insanlar arasında biyolojik gereksinimlerce dayatılmayan gelişmeleri olası kılmıştır. Bu gelişmeler kendilerini geleneklerde, kurumlarda ve örgütlerde; edebiyatta, bilimsel ve mekanik başarılarda; sanat yapıtlarında gösterirler. Bu, bir bakıma, insanın kendi iradesi aracılığıyla yaşamını etkilemesinin, bu süreçte, bilinçli istem ve düşünmenin önemli rol oynayabilmesinin, nasıl gerçekleştiğini açıklar. İnsan, türünün özellikleri olan, doğal güdülerini kapsayan ve sabit-değişmez olduklarını kabul etmemiz gereken bir biyolojik yapıyı, kalıtım yoluyla doğuştan edinir. Buna ek olarak, iletişim ve diğer pek çok etkileşimler yoluyla da toplumdan adapte ettiği kültürel bir yapı edinir. Zamanla değişen ve bireyle toplum arasındaki ilişkiyi büyük çapta belirleyen bu kültürel yapıdır. Modern antropoloji, ilkel kültürlerin karşılaştırmalı incelemesi yoluyla, bize, insanoğlunun davranışlarının, yürürlükteki kültürel kalıplar ve toplumda egemen örgütlenme biçimlerine bağlı olarak büyük ölçüde değişebileceğini öğretmiştir. İnsanoğlunu ilerletmeye çabalayanların umutları buna dayanmaktadır ki; insanlar, biyolojik yapılarından dolayı, birbirini yok etmeye mahkum olmasınlar veya kendi yarattıkları acımasız bir kaderin insafına terkedilmesinler.

Eğer kendimize, birey yaşamını olabildiğince doyurucu yapabilmek için toplumun yapısı ve bireyin tutum ve davranışlarının nasıl değiştirileceğini soracak olursak, değiştiremeyeceğimiz belli bazı koşulların olduğu gerçeğinin daima bilincinde olmalıyız. Daha önce de değindiğim gibi insanın biyolojik yapısı pratikte değiştirilemez. Bunun da ötesinde, son bir kaç yüzyılın teknolojik ve demografik gelişmeleri bazı kalıcı değişmeler yaratmıştır. Nüfus yoğunlukları göreli olarak yüksek bazı toplumlarda, yaşamın sürekliliği için zorunlu malların miktarı, aşırı iş bölümünü ve ileri düzeyde merkezileşmiş üretim aygıtlarını gerekli kılmıştır. Geriye dönüp baktığımızda, bize ilkel görünen, bireylerin veya küçük grupların kendilerine tamamen yettiği dönemlerin geri gelmemek üzere geçtiğini görüyoruz. İnsanoğlunun daha şimdiden evrensel düzeyde bir üretim ve tüketim topluluğu oluşturduğunu söylemek sadece küçük bir abartma olur.

Günümüz bunalımının özünü neyin oluşturduğunu kısaca belirtebileceğim noktaya gelmiş bulunuyorum. Bu husus kişinin toplumla olan ilişkisini ilgilendiriyor. Kişi topluma bağlılığın bilincine daha çok ermiştir. Fakat bu bağlılığı olumlu bir değer, organik bir bağ ve koruyucu bir güç olarak algılamak yerine, kişisel haklarına, hatta ekonomik varlığına bir tehdit unsuru olarak algılamaktadır. Bunun da ötesinde, toplumdaki konumu, karakterindeki ben-merkezci güdülerini pekiştiren ve doğal olarak daha zayıf olan toplumsal güdülerini gittikçe gerileten bir durumdadır. Toplumdaki yerleri ne olursa olsun tüm insanlar bu gerileme sürecinden etkilenmektedir. Ben-merkezciliklerinin bilinçsiz esirleri olarak kendilerini güvensiz, yalnız ve yaşamın zevklerinde naiv, basit ve yalın tadlar alamaz konumda görmektedirler. İnsanoğlu kısa ve riskli yaşamına ancak kendisini topluma adayarak bir anlam kazandırabilir.

Bana göre, kötülüğün gerçek kaynağı bugün varolduğu biçimde kapitalist toplumun ekonomik anarşisidir. Herbiri kaba güçle değil ama bütününde yasal olarak yerleşik kurallara tam bir uyum içinde birbirlerini kollektif emeklerinin ürünlerinden mahrum etmek için kesintisiz çaba harcayan büyük bir üreticiler topluluğuyla karşı karşıyayız. Bu açıdan, tüketim malları ile birlikte sermaye mallarını üretmek için gerekli üretim kapasitesi demek olan üretim araçlarının genelde ol-

duğu gibi, yasal olarak, kişilerin özel mülkiyetinde olabileceğini kavramamız önemlidir.

Buradan sonraki anlatımım için, işleri basitleştirmek amacıyla, sözcüğün olağan kullanımına tam olarak karşılık olmamasına rağmen "işçiler" sözcüğünü üretim araçlarının mülkiyetine sahip olmayanları adlandırmak için kullanacağım. Üretim araçlarının sahibi işçinin emek gücünü satın alabilecek konumdadır. Üretim araçlarını kullanan işçi kapitalistin mülkü olacak olan yeni mallar üretir. Bu süreçte önemli olan, her ikisi de gerçek değer cinsinden ölçülen işçinin ürettiği ile ona ödenen arasındaki ilişkidir. İsdihdam sözleşmeleri "serbest" olduğu ölçüde, işçinin eline geçen miktar, işçinin ürettiği malların gerçek değeri tarafından değil, asgari ihtiyaçları ve o iş için rekabet eden işçilerin sayılarına bağlı olarak kapitalistin emek gücü ihtiyacı tarafından belirlenir. Teoride bile işçinin ücretinin ürününün değeri tarafından belirlenmediğini bilmek önemlidir.

Özel sermaye, kısmen kapitalistler arasındaki rekabet yüzünden, kısmen de teknolojik gelişme ve artan iş bölümünün daha küçük olanların aleyhine büyük üretim birimlerinin oluşmasını teşvik etmesi nedeniyle, az sayıda elde yoğunlaşma eğilimindedir. Bu gelişmelerin sonucunda, demokratik olarak örgütlenmiş politik bir toplumda bile, bu müthiş gücü yeterince denetlenemeyen özel sermaye oligarşisi doğar. Bu durum, yasama organlarının üyelerinin, seçmenleri fiilen yasama organlarından tecrit eden kapitalistlerin büyük ölçüde finanse ettiği ya da etkilediği siyasi partiler tarafından seçilmeleriyle doğrulanır. Bunun sonucu da halkın temsilcilerinin nüfusun daha az imtiyazlı kesimlerinin çıkarlarını yeterince korumamasıdır. Üstelik, günümüzde temel bilgi kaynakları (basın, radyo, eğitim) kaçınılmaz olarak doğrudan ya da dolaylı yollarla kapitalistlerin denetimindedir. Bu nedenle yurttaşların nesnel sonuçlara varabilmesi ve siyasal haklarını akıllıca kullanabilmesi çok zor, hatta çoğunlukla olanaksızdır.

Böylece özel mülkiyete dayalı ekonomide geçerli koşullar iki ana ilkede toplanabilir; birincisi, üretim araçlarının (sermaye) özel mülkiyette olması ve sahiplerinin onları uygun gördükleri gibi kullanmaları; ikincisi ise, iş akdinin serbest olmasıdır. Elbette bu anlamda saf kapitalist bir toplum yoktur. İşçilerin uzun ve acı siyasi mücadeleler sonunda belli bazı iş kesimlerindeki işçiler için serbest iş akdinin bir ölçüde gelişmiş bir şeklini güvenceye almakta başarılı olduklarını belirtmek, özellikle gerekir. Fakat tümüyle ele alırsak, bugünkü ekonomi saf kapitalizmden çok farklı değildir.

Üretimin amacı kullanım değil kârdır. Çalışabilecek durumda olup da çalışmak isteyen herkesin iş bulmasını sağlayacak bir hüküm yoktur; "işsizler ordusu" hemen her zaman mevcuttur. İşçi sürekli işini yitirme korkusundadır. Işsizler ya da dar gelirli işçiler iyi bir pazar oluşturmadıkları için tüketim mallarının üretimi sınırlıdır ve sonuçta büyük zorluklar doğar. Teknolojik ilerleme, herkes için iş yükünü hafifleteceği yerde, genellikle, daha fazla işsizlikle sonuçlanmaktadır. Kâr hırsı, kapitalistler arası rekabetel birleşince sermaye birikimi ve kullanımında ortaya çıkan istikrarsızlık, gittikçe ağırlaşan bunalımlara yol açmaktadır. Sınırsız rekabet büyük bir işgücü kaybına ve daha önce sözünü ettiğim bireylerin toplumsal bilincinin zarar görmesine yol açmaktadır.

Bence, bireylerin bu biçimde zarar görmesi kapitalizmin en büyük kötülüğüdür. Tüm eğitim sistemimiz bundan muzdariptir. Gelecekteki kariyerine hazırlık olarak, kazanılmış başarıya tapacak öğrenciye abartılı bir rekabet duygusu aşılanmaktadır.

Bu ciddi kötülükleri ortadan kaldırmanın bir tek yolu olduğuna inanıyorum; toplumsal hedeflere yönelik bir eğitim sisteminin eşlik ettiği bir sosyalist ekonominin kurulması. Böyle bir ekonomide üretim araçları toplumun kendi malıdır ve planlı bir biçimde kullanır. Üretimi toplumun gereksinimlerine göre ayarlayacak böyle planlı bir ekonomi yapılacak işleri çalışabilecek durumda olanların tümü arasında paylaştırılacak ve her erkeğin, kadının ve çocuğun geçimini garanti edecektir. Bireyin eğitimi doğuştan gelen yeteneklerini geliştirmeye ek olarak onda bugünkü toplumda varolan güç ve başarıya rağbet etmek yerine, diğer insanlara karşı bir sorumluluk duygusu geliştirmeye çalışacaktır.

Bununla birlikte, planlı bir ekonominin henüz sosyalizm demek olmadığı unutulmamalıdır. Böyle bir planlı ekonomi bireyin tümüyle tutsaklığını beraberinde getirebilir. Sosyalizme ulaşabilmek için bazı çok zor sosyo-politik sorunların çözülmesi gerekir: Siyasi ve ekonomik gücün bu ölçüde merkezileştiği bir durumda bürokrasinin mutlak iktidarı ve aşırı egemenliği nasıl önlenebilir? Bireyin hakları nasıl korunabilir ve bu yolla bürokrasinin gücüne karşı demokrasi dengesi nasıl kurulabilir?

Bu geçiş çağında, sosyalizmin amaçlarının ve sorunlarının netliği çok önemlidir. Bugünkü durumda bu sorunların serbestçe ve engellenmeyen bir biçimde tartışılması güçlü bir tabuya dönüştüğü için bu derginin yayınlanmasını önemli bir kamu hizmeti olarak kabul ediyorum. ■

KORNOLU NATÜRMORT

-newroz dolayımıyla dağ'a-

yağmur çiçekleyedursun akşam göğünü
akasyalarda bu coşku. bu pamukatış kavaklarda
iğdeler yine newroz yeşilini giyiyor yapraklarına

pirinç bir komodur sıyrılır gelir orkestradan
güneş. solosunu yapacak aşkın. uzayan dağ bandosuna
geçmiş bağbozumlarından kalma hüznün tuzu dudakları
dudaklarında aşkla biriken öfkenin korosu

İbrahim Baştuğ

1886'DAN 1989'A 1 MAYIS

Yusuf ŞAYLAN

XIX. yüzyıl sonları kapitalizmin gelişip kökleştiği, sermayenin uluslararası boyutlarda büyüdüğü ve tekelleşmeye doğru tırmandığı bir dönemdir.

İşçi ve emekçiler, kadın-çocuk gözetilmeksizin 14-16 saat acımasızca çalıştırılıp sömürülüyordu. Yokluk-yoksulluk, açlık, sefalet son safhadaydı. Aldıkları ücretse yaşamlarını bile sürdürmeye yetmeyecek bir durumdaydı. Hal böyleyken bir de ücretlerin düşürülmesi için patronların dayatmaları da gündeme geliyordu. Kısacası, kötü olan durum daha da kötüleştiriliyor, işçi ve emekçilerin yaşamı zorlaştırılıyordu. Amerikan işçi sınıfı bu olaylar karşısına, örgütlü olarak çıkmak gereğini kavrayıp, faaliyete geçti. Amerikan işçi sendikaları New York, Boston, Philadelphia, Chicago, Baltimore gibi belli başlı sanayi merkezlerinde eyleme geçtiler. Ne var ki NewYork'taki miting alanına coşkulu bir şekilde giden işçilere polis saldırıyor, çok sayıda insan yaralanıp tutuklanıyordu.

Yıl 1874. Bu olaylardan sonra öncülüğünü Avusturalyalı işçilerin çektiği "8 saatlik iş günü hakkı" sloganıyla başlatılan eylemler uluslararası platformda dayanışma olarak yankılanıyordu. Proletaryanın bu eylemliliği, mücadele tarihine yepyeni bir sayfa açıyordu. Bu sayfa enternasyonalizmdi. Nitekim 1884 yılında uluslararası İşçiler Birliği ve Amerikan İşçi Federasyonu ortaklaşa eylem kararı alırlar. 8 saatlik iş gününün tanınması için iş verenlere 1886 1 Mayıs'ına kadar süre verilir. Verilen süre bitmiş ve saat gelmiştir; ama iş verenler meydanı "bu pis çapulculara" bırakmayacaktı. "Chicago Tribüne" gazetesi, "Kenti yakıp yıkacaklar öyle mi? Bu eylemlerin engellenmesi için gerekirse Chicago'nun her sokak lambası bir işçinin cesediyle süslenecektir" diye yazıyordu. Güdümlü basın bir provakasyon yaratmak için gereken her şeyi yaparken hükümet de meydanları, polis ajan, zırhlı araçlara donatıyordu. Diğer taraftan işçiler; heyecanlı, dirençli, ateşli bir umutla toplantılar, mitingler yapıyorlar, bir anlamda gelecek zaferlerini kutlamaya hazırlanıyorlardı.

İşçiler o gün birkaç şehir ve kasabada irili ufaklı beş bin işyerinde grevi başlattılar. Chicago sokaklarında yaşlı-genç, kız-erkek yürüyüşe başladılar. Sel gibi çoğalarak miting alanına ulaştılar. İlk iki gün pek olay omadı. Üçüncü gün Mc. Cormik fabrikası önünde polisler işçilere saldırdılar. Ertesi gün işçiler, bu olayı protesto için yeni bir gösteri düzenlediler. Mitingin sonu yaklaşmıştı. Kalabalık dağılmak üzereydi. Birden alana polislerin akın ettiği, kalabalığı dağıtmaya çalıştığı görüldü. İşte o arada bir bomba patladı. Bu bomba bir provakatör tarafından atılmıştı.

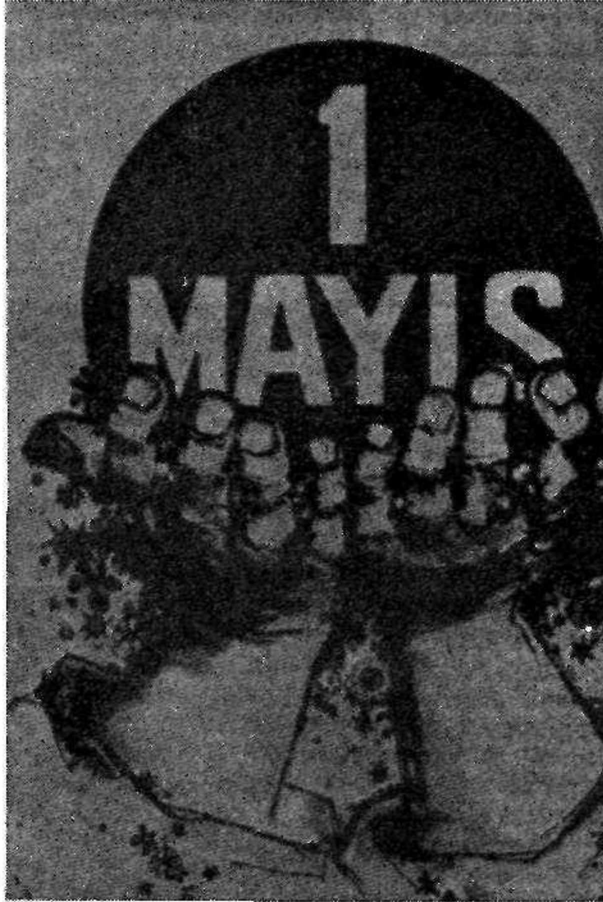
Böylece güdümlü basının istediği gerçekleşmiş oldu; ortalık bir anda savaş alanına döndü. Ardından Chicago sokakları, işçi kanlarıyla, zindanlarsa işçi önderleri ile doldu. Tutuklamalar, işkenceler ve mahkemeler... Albert Parsons, August Spies, Michael Schwab, Sam Fielden, Adolp Fischer, George Engel, Oscar Neebe, Louis Ling cinayet işlemekle suçlandılar. Ve idama mahkum edildiler. Daha sonra Ling hücresinde "ölü" bulundu. Oscar Neebe 15 yıla mahkum edildi. Diğer ikisinin cezası ise müebbete çevrildi. 11.Kasım.1887 günü Albert Parsons, August Spies, Adolp Fischer ve George Engel idam edildiler. Bu dört işçi lideri, işlemedikleri bir suçtan; ama sınıflarının inançları ve mücadelesine olan sadakatlerinden dolayı idam edildiler. Ölümü kararlılıkla kucakladılar... Bu vahşet, dünyanın dört bir yanında nefretle karşılanmış ve yaygın tepkilere yol açmıştır.

Sadece Amerikan işçileri değil, bütün ülkelerin işçileri "Chicago Kurbanları"nın kutsal anılarını, her yılın 1 Mayıs'ında saygıyla anarlar. O dönemde uluslararası devrimci bir örgüt olan II. Enternasyonel, 14-21.Temmuz1889'da Paris'teki 1. kongresinde, hem uygulanan zulmü protesto etmek, hem de 8 saatlik iş günü mücadelesinin tüm dünya işçileri, emekçileri için taşıdığı önemi vurgulamak amacıyla, kanlı olayların yıl dönümü olan 1 Mayıs gününü uluslararası düzeyde gösteriler yapma ve eylemler koyma günü olması kararını aldı. Karar uyarınca 1.Mayıs.1890 yılında ABD, Almanya, Danimarka, Norveç, Macaristan, Fransa, Belçika ve İtalya'da kitlesel gösteriler yapıldı. Bu gösteriler, dünyanın dört bir yanında sempati ile karşılandı. 1891'de Brüksel'de toplanan II. Enternasyonalin ikinci kongresi, her yılın Mayıs ayının birinci gününde gösterilerin tekrarlanması kararını aldı. O günden bu güne 1 Mayıslar dünya işçilerinin, emekçilerinin, ezilen halkların birlik, mücadele, dayanışma günü olarak kutlanmıştır.

TÜRKİYE'DE 1 MAYIS'LAR

Ülkemizde işçi sınıfının mücadele geleneği çok eskiye, Osmanlı dönemlerine dayanır. 1900'lerin ilk yıllarında kıpırdanmalar vardır. 1906'larda Türkiye işçi sınıfı, dünya işçi sınıfının bir parçası olarak kardeşlik,

birlik ve dayanışma günü olan 1 Mayıs'ı kutlamıştır. 1886'ların anısını sıcak tutmuş, dünya proletaryası ile birlikte yaşatmıştır. Ancak, ülkemizde henüz ekonomi cılız olduğu için, Türkiye işçi sınıfının nicelikçe sınırlılığı, mutlakiyetçi bir yönetimin iş başında bulunuşu gibi nesnel ve öznel nedenlerle bu yıllarda 1 Mayıs'lar istenilen düzeyde kutlanamamıştır.

1908'de "Jön Türk" hareketinden sonra Türkiye işçi sınıfının tüm yurdu saran "genel grev" niteliğindeki gösterileri ve sendikal örgütlenmeye yönelmeleri önemli bir aşamadır. 1909, 1910, 1911, 1912'li yıllar Türkiye'de 1 Mayıs'ların emekçi kitlelere ulaşmaya başladığı yıllardı. Ancak, Balkan Savaşları ve I. Dünya savaşı ortamında ittihatçıların baskıları 1 Mayıs'ları 1920'lere dek gündem dışı bıraktı.

Bilindiği gibi emperyalistler, pazar savaşımında emekçileri cephelere gönderip, şoven duyguları yoğunlaştırarak kendi amaçları doğrultusunda kullanmışlardır. 1917 Büyük Ekim Devrimi uluslararası dengede yeni boyutlar ortaya çıkardı. Emperyalizme karşı ezilen ulusların başkaldırısı genç Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği tarafından desteklendi. O yıllar Osmanlı devleti son dönemlerini yaşıyor, işgal kuvvetleri her yandan Anadolu'yu sarmış bulunuyordu. 1920'lerin ilk yıllarında 1 Mayıs kutlamaları işgal kuvvetlerine karşı bir başkaldırı niteliği kazanmıştır; yani işçi sınıfı Kurtuluş Savaşına canla başla destek olup, en ön saflarda savaşa katılmış ve uluslararası proleteryayla dayanışmasını, kardeşliğini 1 Mayıs'ta göstermiştir. *1920*'de İstanbul işgal altındayken bayram yurt dışında kutlandı. Türkiye işçi sınıfına seslenen Mustafa Suphi **"1 Mayıs'ı bütün dünya emekçilerinin kaderini birbirine bağlayan büyük bayram"** olarak niteliyordu.

1 MAYIS 1921

İşçi sınıfı birlik ve dayanışmanın bilincinde olarak kitlesel eylem ve grevlerle 1 Mayıs'ı kutladı. İşgal kuvvetlerine karşı İstanbul'da hayatı felce uğrattı. Bunun üzerine işgal kuvvetleri eylemleri engellemek için çeşitli yöntemlere başvurmuş, gazetelerde grev kırıcılığına ortam hazırlamak için provakatif davranışlar sergilemiştir. Her şeye rağmen 1921 Mayıs'ı Şirket–i Hayriye, Tramvay Kumpanyası, Haliç İdaresi gibi kurumlarda örgütlü Türkiye Sosyalist Fırkası öncülüğünde kutlandı.

1 MAYIS 1922

1 Mayıs yaklaşırken işgal kuvvetleri ve yerli işbirlikçi burjuvazi önceki yılda olduğu gibi 1 Mayıs'ı engellemek istedi. Fakat 1 Mayıs öncesi İstanbul'da tüm ilerici ve demokratik kuruluşlar bir araya gelerek 1 Mayıs Komisyonu'nu oluşturdular. Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Partisi, Türkiye İşçi Derneği, Beynelmilel İşçiler İttihatı, Türkiye Sosyalist Fırkası, Ermeni Sosyal Demokrat Fırkası ve bazı esnaf cemiyetleri temsilcilerinden oluşan 1 Mayıs kurulu, bayram gösterilerini ayrıntılarıyla programlamıştır.

1 Mayıs günü İstanbul'da, Sultanahmet Meydanında saat 10.30'da İstanbul'un çeşitli işçi semtlerinden gelen işçiler, herhangi bir provakasyona fırsat vermeden miting için toplandılar. Kağıthanedeki mitinge Şirket–i Hayriye, Haliç İdaresi, Tramvay Kumpanyası, Tünel Kumpanyası, Elektrik Fabrikası, Seyr–ü Sefain İdaresi ve Mürettib–i Osmaniye Cemiyeti işçileri katılmıştı. İzmir ve Ankara'da da 1 Mayıs kitlesel gösterilerle kutlanmıştı.

1 MAYIS 1923

1Mayıs 1923'e gelindiğinde Kurtuluş Savaşı sonuçlanmış, saltanat kaldırılmıştı. Ancak, emekçi halkın, bağımsız, demokratik ve özgür bir Türkiye için cephede sürdürdüğü mücadele, sömürüye karşı yarattığı kavgadan soyutlanamazdı. Emperyalizm savaş alanında alt edilmişti. Ama sömürüsüz bir yaşamın özlemi ulusal bağımsızlığın, sürekliliğini sağlayacak toplumsal dönüşümleri de gerekli kılıyordu. 1.Ma-yıs.1923 bu özlemin isteme dönüştüğü bir gündü. Türkiye emekçisi, işçi sınıfının uluslararası birlik ve dayanışma günü olan 1 Mayıs'ta Hükümetten iki önemli istemde bulunuyordu.

1) Yabancı ve yerli sermaye çevrelerinin yarattıkları, siyasal ve ekonomik anarşinin faturasının emekçi sınıflara kesilmemesi,

2) "Mesai Kanunu" çıkarılarak tüm iş mevzuatının güvence altına alınması. 1.Mayıs.1923 gösterileri Umum Amele Birliği ve Mürettib-i Osmaniye Cemiyeti'nce örgütlenmişti.

İşçilerin Umum Amele Birliği genel merkezi önüne gelişiyle birlikte bando başta enternasyonel olmak üzere, işçi marşları çalmaya başlamış ve bayrama katılanları selamlamıştı. Umum Amele Birliği Reisi Mehmet Bey Genel Merkez balkonuna çıkmış ve bir konuşma yaparak "Cihan Proleteryası Bayramı"nın başladığını ilan etmişti.

Umum Amele Birliği, Uluslararası İşçi Örgütü III. Enternasyonal'e bir telgraf çekerek Türk proleteryasının uluslararası proletaryanın büyük bayramını kardeşçe selamladığını bildirmiştir.

Çeşitli öğrenci dernekleri de Amele Birliği'ne telgraf çekerek bu anlamlı günü kutladılar.

Aynı gün 1 Mayıs Bayramı Ankara, İzmir ve Adapazarı'nda da kutlanıyordu. Ancak 1 Mayıs'tan önce polis İstanbul'da bir "Bolşevik" suikastı ortaya çıkarmıştı.

1 Mayıs günü gerici basın, bazı insanların gözaltına alınıp, bunların Türk ve Rus Komünistleri olduğunu yazıyordu. Böylece Aydınlık çevresi Ankara Hükümeti'nin ilk darbesini yiyordu. Tutuklananlar arasında Türkiye İşçi ve Emekçi Sosyalist Fırkası'nın Reisi, Genel Sekreteri ve üyeleri de bulunuyordu.

1 MAYIS 1924

Kemalist hükümet,, sınıfsal yapısı gereği 1 Mayıs'ın simgelediği egemen çevrelerin çıkarlarına ters düşen özünü, kavramakta gecikmedi. 1 Mayıs'ı engellemeye yönelik önlemlere başvurdu. İl merkezlerine gönderilen yazılarla işçi bayramının kutlanmasının engellenmesini istedi.

Bütün bu oyunlara rağmen Türkiye işçi sınıfı bayramına sahip çıkmaya kararlıydı. 1 Mayıs günü Türkiye Amele Birliği'nin Yerebatan'daki genel merkezine birliğe bağlı diğer derneklerden ve müstakil cemiyetlerden temsilciler gelmişti. Temsilciler bandonun çaldığı Enternasyonal marşı ile karşılanmış, fakat daha sonra polis gelerek binada üç kişiden fazla insanın bulunamayacağını ve bando çalmanın yasaklandığını bildirdi. Bu saatlerde 1 Mayıs için çıkarılan "Çelik Kol Gazetesi" toplatılıyor, "Aydınlık Mecmuası" merkezi, polis kuvvetlerince aranıyordu.

1924 1 Mayıs'ı, başta Ankara olmak üzere diğer illerde de kutlandı.

1 MAYIS 1925

Kemalist Hükümet'in Türkiye Amele Birliği'ne sızma çabaları ve birlik içinde önemli görevlerde bulunan kişilerin hükümetin ajam olması nedeniyle dağılma başgöstermiş, 1923'te on dokuz bin üyesi bulunan birlik, 1924'e gelindiğinde on iki bin üyesini yitirmişti. Daha sonra çeşitli işçi cemiyetleri bir araya gelerek, Amele Teali Cemiyeti'ni kurdu. Cemiyet 21 Nisan günü vilayete başvurarak 1 Mayıs bayramını kutlamak için izin istedi. İzin istemi polise havale edilmiş, 28 Nisan günü işçi temsilcileri polis müdüriyetine çağrılarak, 1 Mayıs günü toplu gösteri yürüyüşünde bulunamayacaklarını bildirilmişti.

1 Mayıs sabahı saat 10'dan itibaren cemiyetin bazı şubeleriden üye işçi temsilcileri genel merkeze gelerek kırmızı renkte döşenmiş toplantı odasında toplandılar.

Duvarlarda şu sözler yazılıydı:

"Türk işçisi irticaya karşı amansız bir savaş açmıştır."

"Burjuvazinin zulmünü protesto ediyoruz."

"8 saat iş, 8 saat dinlenme, 8 saat uyku."

"Bütün dünya işçileri birleşiniz."

Sonuncu levhanın altına Karl Marks'ın bir fotoğrafı asılmıştı.

Aynı gün işçilere, Amele Teali Cemiyeti yayınlarından "Mayıs 1 Nedir?" başlıklı kitapçık dağıtılmıştı. Kapağında "Bütün dünya işçileri birleşiniz" şiarını taşıyan bu broşür uluslararası işçi sınıfının birlik ve dayanışma günü olan 1 Mayıs'ın doğuşunu ve Türkiye'de 1 Mayıs'ların kısa tarihçesini verdikten sonra, Türkiye işçi sınıfı'nın istemlerini sıralıyor ve "Teşkilatsız amele, haklarını savunamaz" deniliyordu.

Ancak, bu broşür nedeniyle egemen sınıf yeni bir tutuklamaya girişip, Türkiye işçi sınıfının siyasal ve sendikal bütünlüğünü savunan "Aydınlık" çevresi ve Amele Teali Cemiyeti yöneticilerini tutuklatarak Ankara'daki İstiklal Mahkemesi'ne çıkarttı Yargılama sonunda "Komünistlik, teşkilat kurmak ve propaganda yapmak suretiyle, dahili emniyeti ihlal ve hükümeti yıkmaya yönelik eylem ve hareketten" suçlu bulunarak yedi seneden on beş seneye kadar kürek cezasına mahkum edildiler.

O yıllarda Doğuda patlak veren Şeyh Sait ayaklanmasını bastırmak gerekçesiyle çıkarılan Takrir-i Sükun Kanunu, Cumhuriyeti en ön safta savunan, işçi sınıfı ve bağlaşığı emekçi kitlelerin demokratik hak ve özgürlük uğruna verdikleri savaşımı bastırmak için kullanıldı. Çalışma mevzuatını düzenleyen mesai kanunu bu doğrultuda hasıraltı edildi. 1921 yılında üzerinde çalışmaya başlanan genel bir kanun tasarısı 1924 sonuna doğru tamamlanmış, TBMM'ne sunulmuştu. 120 maddeden oluşan Mesai Kanunu tasarısı Ticaret Encümenliğince incelendikten sonra 99 maddeye indirilmiş ve iş Mecellesi adını almıştır. İşçilere grev hakkı tanıyan, çalışma süresini günde 10 saat olarak düzenleyen ve çocukların çalışma yaşını 12 olarak saptayan tasarı TBMM Genel Kuruluna geldiği zaman hükümet ve meclis sözbirliği ederek, böyle bir yasanın gereksizliğini ileri sürmüşler, yeni bir tasarını hazırlanmasını önermişlerdi. Tasarı 1926 yılında 27 maddeye indirilerek tekrar meclise gelmiş; ancak bu sefer de İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası devreye girerek, yasanın kendi görüşleri alınmadan çıkmasını sakıncalı görmüştür. Başvekil İsmet İnönü'nün Amele

Teali Cemiyetine, Şükrü Kaya'nın Milletler Cemiyeti Çalışma Bürosu'na verdikleri bütün sözlere rağmen 27 maddelik İş Kanunu'nun görüşülmesine ivedilikle alınan Teşvik–i Sanayi Kanunu'ndan vakit bulunamamış, iptal olmuştu. Hükümet bununla da yetinmeyip işçilerin tek sendikal örgütü olan Amele Teali Cemiyeti'nin kapatılmasına karar vermiştir. 1926 yılında 1 Mayıs'ın İşçi Bayramı olarak kutlanması yasaklanmış, "Bahar Bayramı" aldatmacasını ileri sürerek işçi bayramı engellenmiştir.

Yasak zincirinin kırılamadığı yıllarda 1 Mayıs kutlanamamış: 1926'dan 1976'ya kadar 51 yıl bayram yasaklanmıştır. Bu yıllar tek parti diktatörlüğünün ve arkasından Menderes–Bayar istibdadının sürdüğü yıllardır.

1 MAYIS 1976

Başta DİSK (Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu) olmak üzere diğer sendikalar, sosyalist partiler, demokratik kitle örgütleri ve öğrenci örgütleri kitlesel olarak İstanbul'da, Taksim Meydanı'nda görkemli bir şekilde 1 Mayıs'ı kutladılar.

Yaşasın 1 Mayıs!

"Bütün ülkelerin işçileri ve ezilen halkları birleşin" şiarlarıyla alanları doldurarak işçi sınıfının gücünü burjuvaziye gösterdiler.

1 MAYIS 1977

Ülkenin dört bir yanından işçiler, emekçiler İstanbul'a gelerek 1 Mayıs meydanında (Taksim Meydanı) toplandılar. Bir öncekinden daha görkemli, daha bilinçli işçi sınıfımız 1 Mayıs'ı kutlamak üzere hazırlanmışken, 1886'da ABD'de yapılan provokasyon, ülkemizde de tekrarlandı. Ajanların silahlı saldırıları sonucu panik yaratılarak, 35 devrimci işçi kardeşimiz katledildi. CIA'nın ve yerli uzantılarından kontr–gerilla çetelerinin giriştiği provokasyon, işçi sınıfının mücadelesini hiçbir zaman yıldıramadı, yıldıramaz da. 1 Mayıs geleneği hiçbir şekilde engellenemez.

1 MAYIS 1978

1 Mayıs günü burjuvazinin ne kadar yanıldığını kanıtlayan bir şekilde İstanbul'da 1 Mayıs alanında DİSK yine bir gösteri düzenliyor ve yüzbinler yine işçi sınıfının şiarlarını haykırıyordu. Üreten biz, yöneten de biz olacağız. Fabrikalar, tarlalar siyasi iktidar her şey emeğin olacak; yaşasın sosyalizm şiarlarıyla alanları dolduruyorlardı.

1 MAYIS 1979

1 Mayıs ülkenin pek çok yerinde sıkıyönetim uygulaması olduğu için kutlanamıyor, dönemin Başbakanı ve CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in talimatıyla DİSK'in İstanbul'da yapacağı mitingin engellenmesi için sokağa çıkma yasağı konuluyordu. DİSK yöneticileri gözaltına alınıyor, sendikalara baskınlar yapılıyordu. Bu olay CHP'nin ve kurmaylarının ne kadar halktan ve emekten yana olduğunun göstergesiydi.

1 MAYIS 1980

1980 1 Mayıs'ında zamanın Başbakanı, AP Genel Başkanı Süleyman Demirel "1 Mayıs kutlamalarına izin vermeyeceğiz" diye açıklamalar yaparken, sıkıyönetim 1 Mayıs kutlamalarını yasaklıyordu. DİSK tarafından İstanbul'da düzenlenmek istenen gösterilerin yasaklanması üzerine, 30 Nisan'da ülke genelinde direnişe geçildi. Bir çok ilde yapılması istenilen kutlamalar yasaklandı. Mersin'de DİSK ve bazı sosyalist örgütler tarafından kutlamalar yapıldı. Anadolu'nun çeşitli yerlerinde, küçüklü büyüklü eylemler yapıldı. 1980 darbe-

si ile Eylülist rejim 1 Mayıs geleneğini belleklerden kazımak için 1 Mayıs Bayramı'nın adını bile bayramlar arasından çıkardı. Önceki yıllarda 1 Mayıs kutlamalarına katılan insanlarımız suçlu gösterilip tutuklandı, yargılandı. cezaevlerine konuldu.

Ama, 1 Mayıs geleneği işçi sınıfımızın beyninden ve yüreğinden silinemedi. 1980 ve 1987 dönemi belki alanlarda kutlanamadı ama o gelenek fabrikalarda, küçük toplantılarda, mahallelerde, mahpus damlarında, okunan şiirlerle özellikle yaşamın her alanında sürdü, sürdürüldü.

1 MAYIS 1987

1979'dan sonra korku ve yasak zinciri 1987 yılında Dönem Yayıncılık'ın İstanbul'daki salon toplantısı ile fiilen kırıldı. Kitlesel bir şekilde, 1 Mayıs'ı kutlamak başarıldı. İşçiler, aydınlar, öğrenciler, türküler ve marşlar okuyarak bir kez daha; "vurulmakla bitmediğimiz, tam tersine, daha da çoğaldığımızı" sınıf düşmanlarımıza göstermiş oldular.

1 MAYIS 1988

1988'de 1 Mayısın kutlanmasına izin verilmedi. Bu durum karşısında, bazı SHP milletvekilleri ve onların kuyruğuna takılan bir grup Tksim Meydanı'na çıkmak istedi. Polisin izin vermemesi üzerine sadece milletvekilleri Taksim Anıtı'na çelenk koyarak hemen kaçtılar. Diğer yandan Türk-İş'e bağlı sendikaların bazıları ve bağımsız sendikalardan yönetici ve işçiler İstiklal Caddisi'nda toplanıp Taksim Meydanı'na çıkmak istediler. 3-4 bin kişilik bir kalabalık bir kitle idi. Polis alana çıkmalarını engellemek istedi. Polis ile işçiler arasında bir sürtüşme başladı. İnsanlar dövüldü, tartaklandı, yerlerdi sürüklendi. Fakat herşeye rağmen 1980'den sonra İstanbul'da yapılan ilk açık hava kutlamasıydı. Bu eylem şunu bir defa daha en kör göze batarırcasına gösterdi ki 1 Mayıs engellenemez. Bu bir gelenek bu bir anlayış işçi sınıfı açısından bir onur meselesidir. 1 Mayıs kutlamaları hep yapılacaktır.

1 MAYIS 1989

Ülkemizde Eylülist rejim, bütün yalan ve demogojilere baskı ve işkencelere rağmen iflas etmiş durumda. Sistemin özünden kaynaklanan ekonomik çıkmazlar bir türlü aşılmıyor ve aşılmayacaktır. Emflasyonu düşüreceğini söyleyen cunta güdümlü Özal hükümetine yerel seçimlerde kitleler bir ders verdi. Enflasyon % 90'lara hatta % 100'lere tırmandı, işçi ücretleri alabildiğine düşürüldü. İnsanlarımız açlığa ve sefalete mahkum edildi, fuhuş olaylarında olağanüstü artış oldu genç kızlarımız çocuk denecek yaşlarda etlerini satmak zorunda bırakıldı. En küçük demokratik istem bile acımasızca bastırılarak devrimciler, yurtseverler vatan haini ilan edildi. İnsanlarımız sürekli idamlarla, zindanlarla, işkencelerle ve sürgünlerle tehdit edilerek topluma korku tohumları ekildi. Büyük bir depolitizasyon uygulayarak konuşmayan, düşünmeyen bir Türkiye olsun istendi.

1980 darbesiyle birlikte ülkenin her yeri cezaevi haline getirildi, cezaevlerinde insanlar itirafçılığa zorlandı, topluma ve kendine yabancılaştırıldı, güvensiz korkak, yarınından ümitsiz insanlar yaratıldı. Doğu'da insanlar üzerinde, ağır baskı ve işkenceler aralıksız ve acımasızca sürdürüldü. Yurtsever devrimciler terörist, çeteci, eşkiya olarak topluma lanse edilmeye çalışıldı. Halkın dili, gelenekleri asimilasyona uğratılarak, kendi kültürlerinden koparılmak istendi. Diğer yandan bütün kurumlarda tarikat şeyh ve müritleri örgütlendirilerek, devrimci ve ilerici insanlar işlerinden atıldı ve açığa alındı.

Bütün bunlara rağmen Özal burjuvazi tarafından gözden çıkarılmış durumda, bugünlerde yerli ve yabancı tekelciler başka adaylar üzerinde anlaşmaya çalışıyorlar. Baykal ve Dalan ile bir tahtaravalli hazırlıkları gözleniyor. Öğrenci eylemleri sürüyor, polis tabanca çekerek üzerlerine yürüyor ama engelleyemiyor.

İşçilerimiz sokaklarda "açız" diye bağırıyor, yine polis copluyor, her şeye rağmen işçilerin eylemleri yurt geneline yayılıyor. İşte 1989 1 Mayıs'ını bu koşullarda karşılıyoruz, kendimize sormak zorundayız: Kapitalizm bütün pisliğiyle, kokuşmuşluğuyla çıkmaza düşmüşken; yeniyi kuracak, güzeli yaratacak sosyalistler, neredeyiz?

Hâlâ teslim olmayanlar–uzlaşmayanlar, yüreğinde ve beyninde devrim ateşi yananlar, artık bir araya gelmenin birlikte düşünmenin zamanıdır. Yaşamın her alanında olmak ve yaşama müdahale edecek örgütlü gücü oluşturmak zorundayız. İşçi sınıfımızın ekonomik mücadelesini politik mücadeleyle birleştirip, iktidara yürümek için sınıfın öncüsü, gün geçirilmeden örgütlenmelidir. Eski alışkanlıklarımızdan vazgeçmeliyiz, grup çıkarları yerine proleteryanın sınıf çıkarlarını öne çıkarmalıyız.

1 Mayıs dünya proleteryasının birlik ve dayanışma günüdür. Umarız 1 Mayıs kutlamaları en geniş katılımla yapılır ve küçük de olsa bazı birliktelikler oluşturulur. Bu birliktelikler iktidara yürüyüşümüzün müjdeleyicisi olur. 1 Mayıs sadece Mayıs'ın ilk günü olarak algılanmamalı yılın her günü 1 Mayıs gibi heyecanla yaşanmalıdır. Önceki yıllarda sosyalistlerimizin yaptığı gibi gün ve yer fetişizmi yapmak yerine ülkenin en ücra köşelerinde bile 1 Mayıs kutlamaları gerçekleştirilmelidir.

"Çağımız hiç bir ikircikliğe yer bırakmayacak ölçüde proleteryanın yörüngesine girmiştir. Eğer devrimci yıldızlar uzayın sağır boşluklarında yitip gitmek istemiyorlarsa bu yörüngeye akmak zorundadırlar. Bu yörünge proleterya partisidir." (Dr. Hikmet Kıvılcımlı)

Not:

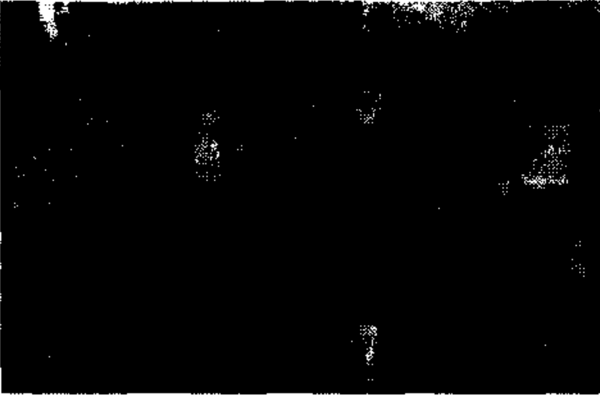
Tarihçe için, Merhaba 1 Mayıs 1987 (Dönem Yayıncılık) ve Yurt ve Dünya dergisinin 1977 2.-3. sayılarına bakılabilir. ■

YÖNETENLERE MASALLAR -3

"KENDİLİĞİNDEN ..."

Bilgesu ERENUS

Bütün gece ayak sesleri duymuştu Sahip, gitgide çoğalan. Alışılagelmiş ayak seslerinden farklıydı bunlar, çizmesiz, postalsız, sanki çıplak, yağmurun sesiyle birleştiğinden ıslaklık duyumu veren, gitgide büyüyerek, gitgide toprakta, gitgide asfaltta, gitgide, evlerin binaların içinde, çevre yollarında, o yıllar süren iç dinginliğini alıp götüren, şap, şap, şap, şap, şap...

Son yılları düzene sokan rap, rap, rap'lar bir harf değişimiyle yitivermişti işte, Sahip ş'lerden nefret ediyordu şimdi, şimdi ve işte sözcüklerindekilerinden de, kaldırmayı denedi, imdi, ite..

Telaşla fırladı yataktan. Evin bütün odalarını tek tek dolaşarak ışıkları yaktı. Alt ve üst kattaki salonu, ön ve arka balkonu, terası, mutfak, banyo ve tuvaletlerin ışığını... "Kendiliğinden" diyordu yaktığı her bir ışıkta, "kendiliğinden". Ön ve arka bahçenin, yüzme havuzunun, tenis kortunun, seranın, sahibi olduğu bütün birimlerin tek tek aydınlanmasını, korku karışımı bir korkuyla izledi, "Benim, benim, hepsi benim" diye soluyarak.

Sivas kangal cinsi köpekler, sahibin bu zamansız aydınlığına ne tür bir tepki vereceklerini bilemediler. Sahibin Robdecahember'li görüntüsü görünmez bir düşmanı işaretler gibiydi, dudaklarında ise tek sözcük, "kendiliğinden". "Tut, kap" sözcüklerine benzemiyordu pek bu sözcük, Sivas kangallar gene de en korkunç yüzlerini takınıp, sallanan kuyruklarına aldırmadan, görünmeze karşı uzun uzadıya havladılar, dikkat köpek var..

Uluyan yapay ışıklar allahın cezası şap şap şap seslerini daha da arttırmıştı sanki. Sahip, "Benim, benim, hepsi benim" dediği görkemli ışıltıya yeniden baktı, yüzbinlerce işçinin toplu sözleşme istekleri tutarını aşan bu görkem, onu rahatlatacağı yerde daha da tedirginleştirmişti. Artan bu telaşla, karanlığa gömdü her bir yaşama alanını, kilitleri yeniden denetlemeyi ihmal etmeden, garaj, çalışma odası, banyo dairesi, mutfak ve ötekiler... Sol kolundaki ağrı gene sırtını zorlamaya başlamıştı, kendini Boğaz'a bakan balkona attı. Cılız ve güçsüz bir sesle mırıldanıyordu şimdi,"Neden ama neden, hepsi benim, öyle değil mi?" İyelik bildiren cümlenin ardına eklenen bu soru işaretine kendi kafasında da belirmiş olsa çok öfkelendi. Öfke sırtındaki ağrıyı arattırmıştı, Boğaz'ın nemli havasını üst üste ciğerlerine çekmeye başladı, sakinleşme adına. Her nefeste yinelediği sözcük aynıydı ve haddini bilmez işaretlerinden özellikle kaçınarak, "kendiliğinden, kendiliğinden, kendiliğinden..." İşçi eylemlerinin tırmandığı son haftalar, can kurtaran simidi gibi sarılmıştı bu söze, meditasyon seanslarından öğrendiği mantrasının yerini bile aldığı söylenebilir, kendiliğinden. Bir süre için rahatlasa da eski gizemi, eski inandırıcılığı kalmamıştı bu sözcüğün ve bu allahın cezası şap şap şap sesleri...

Yüreği deliler gibi çırpınmaya başlayınca, kulaklarını tıkayıp, kendi kendine güvence vermek ister gibi, sözlük anlamını mırıldandı kendiliğindenliğin, "Hiçbir dış etki altında kalmadan." Umduğu güvenceyi bulamayınca, sözlük anlamı katkıda bulunmak zorunda kaldı. "Yani Marksist ve devrimci parmağı olmadan",

Marksist ve devrimci yerine "aşırı uçlar" demeği uygun buldu, ona göre değiştirdi katkısını. "Yani aşırı uçların kışkırtmasından uzak, yani kendiliğinden." Çarpıntısı biraz olsun azalmıştı sanki, bir de şu taşigardi türü teklemeler olmasa. Eli nabzındayken birden üşüdüğünü ayrımsadı, içeri girmeden önce salıncağın üzerindeki dürbüne uzanıp ayarladı. Mayıs Çiçeği denizin gelgitlerine uyarak nazlı nazlı sallanıyordu limanda. "Benim Mayıs Çiçeğim" derken kendi sesinin güçsüzlüğüne kendi de şaştı. Binlerce işçinin toplu sözleşme istekleri tutarına denk düşüyordu May Flower. Özel gezi gemisine neden bu adı verdiğini bir türlü anımsayamadı, İngilizce bir yat dergisinde görmüştü evet, oysa gençlik yıllarında ona da belirli heyecanlar tattıran doğanın bu uyanış ayı, Mayıs'ı sevmiyordu artık, yarın ilk işi yatın adını değiştirmek olacaktı. Büyü, sihir adı en uygunuydu ve hiçbir zaman bu denli gereksinim duymamıştı tansığa, eski bir İngiliz yatına aitti bu ad da, Megic, gene o dergide görmüştü ve Mayıs Çiçeğinden çok daha anlamlı...

Deli olmak işten değil, işçi şaltere en yakın adam,

başka da hiçbir şey ve allahın cezası şap şap şap'lar... Balkonun yekpare camlı kapısını, ağrıyan sol koluna aldırmadan hızla sürüp, yatak odasına sığındı. Gözleri hiç ışık istemiyordu artık, yalnızca yatağının başucunda çıplak kadın heykeli üstünde dinelen abajuru yaktı. Elleri doğrudan telefona gitmişti Sahip'in. Bakan dostlarından birini ya da özel doktorunu arayabilirdi ama vazgeçti. Kendi iş yerinin numarasını çevirdi, titremesini engelleyemediği parmaklarıyla, telefonun çaldığı mekan tutkulu bir özlemle gözlerinde yansımıştı şimdi. Döner koltuğu, masası, barı, şöminesi, antik mobilyalar, tablolar, bilgisayarlar hepsi hepsi benim, benim... Bir iki düdük sesinden sonra güven veren bant kaydı sesiyle karşılaşma hoşuna gitmişti. Sahip'in adını kösnük bir edayla söylüyordu sekreter ve hemen ardından da A nokta Ş ekiyle sahip olunan bütün değerlerin kısaltılmışını sıraladı, şirketler grubunun baş harflerinden oluşan uyumsuz sözcük kutsal bir duaydı sanki. Sahip A nokta Ş'deki ş harfinin, rap rap rapların anlam değiştirmesindeki işlevini anımsamak bile istemiyordu, telefon bağlantısıyla da olsa sahibi olduğu mekana yakınlaşmanın keyfini sürüyordu şimdi, ard arda çevirdiği kendi numarasında, çocuksu kahkahalar atarak, idare personelin olduğu kattan, makinelerin yer aldığı katlara geçiyor, her birini ayrı ayrı okşuyor makinelerin, hepsi benim, hepsi, girişteki danışmaya uğruyor, otomobillere geçit veren ya da vermeyen manivelayı işletiyor, imparatorluğunun kutsal değerlerini çevreleyen duvarların üzerine çıkıp "benim, benim heyyyyy benim" diye bağırıyordu. Asansörün kapısı önünde yalnızca iliklenen bir ceket olarak anımsadığı ve yüzünü asla tanımlayamayacağı adamı iteleyerek merdivenlere yöneldi, hayret yüreğindeki teklemelerde dinmişti, bir Mayıs ayında sevdiği kızla el ele koşuyordu sanki, yüreği o denli istekli yaşamaya, yukarı kattaki makam odasının kilitli kapısından geçip kasasının hemen dibindeki maroken koltuğa oturdu, almacı sımsıkı kavramaktan yorulan eliyle, yatak odasındaydı oysa. Sekreter kızın sesi, sinyal sesinden sonra adınızı ve telefon numaranızı bırakmayı unutmayınız diye rica ediyordu. Kız susmuştu ama sinyal sesi kulaklarını deliyordu sanki, ne diyeceğini bilemedi sahip, uzayan boşluğa "kendiliğinden" sözcüğünü bu kez çok daha buyurgan bir edayla yineleyip telefonu kendi iş yerinin yüzüne kapattı. Ertesi sabah sekreteri hiç bir anlam veremese de güne patronunun bu sözüyle başlayacaktı, bütün makinalar, bütün işçiler, bütün duvarlar güne bu sözle başlayacaktı, güzel...

Güzel nitelemesine ve ataların özdeyişine karşın tebdili mekanda ferahlık yoktu, şap şap şaplar daha da yakınlaşmışçasına sürüyordu. Çünkü ve Sahip canından çok sevdiği imparatorluğunun milyonlarca işçinin toplu sözleşme istekleri tutarına mal olduğunu biliyordu. Almaca uzanıp yeni bir numara çevirdi.

Telefon İsviçre'de bir dağevine açılarak, karısının

boğuk içkili sesini duyurdu Sahip'e. Bu kadın nasıl oluyor da yaşam karşısındaki akıl almaz doymazlığını iki heceye sığdırabiliyordu, haaloooo... midesi bulandı Sahip'in, çarçabuk kapattı almacı. Ertesi gün karısı arabulucu aşamasındaki yüzbinlerce işçinin toplam istekleri tutarı Amerika'da eğitim gören çocuklarını arayıp, "dün gece babanız telefon etti diyecekti, sanırım babanızdı, yani kendiliğinden..."

Sahip küçüğünü özledi birden, numarayı çevirirken "gel" ya da "geliyorum" demeği düşünüyordu, haftalık olağan buluşmalarının dışında her-

gece tek başına geç vakitlere dek oturup video seyrediyordu küçüğü. Evden dışarı adımını bile atmazdı Sahip'siz, o nedenle telefon hemen açıldı, "seni seviyorum, beni çok sev" diyebilirdi ama "kendiliğinden" dedi yalnızca. Tek sözcükle kapanan bu olağanüstü beraber hal telefonu küçüğünü şaşırtmıştı çok. Arayıp nedenini soramazdı, aralarındaki sözleşme böyleydi çünkü, az önce çıkarıp kutusuna koyduğu ve herbiri de Sahip'le geçen saatlerin anısına sunulmuş değerli ziynetlerini tek tek çıkarıp boynuna, kulağına, bileklerine taktı. Grev kararı bekleyen yüzbinlerce işçinin istekleri tutarıydı bu ziynetler ve küçüğü içgüdüsel de olsa bunun farkındaydı.

Sahip kimseyi aramak istemiyordu artık. Şap şap şap... Bir yatıştırıcı alarak yatağına uzanmayı denedi. Uzanma yerine büzülme tanımı çok daha uygundu bu yatışır, her an ağlamaya hazır çaresiz bir çocuk gibi. Yıllar yılı uyuklayan kamu kesimi çalışanlarının kötü birer örnek oluşturacakları nerden bilinebilirdi. Özelleştiremediler gitti dedi içini çekerek, bir uyuyabilse. Biraz uyusa bu allahın cezası şap şap uykusunda gelip bulamazdı onu. Gecikildi, çok geç kalındı sağa sola dönerken, "Bu anlamsız kendine güven kim bilir daha nelere mal olacak?" Ve allahın belası o soru işareti yeniden.

Şaşılacak bir şey, bir süre sonra gerçekten de uyku ağırlaşan göz kapaklarını alıp şap şapların ötesinde sandığı bir yere götürdü Sahip'i. Gözlerini açtığında keyifle gerilmeye hazırlanıyordu ki, yatak odasının ortasında kocaman ıslak bir ayak gördü. Yalnızca baş parmak bile Sahip'in çift kişilik geniş yatağı boyunda gözüküyordu, odayı çevreleyen aynada çepeçevre yansıyarak daha da derinlik kazanıyordu, inanılmaz ürkünçlüğü.

Sahip, ayağın tepkisini çekmek istemiyordu. Bir süre hiç kıpırdamadan ve gözleri kapalı yattı. Zaman zaman kirpiklerinin arasından gözlediği ayak da tüm ürkünçlüğüne karşın sessiz ve kıpırtısız görünüyordu. Sahip usulca elini yastığının altına soktu, kurşun askerleri, roketatarları, tahvilleri, bonoları, yapay ışıklandırıcıları, hepsi de yastığının altındaydı, güzel .. Çocukluğundan kalma bir alışkanlıktı bu, gücüne kanıtlamaya yarayacak her şeyi yastığının altına koymak. Sahip büyük ölçüde kurtuldu korkularından, hepsini cebine doldurdu güç kanıtlarının. Ani bir kararla doğrulup başparmağının üzerine atladı yataktan. Korkunun ecele faydası yoktu evet, iş başa düşmüştü. Geceler boyu ona uykuyu haram eden bu ürkünç ayağın beynine ulaşmalıydı bir an önce o zaman gerçekten anlayabilecekti kendiliğinden mi değil mi ,bu allahın cezası haddini bilmez soru işaretleri gene..Islak tende yürümek güçtü ama geri dönemezdi artık,kaymamak için baldırdaki tüylere tutundu, devin aldırdığı yoktu sanki, Sahip vahşi bir ormanda kung fu figürleriyle kendisine yol açıyordu şimdi, Guluverin devler ülkesindeki inadıyla dize kadar tırmandığında, ayak birden hareketlendi. Sahip dize kadar sıvamış paçanın, kıvrımına kendini dar attı. Biraz hafiflemek amacıyla ama en çok da can güvenliği için,cebindeki kurşun askerleriyle roket atarlarından bazılarını kıvrımlara yerleştirdi.Bono ve tahvillerden bir kement yaparak, devin beline bağladığı kemere fırlattı, kemer ya da ya da bir kıravat eskisi, her neyse Sahip'in tırmanmasına yarıyordu ya, önemli olan da bu.

Tutunduğu yerden aşağılara baktı Sahip, bir

uçaktaydı sanki, yükseklik korkusundan çok, bu dev ayağın aynı anda bir çok yerde birden olabilmesi başını döndürmüştü. Bir bakıma Taşkızak tersanesi önündeydiler, bir bakıma Büyükdere'de Çaykur Fabrikası önünde, Tarlabaşı Tek Bölge Müdürlüğü önünde, Cibali'de, Gölcük Askeri Tersane'de Karayolları 4. Bölge Müdürlüğü'nde, Harp-İş Üçüncü Bakım Merkezi Komutanlığı'nda, Cevizli Tekel Fabrikası'nda, bir bakıma da İstanbul, Ankara, Adana, Mersin, İzmir, Afyon, Eskişehir, Karabük, Gelibolu, Kırklareli, Konya, Silvan, Artvin, Samsun Türkiye genelinde... Ahh sendikalarda denetimi elden yitirmişlerdi demek bir ölçüde.. Bu şap şap şap seslerinin günler boyu süren acımasızlığı bundan. Sahip gözlerinin kararıp başının dönmesi artınca aşağılara bir daha bakmama kararı aldı, kaybedecek bir saniyesi yoktu, doğruca beyne girmeliydi artık. Kurşun askerleriyle roketatarlarından bazılarını da devin beline yerleştirdi.

Bono ve tahvillerden oluşan kemendini devin sakalına fırlatmıştı şimdi. Kendi boyundan büyük harflerin yer aldığı göğüste dikkatle tırmanırken, harflerin yanyanalığını hecelemeden edemedi. Devin sırtındaki fanilada AÇIZ yazıyordu. Buna sevindi Sahip, demekki kendiliğinden ama önemli olan beyindi gene de. Binlerce noktayı bir arada düşledi. Soru işaretlerinin tümüne nispet, açız... Bono ve tahvillerden oluşan kemer çatırdar gibi oldu yarı yolda, Sahip, kahvaltılarda havyarı kesmem gerek diye düşündü, son günlerde

kendini biraz kilolu buluyordu, ya da sauna seanslarını biraz daha uzatmak zorunda. Göğüs kıllarından da destek alarak boğaza dek uzandı. devin ümüğüne basmaktan korkarak, küçük bir tepe görünümünde çıkıntının, çevresini dolanıp sakal diplerine ulaştı. Protesto niyetiyle günlerdir kesilmemiş bu sakalın bir kadın ya da bir çocuk yüzüne ait olduğunu hissedince şaşırdı Sahip. Şaşkınlığın sırası değildi şimdi, burnun kenarlarına ulaşıp beyine giden en kestirme yol için fırsat kollamaya başladı.

Demokrasi sloganı atıyordu, Dev, güzel dedi Sahip iyiden iyiye güçlenerek ama gene de beyne ulaşmak zorundaydı, projektörünü çalıştırıp burnun içini aydınlattı, devin üst üste gelen hapşırma isteğine aldırmadan beyne ulaştı. Elindeki yapay ışığa gereksinim kalmamıştı. Bütün hücreleriyle ışık saçıyordu devin beyni ve kullanıma hazır bir bilgisayar görünümünde. Bilgisayarın başlangıç cümlesi yüzlerce yıllık bilgi birikiminin bir özetiydi sanki. "Sosyalist insanı şu anda tanımlayamıyorum ama içimde taşıyorum."

Sahip'in korktuğu başına gelmişti işte, arabesk ve zararsız olarak nitelendirdiği eylemler nasıl olurdu böylesi net bir cümleye dönüşürdü, ne zaman ve ne hakla.. İmdat diye bağırda Sahip, ve devin hapşırığıyla birlikte ağızdan dışarı fırladı, bıyık tellerinden birine tutunmayı becerememişti, devin elindeki vizite kağıdının üzerine düştü.

Sahip devin doktora uzattığı vizite kağıdının üzerinde şaşkın bir böcekmişçesine bir uçtan bir uca koşturup duruyordu. Doktor onun bu telaşını görünce sevindi sanki. İşçilerin aylar süren tedavi isteklerine tıp dilini aşan bir teşhis koyamayışın sıkıntısı içindeydi doktor. Oysa şu anda kendisine uzatılan kağıttaki bu küçük yaratığa bakar bakmaz anladı.

"Sahip olma ve sahip olduklarından başkasını yoksun bırakma nevrozu"

Doktor, küçük yaratığı baş ve orta parmağının tak devinişiyle önce kağıttan sonra da masadan itel yüzünü buruşturarak.

Sahip doktorun önünde yeniden normal ins görünümü alan devin ayakları dibine düşmüştü, böcekten farkı yoktu evet, üstelikte sırtüstü dönmüş böcek, bir türlü doğrulup düzelemiyordu.

Doktor işçiye dönüp, "Sizin durumunuz beni aşıy bağışlayın" dedi. Doktorun masasının ardındaki p cereden sızan güneş ışıkları, Sahip'in kapalı göz kap larını deliyordu sanki.Sahip debelendiği yerden ça sizlikle mırıldandı .

"Güneşin ışığı da kendiliğindendir"

Beyninin kendi kendine oynadığı bu oyun, daha yenik düşürmüştü Sahip'i, içini çeke çeke ağlamak tiyordu. Doğrulup kalkabilirse eğer kendiliğinden s cüğünü bütün sözlüklerden sildirecekti.

Gökten üç elma düşmesi beklenmeyen "K diliğinden" masalı da böylece sona ermiş oldu. Sı acak nice kerevetlere.

YÜKSELEN İŞÇİ HAREKETLERİ

Deniz CAN

Mart 1989'da işçi dünyasında görülmeye başlaya-n hareketlenmeler son günlerde gazetelerin ilk sayfalarındaki yerini korurken "işçi sınıfı" varlığını bir kez daha ortaya koydu. 'Ben varım, buradayım ' diyerek ,sınıf-dışı eğilimlere yönelmek isteyen sosyalistlere de ders verdi.

İşçiler genel greve gidimese de, toplu viziteye çıkma,sakal bırakma, çıplak ayakla yürüme, oturma, konuşmama biçiminde eylemler yapıyorlar.Katılım yüzlerle,binlerle, onbinlerle değil yüzbinlerle ifade edilecek kadar geniş çapta.

Harb-İş sendikası üyesi beşyüz dolayında işçinin Avcılar'da gedçekleştiddikleri eylemde; "Özal istifa; 'İşçiler elele genel greve 'sloganlarını atarken Çamlıca DSİ işçileri, 'İşçinin onuru Özal'ı yenecek', 'İşçiyi katla, çağ atla' sloganlarını attılar. Artık Türk-İş bile onları susturamıyor. Hükümetin ve kamu işveren sendikalarının tutumları protesto ediliyor. İstanbul'da Köy Hizmetleri Bölge İl ve Makam İlkmal müdürlüklerine bağlı çoğunluğu kadın iki bin işçi Türk-İş'in işverenle işbirliği içinde olduğunu belirterek Türk-İş yöneticilerini ve Başbakan Özal'ı istifaya çağırdılar. Düzenle bütünleşmiş, düzenin borazanlığını yapan Türk-İş'in, Şevket Yılmaz'ın sıfatıyla, "babalığına" ya da "reisliğine" güven olmayacağını, sendikal birliği sağlayamayacağını anlıyorlar.

Devlet Bakanı Cemil Çiçek ile yapılacak pazarlığa Kamu İşveren Sendika Yöneticileri ve Türk-İş Yönetim Kurulu üyeleri katılıyorlar. Kendilerinin hazırladıkları zam paketini işçilerin beğenmemeleri durumunda sorumluluk kabul etmek istemiyorlar. İmren Aykut ise Asgari Ücret Komisyonu'nun ne zaman toplanacağına ilişkin soruya, Türk-İş ve Kamu Koordinasyon Kurullarının hafta içinde sürecek toplantıların bitmesini, toplu sözleşmelern çözülmesini beklediğini ve bunun da Mayıs ayında gerçekleşebileceğini söylüyor. Şevket Yılmaz da, İmren Aykut da işi geciktirmektedir. Zaman çok önemli, çünkü 1 Mayıs'a az kaldı. Bu kadar hareketlenmiş, sokaklara dökülmüş, ekmek isteyen, 12 Eylül ile gasp edilen haklarını isteyen işçinin, emekçinin bayramına sahip çıkmaması düşünülemez.

Yazılı ve sözlü basında parti liderleri sık sık, işçi hareketlerinin kendiliğinden geliştiğini söylüyorlar. Demirel "işçi açız diyor, ekmek istiyor; yoksa, bu düzende bozuklukvardır demiyor" diyor. Gazetelerde yaptığı açıklamalarda ise işçilere seslenerek sosyalistlere kanmamasını söylemeyi de ihmal etmiyor. Evet, işçi hareketleri kendiliğinden gelişmiştir, ama madem ki ortada sistem sorunu yok, madem ki işçiler sadece ücret pazarlığında ağırlık koymaya çalışıyorlar, o zaman neden bazı insanlar sık sık moral takviyesi, aşırı geliştirilmiş savunma mekarnizması olarak düzenin bozuk olmadığını, işçi hareketlerinin kendiliğinden geliştiğini tekrarlıyorlar? Aslında o kadar korkuyorlar ki koltukları sallanacak, "fakirlik edebiyatı"nın ilk kısmı hortlayacak ve bilinçli bir savaşa girişecek diye. İşçinin birleşmiş gücünden korkuyorlar. 1 Mayıs'ı kutlamasını bunun için istemiyorlar.

Neden şu andaki işçi hareketleri "kendiliğinden" de 1 Mayıs'ı kutlamak kendiliğinden değil? İkisinde de etkin olan işçi.

İşçi eylemlerinin haklı olduğunu, kaşıkla verip kepçeyle gözünü çıkartmanın sonsuza dek sürmeyeceğini bir türlü kafası almıyor Şevket Yılmaz'ın; "Neyin bayramını yapıyoruz? Şu dakika açız diye bağıran işçinin 1 Mayıs'ta bayram yapmasını benim kafam almaz" diyor.

İşçi sınıfının kendiliğinden hareketinin 1 Mayıs'a denk gelmesi hükümeti ve sarı sendikacıları ürkütürken burjuva partilerinden SHP işçilerin önünde yürümeyi düşünüyor. Yükselen işçi hareketlerini sahiplenmek, işçilerden oy kazanmak kaygısı ağır basıyor. Oysa işçi liderleri hiçbir partinin hareketlerini sahiplenmesini istemiyor.

Milli Güvenlik Konseyi'nin 1 Mayıs ile ilgili çıkardığı kanunun anayasaya aykırılığı iddia edilemeyecek kanunlardan gözüküyor. AET'ye girme çabalarının hukuksal düzenlemeleri doğuracağı düşünülebilir. Nasıl ki AET'ye girmek için "demokrasi" olmalıdır deniliyor,"demokrasi" her derde deva olarak gösteriliyorsa, bu alandaki düzenlemeler de yine AET için olacak, radikal çözümler getirmeyecektir. Diğer tarftan işçi hareketlerinden korkanlar yasaları kendilerine bir güvence olarak görüyorlar, işçilerin yasallığın dışına çıkmaması gerektiğini hatırlatıyorlar.

Türkiye tarihinin en büyük kitlesel işçi eylemleri Nisan 1989'da yapılıyor. Türk-İş, DYP, Özal korkuyorlar. Biliyorlar ki, Türk-İş'in bir adım ilerisinde olan işçi hareketlerinin biraz ilerisinde de işçi sınıfı bilinçliliği vardır.

Bu ortamda sosyalistlere görev düşmektedir. İşçiye sınıf bilinci verilmesi konusunda bilinçli birliğe gidilmesi dileğiyle.

POLİS DEVLETİ YASALARI ÇİĞNİYOR

Grenebol'daki bir davada Fransız bir avukat mahkeme heyetine; "Bir toplum özgürlük, eşitlik, kardeşlik ilkeleri üzerine kurulduğunu iddia ediyorsa, bir takım demokratik özgürlükler bu toplum tarafından kabul edilmişse ve o, kendisine karşı mücadele verenlerin peşine düştüğünde bu özgürlükleri çiğniyorsa, kuşku yok ki sanıkların görevi, toplumu kendi ilkelerinin hizasına çağırmaktır" diye sesleniyordu.

Dergimiz üzerindeki baskılar yoğun bir biçimde sürdürülüyor. Toplumsal Kurtuluş'un ard arda 9 sayısı toplatıldı. Dergilerin çoğuna matbaada el konuldu. Polis, Ankara'daki matbaaları birer birer dolaşarak dergimizin basılmaması için gözdağı verdi. Bu, basın yasasının yazılı açık hükümlerine aykırı bir uygulamadır ve Türkiye'nin bir polis devleti olduğunu açık bir biçimde gösteriyor. Toplumsal Kurtuluş'a devlet polisinin uyguladığı baskılar, devletin koyduğu hukuksal normları da aşıyor. Devlet polisini, devletin koyduğu kurallara uymaya, kanunları çiğnememeye davet ediyoruz.

12 Nisan günü, matbaada el konan 19. sayımız için dergimizin sahibi ve yazarlarından Yalçın Küçük ile Genel Yayın Yönetmeni ve Yazı İşleri Müdürümüz İlhan Akalın gözaltına alındı. Hücrede 3 gün boyunca açlık grevi yapan Yalçın Küçük DGM Savcı Yardımcısı Nuh Mete Yüksel tarafından tutuklanma istemiyle çıkarıldığı mahkemede serbest bırakıldı. Ancak İlhan Akalın, derginin yeni çıkan ve toplatılan 20. sayısı için DGM Savcı Yardımcılarından Yüzbaşı Ülkü Coşkun tarafından tekrar DAL'a gönderilildi. DAL'ın hücrelerinde 13 gün konuk edilen İlhan Akalın, dergideki bütün yazılardan dolayı sorguya çekildi.

Bilgesu Erenus da 19 Nisan günü sorgusu yapılmak üzere DGM Savcı Yardımcısı Yüzbaşı Ülkü Coşkun tarafından İstanbul'dan Ankara'ya çağrıldı. Cizre'nin Yeşilyurt köyünde, köylülere dışkı yedirilmesi olayını köy seyirlik oyunları biçiminde konu edinen Bilgesu Erenus'un perdesiz halk opereti, "Havuç ya da Sopa" adlı oyunu hakkında TCK'nın 312. maddesine dayanılarak dava açıldı.

Poliste 15 dakika, Savcılıkta 5 dakika süren bir soruşturma için 13 gün hücrede gözaltında tutulan ve mahkemesi Şanlıurfa Belediye Başkanının soruşturmasına denk getirilen Genel Yayın Yönetmeni ve Yazı İşleri Müdürümüz İlhan Akalın 24 Nisan günü çıkarıldığı mahkemede serbest bırakıldı.

20. sayımızın kapak fotoğrafı (Lenin'in portresi) ve yurt dışında bulunan yazarlarımızdan Yüksel Er'in "Yol Ayrımı" ve Temel Demirer'in "Devrimci Birlik Platformu Kuruldu" adlı yazıları hakkında da dava açıldı.

Türkiye'de insanlara resmi ideolojinin dışındaki düşüncelere sadece küfretme hakkı tanınıyor. 12 Eylül darbesinden beri cezaevlerinde onlarca insan işkenceyle öldürüldü. Doğudaki grilla mücadelesinde, ayrım gözetilmeksizin olaylarla hiç ilgisi olmayan insanlar işkencelerden geçirildi, tutuklandı, öldürüldü. Türkiye'deki günlük basın da savunma hakkı olmayan bu insanların üstüne "terörist", "anarşist", "eşkıya" teraneleriyle gitti.

Biz, dünya görüşümüz gereği, farklı yaklaşımlar sergilemek zorundayız. Farklı olanı yapmaya çalışıyoruz. Sorunları değerlendirirken nesnel olmaya, olgulara bağlı kalmaya özen gösteriyoruz. Sol'un Türkiye'nin temel sorunlarına (Kürt sorunu, Devrimci Parti sorunu vs.) yaklaşımının devrimci bir yaklaşım olmadığına, devrimcilerin, yerleşik küfür söyleminin dışında daha düzeyli bir söylem oluşturması gerektiğine inanıyoruz. Bu söylemi oluşturmaya çalışıyoruz.

Dergimize yönelik baskılar, bizi yolumuzdan döndürmeyecek, sorunlara devrimci yaklaşımımızı engellemeyecektir. ■

DGM'CE SERBEST BIRAKILAN YALÇIN KÜÇÜK'ÜN BASIN AÇIKLAMASI:

"BUNDAN SONRA HÜCREYE KONDUĞUMDA AÇLIK GREVİ YAPACAĞIM"

iki gün hücreden sonra sadece bir yazının benim tarafımdan yazılıp yazılmadığını sordu.

Savcı Nuh Mete Yüksel, İlhan Akalın'ı serbest bıraktı, yan odada Savcı Ülkü Coşkun ise İlhan Akalın'ı tekrar emniyete gönderdi.

Ondokuz ve Yirminci Sayılar için ifadeleri alınan Genel Yayın Müdürü ve Yazışleri Müdürü Ihan Akalın, Ülkü Coşkun'un emriyle hafta sonunu tek başına hücrede geçirecek.

12 Nisan 1989 sabahı, siyasi polisin aradığını duyduğum için, Ankara emniyetine gittim. Genel Yayın Yönetmeni İlhan Akalın ile kapıda buluştuk. Siyasi şubede bana evde yakalandığımı yazan bir tutanak imzalatmak istediler, imzalamadım. Bunun üzerine beni ve arkadaşım İlhan Akalın'ı Dal'da hücrelere kapattılar.

UTANÇ VERİCİ DURUM

Bir yazarın her ay birkaç gününü hücrede ve taş üstünde geçirmesi utanç vericidir. Hücrede yerde bir sünger bulunuyor ve bize kuru ekmek veya paramızla alabileceğimiz kırık kırak veriliyordu. Bu utanç verici duruma, ekmek veya kraker yiyerek ortak olmamak için, girdiğim andan itibaren açlık grevine başladım ve yalnızca portakal suyu almalarını istedim. İki günden fazla bir zaman açlık grevi yaptım.

İçişleri Bakanına yazı ile başvuracağım. Bundan sonra beni, emrindeki hürelerin her hangi birine koydukları andan itibaren açlık grevi yapacağım.

HER SAYIMIZ TOPLANIYOR

Ondokuzuncu sayımızdan sonra biz hücredeyken yirminci sayımızda toplandı. Devlet beni ve İlhan Akalın'ı hücreye koyduktan sonra yeni çıkan yirminci sayımızı topladı.

Ondokuzuncu sayıda, "Oktay Ekşi MİT'te daire başkanı mı?" başlıklı yazıda, "Hürriyet Neden Korkuyor?" başlığıyla yayınlanan ve Mafya ile basın ilişkisin inceleyen yazıda, Cumhuriyet Gazetesi'nin Talabani ve A. Kassumlu ile yaptığı mülakatlara dayanarak yazılan "Amerika Büyük Türkiye mi İstiyor?" başlıklı yazılarda hep bölücülük ve Kürtçülük buldular.

Yirminci sayımızı, siyasi polisin baskısı yüzünden Anakara'da hiçbir matbaa basmadı. İstanbul'da basıldı ve İstanbul ve Ankara DGM savcıları, bu kez yirminci sayımızdaki bütün yazılarda ve bu arada Bilgesu Erenus tarafından "Havuç ve Sopa" adlı oyundan dolayı soruşturma açtılar. Yirminci sayımız da toplatıldı.

İLHAN AKALIN TEKRAR HÜCREYE

Ondokuzuncu sayı için hücreye alındık ve bu arada Yirminci Sayının çıkmış olduğu duyulduğundan bekletildik. Ondokuzuncu sayımızla ilgili yazıyı DGM Savcı Yardımcısı Mete Yüksel, Yirminci Sayımızla ilgili olarak da Ülkü Coşkun dava açmıştı. İlhan Akalın, emniyette Yirminci Sayı ile ilgili olarak da sorgulandı.

Mete Yüksel, beni hiçbir suçla suçlamadan tutuklanmamı istedi. Polislere İlhan Akalın'ın serbest olduğunu, ancak bir de Ülkü Coşkun'a sorulması gerektiğini söyledi. Ülkü Coşkun, İlhan Akalın'ın tekrar emniyete götürülmesini emretti.

KANUNLAR ÇİĞNENİYOR

İlhan Akalın'ın Yirminci Sayı ile ilgili emniyette sorgusu tamamlanarak ve adli tabiplikten geçirilerek DGM'ye götürüldü. Böyle iken Savcı Yardımcısı Ülkü Coşkun'un, İlhan Akalın'ın yüzüne bile bakmadan tekrar hücreye götürülmesini emretmesi hukuku çiğnemektir.

Bunun amacı, bizi yıldırmaktır.

Biz suç işlemediğimiz için ayda bir hücreye kapatılarak ve dergimiz toplatılarak cezalandırılmak ve yıldırılmak istiyoruz.

Yalçın Küçük Serbest

DGM Yedek Üyesi Yargıç Albay Ünal Akpınar, benim yazdığım "Sovyetlerde Ekonomi Politik Çabaları ve Ekonomi Politiğin Devrimcileştirilmesi Sorunu" başlıklı incelemede suç emaresi bulunmadığı için savcılığın tutuklama istemini reddetti.

Bunların, beni ve arkadaşlarımı yıldırması mümkün değildir.

Ancak, her ay fiili bir durumla karşı karşıya kalıyoruz. Bunun için yolumdan dönmek yerine, bir daha hücreye atıldığım zaman, bu kez yaptğım gibi açlık grevine başlayacağımı şimdiden haber veriyorum.

Bunu ilgili bakan ve kuruluşlara da bildireceğim. ■

GÜÇLÜDEN YANA OLMAK YA DA İŞÇİ EYLEMLERİ

İlhan AKALIN

1989 Nisan ayı, ülkemiz tarihinde görülmemiş ölçüde işçi eylemlerine sahne oldu. İşçiler, yasalar karşısında suç işlemeksizin ve kendi görüşleri dışındaki mihrakların tesirinde kalmaksızın çalışmıyorlar, eylem yapıyorlar. Vardiyalara topluca girip çıkıyorlar, topluca viziteye çıkıyorlar. Zaman zaman da slogan atıyorlar: Özal istifa.

Özal 1983'ten beri iktidarda. Üstelik 12 Eylül'ün devamı olarak var. 1992'ye kadar da iktidarda kalmak üzere milletten yetki aldığını söylüyor. Oysa, 26 Mart yerel seçiminde aldığı oylar çok geriledi. Özal'ın oyları gerilerken bir diğer sağ partinin oyları de ilerledi. Bu sağ partinin başında Demirel bulunuyor. Açıkçası, iktidardaki sağ parti güç yitirirken, muhalefetteki bir başka sağ parti güç kazanıyor. Yerel seçimlerde en çok oy alan parti sosyal demokrat olmasına rağmen güçlü görünmekten uzak. Oylarında önemli bir artış gözlenmiyor.

Seçim sonuçlarının açıklanmasını takip eden günlerde muhalefet erken seçimi gündeme getirirken, iktidardaki parti 1992'ye kadar iktidarı bırakmayacağını çok açık biçimde kamuya duyurdu. Kamuya verilen bir diğer mesaj da, şartların oluşturulmasından sonra Özal'ın erken seçime gideceği yönünde. İşte bu ortamda işçi eylemleri başladı. Ya da başlatıldı; sadece, toplu iş sözleşmesi gündeme gelen kamu işyerlerinde.

Özel teşebbüste, yani Sabancı'nın, Koç'un, Eczacıbaşı'nın, Üzeyir Garih'in, Jak Kamhi'nin, Asil Nadir'in ve bunlar gibi patronların işyerlerinde çalışan işçilerin tuzları kuru mu? Yani bu işyerlerinde çalışan işçiler, toplu sözleşmelerle, günün şartlarına uygun ücret mi alıyorlar? Bakkala kasaba borçları yok da, çocuklarını gönüllerince diledikleri okullarda okutup, yıllık izinlerinde tatil mi yapabiliyorlar? Özcesi, insan gibi yaşayabiliyorlar mı? İnsan gibi yaşadıkları için mi eylem yapmıyorlar?

Ortada çelişkiler var. Bu çelişkiyi yakalamak gerekiyor. Yakalayıp ortaya sermek gerekiyor. Aksi takdirde, kimin ne yaptığına bakmaksızın, yapılanı irdelemeksizin 'kendiliğinden'in arkasına takılıp yanlış yerlere gitmek kaçınılmaz olur. Ve de çıkarılacak sonuçlar telafisi mümkün olmayan yaralar açar. Bu yaraların onarılması için ise on yıllar gerekir.

Sorular sorup yanıtlarını aramaya çalışarak bir sonuca varmaya çalışaçağım.Soruları, alışılmışın dışında ya da basında yer alan haber ve yorumların tersinden hareketle oluşturmaya çaba harcadım. Bu nedenle sorular çok aykırı gelebilir. Ama çok aykırı gelen bu sorularda gerçek payının olmasına da özen gösterdim denilebilir.

Vardiyalara topluca girip çıkan, işi durdurup topluca viziteye çıkan, saçlarını sıfır numara tıraş ettiren bu işçiler kimdir ve hangi işyerlerinde çalışıyorlar?

Sondan başlamak gerekiyor. Bu işçiler kamu iktisadi işyerleri denilen devlete ait işyerlerinde çalışıyorlar. İktidardaki Özal, başından beri bu işyerlerini elden çıkarmak istiyor. Ne var ki, bir türlü elden çıkaramıyor. Talipli̇si yok. Özel teşebbüs, bu işyerlerini almıyor. Teknolojisi geri. Bir bölümü hizmet sektörü, özel teşebbüsün işine yaramıyor. En önemlisi de çalışanlar yönünden yani işçiler yönünden sakıncalı. Sakıncalı oluşu devletin istihdam politakası ile doğrudan ilgili. Nedir bu sakıncalı istihdam politikası?

1950'lerden sonra dengesiz gelişen kırdan kente göç ile başlayan açık-gizli işsizliğin çözümüne, başta kamu işletmeleri olmak üzere yığılmalar sağlayarak çare bulundu. Belediye kadrolarıyla devlet memurluğu da bu yığılmalardan nasibini aldı. Bu çözüm gerçekleştirilirken işe adam yerine, adama iş ilkesi önplanda tutulması kaçınılmazdı. Böylece klanlar oluştu. Bir kamu kuruluşunun sorumluluğunda, bir ilin ya da bölgenin insanı bulunduğu için, bu kuruluşa sözü edilen yörenin insanları yerleştirildiler. Çoğunluğu elde eden bu yörenin insanları başkalarını barındırmaz oldular. Böylece klanlar pekişti, kasta dönüştü, çevrelerinde yeni klanlar gelişti. İşe uyum, işte nitelik ikinci derecede olduğu için verimlilik hiç düşünülmüyordu.

Sondan başa geldiğimizde tabloyu şöyle tamamlamak mümkün: Kamu kuruluşları niteliksiz işgücü ile tıka basa doldurulmuş durumdadır. Bu işyerlerinde verimlilikten söz etmek mümkün değildir. Esasen verimliliği arayan da yoktur.

Bu politikaya sendikal planda örgütlenmeyi de açıklayarak yeni bir boyut getirmek gerekiyor. Buradan Türk-İş'in niteliği de açıkça ortaya çıkacaktır. Genel anlamda Türk-İş'e takılan 'sarı' sıfatı, bu kuruluşun niteliğini tanımlamıyor. Hatta, Amerikan tipi sendicalık tanımlaması da yeterli olmuyor. Türk-İş sendikacılığı bir devlet memuriyeti gibidir. Görev yapmada devlet memuru olunmakla birlikte ek olarak da bir meslektir. Bu mesleğe intisap edenler, ömürleri boyunca mesleklerini sürdürmenin yollarını bulurlar. Arkalarında kayırmalı işe alınmış işçiler, önlerinde her zaman uzlaşacakları siyasal iktidarlar vardır. Zamanı gelince siyasal iktidarlar, sendikacılığı meslek edinmiş

bu insanları milletvekili hatta senatör ve bakan bile yaparlar. Bugün Türk-İş'in genel başkanı, bir dönem Süleyman Demirel'in partisinden Adana milletvekili olmuştur. Eğitim sekreteri Abdullah Başoğlu da aynı partiden Ankara milletvekili seçtirilmiştir. Sendikacılığı meslek olarak seçmiş bu insanlar, düzenin her türlü nimetlerinden alabildiğine yararlandırılmaktadırlar. Karşılığını da vermek zorundadırlar. Bu işin karşılığı, siyasal iktidara çalışanları ucuza kapatmaktır. Çalışan-ların ucuza kapatılmalarına önemlice tepkilerinin ol-duğunu söylemek güçtür. Çünkü çalışanların eksiklikleri vardır. Kendilerini işe yerleştiren velinimetlerine karşı şükran borçları nedeniyle sendikacılığı meslek edinmiş olanların sözlerinden dışarı çıkamazlar. Günü geldiğinde belki sıra kendilerine gelecek ve sendikacılık mesleğinin bir köşesinde yerlerini alabileceklerdir. Sendikacılar da böylece istedikleri gibi at oynatırlar. Daha doğrusu, siyasilerinin atını sürerler. Bu sürüşte her zaman çiğnenen işçiler olur, çiğnenmeye ses çıkarmayan işçiler.

Bugünlerde çıkan sesler nedir? Hem de oldukça yüksek sesler?

Acaba, işçilerin bu başkaldırıları, sınıf bilincinden yoksun bir kendiliğinden hareket mi?

Yoksa aç-yoksul kalmış insanların çaresiz haykırışları mı?

Bu soruların karşılığını yukarda açıklanan gerçeklere uygun olarak vermek gerekirse ortaya çıkan tablonun hiç de iç açıcı olmadığı görülecektir.

Polis tersane işçilerini copladı

Demokrat Parti'nin, sonra Adalet Partisi'nin ve son olarak da ANAP'ın oy deposu olan kamu kuruluşlarında çalışan işçiler, özellikle 12 Eylül ve devamı olan ANAP iktidarında ayrıcalıklarını yitirerek, tüm işçiler gibi yokusullaşmışlardır. Bir de kafalarının üstünde, bir kılıç sallandırılmaktadır. Bu kılıç, özel teşebbüse devredilmedir. Özel teşebbüs işte özen ve verimlilik isteyecektir; işçide kalite isteyecektir. Verimliliği ve kaliteyi geliştirmemiş uzun süreli kıdem, patronlar için yüksek ücrette kıstas olmayacaktır.

26 Mart seçimlerinden sonra ortaya çıkan tabloda da dikkat edilmesi gereken göstergeler vardır. İktidardaki sağ parti oylarını yitirirken, bir diğer sağ parti oylarını önemli ölçüde arttırmıştır. Üstelik işçilerin üyesi oldukları sendikaların başlarında da oyunu önemli ölçüde artıran sağ partinin geçmişte mensubu olmuş, bu partiden milletvekili seçilmiş insanlar bulunmaktadır. İşçiler eylemlerinde sendikaları ve sendikaların üst kuruluşu olan Türk-İş'i aşan hatta onları uyaran davranışları seçilmekte ise de sonuçta top-lu iş sözleşmelerine imza koyacak sendikacılardır. İşçilerin bu anlamda vekilleridir. Ne yazık ki, vekillerin atacakları imzalar işçileri de bağlayacaktır. Nitekim bu yazının yazıldığı günlerde, birtakım sendikacıların hükümetin toplu pazarlık için görevlendirdiği bakanlarla iftar yemeğinde buluştuğunu ve anlaşmaya çalıştıkları haberleri çıkmaktadır. Türk-İş sendikacılığının mezhebi bu tür satışlara uygundur.

Bir de, "iş"in 1 Mayıs'ta bitirilmesi gündeme getirilmiştir. "İş"in 1 Mayıs'ta bitirilmesi demek, sözleşmenin bu tarihte imzalanması anlamına geliyor. Bu ise, sözleşmenin imzası ile birlikte getirilecek sevincin ya da kargaşanın, 1 Mayıs İşçi Bayramının kutlanışının kargaşaya getirilmesi anlamına gelmektedir. Bu hınzırca düşünülmüş büyük bir oyundur. Bu oyunun Türk-İş sendikacılığı ile hükümet edenlerin ortak paydası olduğunu vurgulamakta yarar vardır.

Şöyle bir sonuç daha çıkarmak mümkün. Eylemi gerçekleştiren işçiler, Türk-İş sendikacılık anlayışının bir adım önünde görünüyorlar. Bu görüntüyü, Türk-İş'in kendilerinin onayı olmadan sözleşmelere imza atmamalarını vurgulayarak dile getiriyorlar.

Türk-İş sendikacılığının bir adım önünde olan bu işçilere, bir adım daha attırılırsa nereye gelirler? Gelecekleri yer sınıf bilinci midir? Olabilir.

O halde, olayın burada tutulması için hükümet edenlerin sendikacılara yani Türk-İş'e yardımcı olması gerekmektedir. İşte bu günlerde birlikte yenilen iftar yemeği bunun gerçekleşmesi için atılmış bir adımdır. Bu adımın ilkinde başarı olmadığı anlaşılıyor. Ancak, başarısızlık umutsuzluk değildir. Başarmak zorunda olduklarına iki taraf da inanmaktadır.

Bu aykırı yazıyı nasıl bitirmek gerekiyor?

Nisan ayında başlayan ve ülkenin tarihinde görülmemiş niceliğe ulaşan işçi eylemlerini görmezlikten gelmek mümkün mü? Hayır.

Bu eylemlerin niteliğinde sınıf bilinci kırıntısının var olduğunu söylemek mümkün mü? Yine hayır.

Bu eylemlerin sonuçları ne olursa olsun, sınıf mücadelesinin sendikal ve politik planlarında yararlanılması için çıkarılacak sonuçların değerlendirilmesinde, yazıda belirttiğim faktörler ele alınmaz ise sağlıklı sonuçlar çıkarmak mümkün olmayacaktır. Bir başka deyişle işçi kuyrukçuluğu yapılmak zorunluluğu kaçınılmaz olacaktır. ■

UZLAŞMA İLE ÇÖZME

Çelik BİLGİN

Eğer Sovyet basınında Gürcistan'daki son gösterilerde ölenlerin bir tür zehirli gaza maruz kaldıkları haberleri bir başka zaman çıkmış olsaydı, Batı basını günlerce kıyametler koparır ve her türlü haber alma imkanlarını kullanarak Sovyetler Birliği'nde zehirli gaz kullanılması ihtimalinden bir büyük anti–sosyalist ve anti–sovyet kampanya çıkarırdı. Bunu yapmıyor; yapmaması Batı için bir sapma oluyor. Batı, Sovyetler Birliği'ne yönelik kemikleşmiş çizgisinden bir sapma sergiliyor.

Sapmaların üzerinde durmak her zaman öğreticidir ve yaratıcı oluyor. Bunun iki nedeni üzerinde durmak istiyorum: Birincisi, artık tümüyle sosyalist sistem içinde ve özellikle Sovyetler Birliği'nde sovyet sistemi ve sosyalizmi kötülemek için Batı basınına gerek kalmıyor. Genel olarak sosyalist ve özel olarak sovyet yurttaşları ve bunlar içinde akademiklerin önemli bir bölümü ile entelijansiya, sosyalist sistemi kötülemede bir büyük yarış içindeler. Bugün Sovyetler'de sosyalist ve sovyet düzenine yöneltilen ağır suçlamaların önemli bir bölümüne uzun yıllar Batı dünyasında en azılı anti–sosyalistler bile cüret edemedi. Bugün Sovyetler Birliği'nde günlük ve teknik basını kontrolu altına alan bir güçlü yazar kadrosu için bütünüyle Sovyet düzeni ve özellikle Stalin ile Brejniyef, kapitalist düzene yaklaşmak ve kapitalizmde faziletler keşfetmek yolunda günah keçisi yapıldılar. Batı'daki anti–sosyalist kadrolar, Sovyetler Birliği'nde anti–sosyalistleri bu yeni haçlı seferlerinden döndürmemek için geride duruyorlar.

Bu birinci noktadır ve bunu bir ölçüde açmak istiyorum. Sovyetler Birliği'ndeki bu güçlü anti–sosyalist ve anti–sovyet kampanya karşısında Mihail Garbaçov hala bir ayrı yerde duruyor. Garbaçov'un kendi çizgisini oluştururken yapmış olduğu en önemli açıklama hala Kasım 1987 yılında yaptığı ve Dönem Yayıncılık tarafından "Yolumuz Ekim'in Yolu: Öncülerin Yoludur" başlığıyla yayınlanan konuşmasıdır. Bu konuşmanın tartışmalı olan üçüncü bölümü dışında Mihail Garbaçov, Sovyet tarihini değerlendirirken nesnel davranıyor ve hem Trotskiy ve hem de Buharin karşısında Stalin'in tercihlerinin doğru ve haklı olduğunu kaydediyor. Sovyetler Birliği'nde Lenin'in de önüne bir rehber olarak konulmak isteyen Buharin ile ilgili kampanyanın yarattığı kargaşa nedeniyle Garbaçov'un bir kişisel ve ayrı tutumu gözlerden kaçabiliyor; Garbaçov'un da bir Buharinist eğilime saplandığı izlenimi doğabiliyor.

Şu ana kadarki gelişmeler içinde bunun doğru olmadığını kaydetmek durumundayım. Henüz Garbaçov'un bir Buharinist sapma telaffuz ettiği görülmüyor; gelecek ise kesin görünmüyor. Şimdi görünen Garbaçov'un adına bağlanan hareketin serbest bıraktığı sorumsuzluklardan Garbaçov'un kendisinin de rahatsız olması ve bunu telaffuz etmeye başlamasıdır. Garbaçov'un bu yılın başında SBKP Mermez Komitesi üyeleriyle birlikte bir bilim ve ekin adamları topluluğunu kabulü sırasında yaptığı konuşmasının bir bölümü Pravda'nın 8 Ocak 1989 tarihli sayısında yayınlanmış durumdadır; burada Garbaçov, perestroika ile ilgili sağ ve sol sapmalar üzerinde yorumlar yapıyor. Mihail Garbaçov, bu konuşmasında, geçmişe karşı ortaya çıkan "nihilist" ve toptan reddedici tutumları eleştiriyor ve Sovyetler Birliği'nde perestroika taraftarları arasında "tarihin anlamını anlayamama" hastalığına değiniyor.

Buraya kadarı bir başlangıç oluyor ve bundan sonra, Mihail Sergeyeviç, şöyle devam ediyor: "Gerçekten de, geçmiş deneyimlerden pek çok şey, çarpıtmalar, sosyalizmin otoriter–bürokratik bozulması, halkın inisiyatifini engelleyen, onları bütün yaratıcı faaliyet alanlarından yabancılaştıran ve bireyin onurunu karalayan sosyalist düzen biçimleri, bunların tümü, bizim için kabul edilemezdir. Fakat biz aynı şekilde, sosyalizm başarısızlığa uğramıştır, deneme başarısızdır yollu ya da sosyalizmi hemen hemen geçmişteki çarpıtmalarla özdeş tutan sözde bilimsel görüşleri de kabul edemeyiz." Bu sözde bilimsel ve son derece yıkıcı görüşler Sovyetler Birliği'nde yaygındır ve giderek daha da yaygınlaşıyor.

Mihail Sergeyeviç şunları da ekliyor: "Bu nedenle toplumun bundan sonraki gelişimi için bulunan en son reçeteler başkalarından ödünç alınan değerlere dayanılarak yazılan reçeteler de, bizim için aynı ölçüde, kabul edilemez. Bunların perestroika ile ilgisi yoktur. Gerçekten de, biz perestroika ile, sosyalizmin potansiyellerini gerçekleştirmek, toplumumuza yeni bir nitelik vermek istiyoruz. Bunun yerine bize sunulan ise, bizim tarihi tercihimize güvensizlik, halkımızın sosyalizm ülküsüne bağlılığına ve halkın, topluma Leninist ilkeler üzerinde, gerçekten sosyalist değerler temelinde, yeniden canlandırma yeteneğine inançsızlıktır." Garbaçov, toplumda dal budak salan sosyalizme inançsızlıktan ve sosyalist değerleri tümden reddetme eğiliminden kaygılanıyor. Kaygılarını ifade etmede geç kalmamış olmasını diliyorum. Polonya ve Sovyetler

Birliği'nde kapitalist değerleri tüm değerlerden önde ve yüksek tutanlar bir meşruiyet kazanmanın da ötesinde birer parti olma yolunda önemli adımlar attılar.

Burada bir parantez açarak içine iki noktayı sığdırmak istiyorum. Bir kez, sosyalizm ile kapitalizm arasındaki temel ayrılığı mülkiyet biçimine indirip toplamayı tartışmak gerekiyor; bana böylesi oldukça statik görünüyor. Kapitalizmin özü değer yasasında düğümleniyor; sosyalizm, eşitçiliği ve ortak çalışma ve tüketmeyi ön plana çıkarmak olarak anlaşılıyor. Böyle anlamak istiyorum.

Eşitliği sadece mülkiyette veya mülkiyetsizlikte görmüyorum. Ücretlerde bir eşitleyici süreci sosyalizmin kuruluşunun vazgeçilmez koşullarından birisi sayıyorum. 1920 yıllarında Ekim Devrimcileri ücret eşitliğine son derece önem verdiler ve bunu gerçekleştirmeyi çok doğal bir gerek saydılar. Ancak 1930 yıllarının sanayileşme sorun ve zorlukları Sovyet düzeninde ücret makasının açılmasına, düşük ve yüksek ücret arasındaki farkın kapitalist ülkelerde bile savunulamaz bir boyuta çıkmasına neden oldu.

Bunu tekrar düzeltmek ve sosyalist bir topluma yakışır bir hale getirmek görevi Brejniyef'e düştü; Brejniyef döneminde hem Sovyet yurttaşının tüketim kalıbı zenginleşerek arttı ve hem de ücretler arasında farklılık son derece makul bir düzeye indirildi. Bu durumu bir tablo ile gösteriyorum.

1930 yıllarında Sovyetler Birliği'nde ücret makasını açmanın zorlayıcı nedenleri vardı; buna rağmen ücret makasının açılmasını, sosyalist insandan uzaklaşma olarak da görüyorum. 1980 yıllarının sonlarında veya 1990 yıllarında, yetmiş yıllık bir sosyalist düzende ücret eşitsizliğini savunmanın, kapitalist yolcu olmanın dışında, hiç bir dayanağını bulamıyorum. Sovyetler Birliği'nde kapitalist yolcular partisi, daha eşitçi bir toplum yarattığı için Brejniyef dönemini hedef seçebiliyor. Parantezi burada kapatıyorum.

Batı dünyasında değerlendirme ve karar odakları bunları görüyorlar ve gidişi daha da açık olarak ortaya çıkaracak eski hamlıklarından uzak durmaya çalışıyorlar. Tek sözcükle, toplum içindeki sosyalizme bağlı güçleri tahrik etmekten çekiniyorlar.

İkinci noktayı şöyle özetleyebilirim; Garbaçov çizgisi, uluslararası arenada, net bir başarısızlığa doğru hızlı bir biçimde yol alıyor. Garbaçov'un barış taaruzunun ve silahsız bir kapitalizm ile agresiv olmayan bir emperyalizm formüllerinin arkasında iki temel hedef vardı. Bunlardan birisi, Avrupa ile Washington arasında anlamlı bir görüş ayrılığı gerçekleştirebilmek ve diğeri de Amerika Birleşik Devletleri dahil tüm Batı ülkelerini konvansiyonel olanlar da dahil bir silahsızlanma politikasına çekebilmektir. Genel olarak silahsızlanmaya gerek duymayan bir kapitalizm savı ile Garbaçov çizgisinin etkileyebildiği ölçüde tek tek kapitalist ülkelerde sınıf mücadelesinden vazgeçme eğilimi bir kağıdın iki yüzünü oluşturuyor; birbirinden ayrılmıyor. Sovyet teknik basınında Bastiat'yı hatırlatan ölçülerde kapitalizm için övgüler dizilmeye başlaması, hem konvansiyonel silahlarda indirim beklentilerini ve hem de barışçıl kapitalizm savını destekleme anlamına geliyor.

Bush'un, yeni Savunma Bakanı'nın ve Garbaçov'la görüştükten sonra Thatcher'in açıklamaları, bu alanda, Garbaçov politikasını planlayanlara hiç bir umut

Stalin ve Brejniyev Döneminde Ücret Makası

	Teknik Eleman Ücretlerinin Üretim İşçileri ücretlerine Oranı	*Büro Çalışanlarının Ücretlerinin Üretim İşçileri Ücretlerine Oranı*	*Teknik Eleman Ücretlerinin Büro Çalışanlarının Ücretlerine Oranı*
Sanayi			
1950	175.8	92.6	189.9
1960	148.8	81.5	182.5
1970	136.3	85.5	159.5
1979	115.9	79.3	146.2
İnşaat			
1950	212.0	127.1	166.9
1960	155.8	94.1	165.5
1970	134.7	92.1	146.2
1979	104.3	72.7	143.5
Devlet Çiftlikleri			
1950	234.2	142.8	164.0
1960	216.9	125.3	173.1
1970	166.8	97.1	171.9
1979	128.8	84.9	151.8

vermeyecek düzeydedir; başarısızlık elle tutulabilecek bir görünüm alıyor. Fransa'ya gelmiş en anti–sovyet başkanlardan birisi olan Mitterand, Thatcher ve Kohl'un Washington'dan ayrı düşmeye hiç niyetleri görünmüyor ve Bush, konvansiyonel alanda da silahlanmanın açıkça şampiyonluğunu yapıyor. Thatcher, NATO'yu ülkesinde sosyalizmin kurulmamasının güvencesi olarak görüyor.

Batı, Garbaçov'un açılımları ciddi karşılıklar yerine Garbaçov popülaritesine özen göstererek cevap vermeyi tercih ediyor. Ancak ciddi sovyet uzmanları şunu çok netlikle bilirler: Sovyet toplumu dış politika sorunlarına ve dış politikada başarısızlıklara son derece duyarlıdır. Vulgar basın bir yana, Batı'da Sovyetologlar, işin başından beri Sovyetler Birliği'nde toplumun duyarlılığını fiili eylemlere dönüştüren demokratik mekanizmaların bulunduğundan hiç kuşku duymazlar; planlamalar, Türkiye'de üniversite öğretim üyelerinin yaptığı türden vulgar basın kampanyalarına göre değil, daha gerçekçi araştırmalara ve sovyetologların değerlendirmelerine göre düzenleniyor.

Popülarite, akılcılığın geçerli olduğu bir toplumda, ayakta kalmayı her zaman garantileyemiyor; Hruşov'un düşüşünden daha canlı bir örnek olabilir mi? Hruşov, içerde ve dışarda, popülaritesinin en yüksek olduğu bir zamanda ve hiç beklenmedik bir anda düştü. Sovyet toplumu, Hruşov'un Sovyet tarihini sorumsuzca karalamasından son derece rahatsızdı; ancak tek başına bu SBKP Genel Sekreteri'nin görevden alınmasını sağlamaya yetmiyordu. Hruşov'u düşüren en önemli etken Küba'daki başarısızlık ve Hruşov'un emperyalizme karşı kararlı bir tutum alabileceği konusunda Sovyet yurttaşlarında doğan kuşkular oldu; Küba bunalımından Hruşov'un düşüşüne yalnızca iki yıl var.

Batı Hruşov'un asıl düşüşünü ikinci kez görmek istemiyor. sovyetler'de birbiri ardından ve istediğinden fazla sayıda patlayan çıkarların bir bölümünü, bu nedenle, görmek istemiyor.

Çok yakın bir zamanda Havana'da Castro ile Garbaçov ne konuştular; şu anda bilemiyorum. Ancak bu buluşmanın önemli olduğu izlenimini ediniyorum. Başkan Castro ile Genel Sekreter Garbaçov'un buluşmasına kadar Washington, Sovyetler Birliği'nin Latin Amerika "barış masalarına" da oturmasını öneriyordu; görüşmeden sonra Washington, Sovyetler Birliği'ni Latin Amerika'da eylemlerini de sözlerine uydurmaya çağırdı. Mihail Sergeyeviç'in Ocak başında Moskova'da ekin ve bilim adamlarına ifade ettiği perestroika tecavüzlerini, Havana'da Castro ile bir masa başında ve uluslararası boyutlarıyla yeniden gözden geçirmiş olmalarını umut ediyorum.

Tekelci aşamada tekelci merkezlerin dünyayı 1917 öncesine çekmek istediklerinden kuşku duymamak gerekiyor; bu politika yeni olmuyor. Hitler, kapitalist ülkeler arasındaki çekişme ve sürtüşmeler bir yana, yine dünyayı 1917 öncesine dönüştürme misyonu ile yüklüydü. Hitler'in hareketinin ve faşizmin özü budur; ancak bu silahlı bir karşılaşma ile, konfrontasyonla yapılmak isteniyordu. Şimdiki politika ise uzlaşma ile çözmedir; bu süreçte kuşkusuz Küba önemli bir yer tutuyor. Küba'sız Latin Amerika, uzlaşma demek oluyor.

Bu süreçte tekelci düzenin önemli mesafeler kaydetmiş olduğundan da kuşku duymuyorum. Batı Avrupa'da sosyalizm gündemden çıkmış görünüyor ve daha da önemlisi komintern politikası gereği ve İkinci Enternasyonal'e bir tepki olarak kurulan Batı Avrupa komünist partileri pek az istisnasıyla, İkinci Enternasyonal partilerini çoktan aratır oldular. Daha da önemlisi bir zamanlar adı ihanetle özdeş tutulan Berstein'in kitabını da çok ileri bir kitap haline getirdiler; Batı Avrupa komünist liderleri Berstein'ın çok gerisinde dolaşıyorlar.

Tekelci düzen, yeni topraklarda sosyalizmin kuruluşunu önleme aşamasını geride bırakarak eski topraklardaki sosyalist düzenleri çözme dönemine girdiğini düşünüyor ve burada da tam bir konfrontasyon yerine sürekli ve düşük yoğunluklu bir topyekün savaşı tercih ediyorlar.

Polonya, bu politikanın oluşturulmasında bir "vaka" değerine sahip görünüyor. Leh Walesa'nın sert çıkışı, Polonya'yı kapitalist kampa götürürken Jaruleski'nin soğukkanlı politikası Polonya'daki kapitalist restorasyon planlarını boşa çıkartabildi. Fakat Sovyetler Birliği'nde Garbaçov'un perestroikasının sorumsuz yorumundan güç alanlar, kapitalizmle uzlaşma politika-larının tekrar ön plana çıkmasını sağlayabildiler. Bugün Polonya'da meşruiyetini kabul ettirmiş ve kapitalizme dönüşü tek amaç sayan güçlü bir parti var.

"SEÇMELİ CAYDIRILICIK DOKTRİNİ" VEYA DÜŞÜK YOĞUNLUKLU SAVAŞ" POLİTİKASI

Son on yıl içinde Polonya sahnesindeki gelişmeler Washington'un "seçmeli caydırıcılık" doktrini veya "düşük yoğunluklu savaş" politikasını netleştirmede etkili olmuşa benziyor. Dünya tekelci düzeni sosyalist sistem de dahil tüm dünyayı bir düşük yoğunluklu savaş alanı ilan ediyor; toptan kazanmayı değil kazanılan noktaların sayısını arttırmayı strateji sayıyor.

Ne yazık, "seçmeli caydırıcılık" doktrini, Türkiye'de yalnızca Toplumsal Kurtuluş dergisinde ele alındı; vulgar basın ve devrimci yayınlar bu önemli doktrini görmezlikten geliyorlar. Seçmeli caydırıcılık doktrini veya bunun eylem alanındaki adı olan "düşük yoğunlukla savaş", low–intensity conflict, nükleer caydırıcılık yerine gerici şiddeti belli noktalarda yoğunlaştırarak geniş alanda uzlaşma eğilimlerini canlı ve yüksek tutmayı amaçlıyor. Düşük yoğunluklu da ol-sa sürekli savaşı öngörüyor ve belli çatışma alanlarında konvansiyonel silahlarla sert bir mücadeleyi içer-iyor. Buna ek olarak toplumun her imkanını kullanarak sürekli ve inatçı bir topyekün savaşı ilke kabul ediyor.

Seçmeli caydırıcılık doktrininde amaç yıldırmak,

(*) Jose Maria Sison, Revolotionary Prospekts in The Philippines, Monthly Review, Dec., 1988., s. 8.

döndürmek ve uzlaştırmaktır. Yok etmek, uzlaştırmak demek oluyor. Tekelci düzen için sosyalizmi amaç olmaktan çıkarmak ve yerine demokrasiyi amaç olarak koydurmak uzlaştırmak ve bu nedenle de yok etmek anlamına geliyor. Bu nedenle de tekelci topraklarda göstermelik ve iki yüzlü bir demokrasi edebiyatını ön plana çıkarmakta yarar görüyor.

Seçmeli caydırıcılık doktrini hem gelişme halinde görünüyor ve hem de göründüğünden çok daha yaygın bir uygulama alanı bulunuyor. Türkiye devrimcilerinin bu doktirinini ve bunun uygulama proğramlarından birisi olan "düşük yoğunluklu savaşı" önemli ölçüsünde ciddiye almamalarına üzülüyorum.

Filipinler'deki devrimci durum üzerine yakın bir zamanda yazılmış bir incelemeden aktarıyorum: "The United States wants to reverse the revolutionary trend by using what it calls the 'low–intensity conflict' strategy, vicious and brutal policy o using Filipinos to kill Filipinos and terrorizing the people with psy–war and tirty tricks".(*) Birleşik Devletler, devrimci yönelişi "düşük yoğunluklu ihtilaf" adını verdiği strateji ile tersine çevirmek istiyor; Filipinlileri Filipinlilere öldürtmek için hain ve vahşi bir politika uyguluyor ve halkı psikolojik savaş ve pis trüklerle terörize etmeye çalışıyor. Komünist Partisi'nin eski bir kadro elemanı, şimdi Halk Partisi'nin kurucusu ve Yeni Halk Ordusu'nun mensubu olan Jose Maia Sison bunları yazdıktan sonra şöyle sürdürüyor: "Devrimci hareketle bağlantı üzerine çok basit bir kuşkuyla bile, kentte ve kırda insanlar katliamlara, cinayetlere, işkenceye, makinalı tüfekle taranmaya, bombalanmaya, bir bölgeye hapsedilmeye veya zorunlu göçe maruz kalabiliyorlar. ABD–Aquino rejiminin kendisi, askeri güçler, polis ve paramiliter örgüt tümüyle bunlardan sorumludur; ancak bu tür vahşetin yalnızca paramiliter örgütler ve hatta yalnızca sıradan siviller tarafından gerçekleştirildiğini kanıtlamak için sık sık açıklamalar yapılıyor." Filipinler'de olanlar, düşük yoğunluklu savaşlarla ilgili olarak daha önce Toplumsal Kurtuluş'ta yazılanları doğruluyor.

"The low–intensity conflict scheme is supposed to preempt the commitment of US troop." Düşük yoğunluklu savaş programının ABD kuvvetlerinin kullanılmasına olan ihtiyacı ortadan kaldırıcağı ileri sürülüyor; Jose Maria Sison bunun doğru olmadığını kaydediyor. ABD danışmanları, öğretmenler, Pentagon ve CIA'nin gizli operasyon timleri, ABD'nin kara ve deniz devriye birlikleri, Filistin Silahlı Kuvvetleri'nin bütün birlikleriyle birlikte bu savaş içinde yer alıyorlar; Filipin deneyimi bunu gösteriyor.

SEÇMELİ CAYDIRICILIK'IN TÜRKİYE'DE UYGULANIŞI

Sosyalist ülkelerde, Filipinler'de uygulanan bu doktrininin Türkiye'ye gelmediğini düşünmemek gerekiyor. Bugün Türkiye'de iki düzlemde gerçekleştirilen bir stratejiyi görmemek mümkün mü? Türkiye'de bugün bir tür solculuk için inanılmaz bir yumuşama politikası uygulanırken devrimciliğin geleceğinden hiç kuşku duymayanlara da görülmemiş bir şiddet gösteriliyor. Bu iki düzlemde uygulanan tek stratejide ortaya çıkan tutarsızlıklardan, uyumsuzluklardan hiç ama hiç sıkılma duyulmuyor; tam tersine tutarsızlıklar bir hukuk kuralı olarak yerleştirilmek isteniyor. Devlet, yalnızca demokrasi demekle kalmayan ve aynı zamanda Demirel'in "demokrasi" mücadelesinden büyük heyecan duyanlar ile Demirel ile Özal arasında bir ayrım yapmayanları net bir biçimde ayırıyor. Devlet eski devlet politikasını önemli ölçüde değiştirerek sol aydınların önemli bir bölümüne, Demirel ve İnönü'yü demokrasi şurası düzenleyenlere, bu devletle bütünleşme kapılarını cömertçe açıyor. Bunun dışında kalanlara ise düşük yoğunluklu ancak sürekli bir savaşı layık görüyor. Daha da önemlisi bunlar için olağanüstü hal ve hukuk düzenini, ilan etmeden de, uygulamayı tercih ediyor.

Bu ikililik Türkiye'de son derece net bir biçimde görülüyor; Bilgesu Erenus'un davaya uğrayan oyunundaki gibi havuç ve sopa artık aynı anda veriliyor. Seçmeli caydırıcılık doktirininin bir yeniliği sayılabilir; eskiden önce sopa ve daha sonra da havuç veriliyordu. 1920 yıllarının ikinci yarısındaki sopadan sonra 1930 yıllarında dağıtılmaya başlanan havuç, Türkiye'de sol aydınların kemalizmi görüp benimsemelerinde çok etkili oldu. Sosyalizmden caymaları ve kemalizm ile uzlaşmalarını sağladı. Bugün uzun bir sopa döneminden sonra hem havuç ve hem de sopa dozlarının artırılması son derece ilgi çekicidir; demokrasi etiketi ile kapitalizm bayrağını seçenlere, bugün öbek öbek havuç veriliyor. Devletin ve devletin parçası olan tekellerin sanat ve edebiyat kolları, dışta temsil seyahatleri ve Japon sistemi örtülü maaşlardan yüksek gelirler bunlara veriliyor.

Burada bitiriyorum. Dünya tekelci düzeni devrimci sosyalist hareketleri uzlaşarak çözme dönemine girmiş görünüyor. Bunu çok çeşitli yerlerde uyguluyor; günlük olayların zigzaglarından kurtularak bakıldığında Türkiye'deki oyunun daha grotesk olduğu da görülüyor.

141 ve 142 Türkiye'nin geleceği ile ilgili caydırıcı gücünü yitirmişe benziyor. Belki de tekelci düzen barışçıl geçiş kapısının kapandığını gerçekten ve daha önce görüyor. 168 takviye edilmiştir ve cezalar artırılıyor. 142/3 için ayrı maddeler düzenleniyor. şiddeti artırılmış 168, THKP ve THKO çizgisinden gelenlerle, çok koláy bağlantı kurularak, büyük bir kolaylıkla uygulanıyor. 141 ve 142'nci maddelerin kaldırılması ise geleceğe yönelik bir tehdidi caydırmaktan daha çok TİP–TKP–TSİP çizgisine, geçmişe dönük bir af olarak ortaya çıkıyor.

Şimdi politika, Türkiye solculuğunun önemli bir bölümü ile Türkiye aydınının nerede ise tümüne bu düzenin kendisinin de düzeni olduğu kanısını yerleştirme politikasıdır. Devlet, burada önemli başarılar kaydetti. Bunu, Kürt kardeşlerimizin önemli bir bölümüne bu devletin kendi devleti olduğu inancını yerleştirme döneminin izleyeceğini sanıyorum. ■

Sayın
Oltan Sungurlu
Adalet Bakanı
ANKARA

Oltan Bey,

Çıkarmakta olduğumuz Toplumsal Kurtuluş Dergisi nedeniyle siyasi polis tarafından arandığımızı öğrenince, 12 Nisan 1989 Çarşamba sabahı, Genel Yayın Yönetmeni ve Yazı İşleri Müdürü İlhan Akalın arkadaşım ile birlikte Ankara Emniyeti'ne gittik. Ankara Daf'da, hücrelere konduk. Bu, doğrudan doğruya bakanlığınızı ilgilendirmiyor, biliyorum.

Ankara DGM Savcı Yardımcısı Mete Yüksel'in yazılı emriyle gözaltına alındık ve iki günden daha uzun bir zaman taş hücrelere hapsedildik. Bu süre içinde, yalnızca bir yazının bana ait olup olmadığı soruldu. İki gün sonra DGM Savcı Yardımcısı Mete Yüksel'in karşısına çıkarıldım. Savcı, bana yalnızca bir yazının bana ait olup olmadığını sordu ve beni suçlamadı. Sonra tutuklanmamı istedi. Mahkeme reddetti.

Oltan Bey,

Benim, Türkiye'de bir yazarın, bir yazının kendisine ait olup olmadığının araştırılması için hücreye konulmasını şikayet edeceğim bir makam olmalıdır.Benim, DGM Savcılarının adaletin mi yoksa emniyetin mi bir parçası olduklarını soracak bir yer bulmam gerekiyor. Türkiye'de üzerinde ismim yazılı bir yazının bana ait olduğunun sorulması için benim gözlerim bağlanarak bir hücreye tıkılmam mı gerekiyor?

Oltan Bey,

Ankara'da birisi emniyetin atanmış müdürü diğerleri de bazı DGM Savcı yardımcıları olmak üzere birkaç emniyet müdürü mü var?

Oltan Bey,

Size kendim için başvurmuyorum. Biz hücreye konduğumuzda Ankara DGM Savcılığı, yeni bir sayımızın daha çıktığını öğreniyor. Bizi, Ankara DGM Savcı Yardımcılarının bu sayıyı incelemek için hücrede tuttular. Dünyanın neresinde insanlar önce hücreye konuyorlar ve daha sonra bir yayınlarında suç olup olmadığı araştırılıyor?

Ankara Emniyeti Siyasi Şubesi, beni bir yazımdan dolayı ve Arkadaşım İlhan Akalın'ı da yazı işleri müdürü olarak hem on dokuz ve hem de yirminci sayıdan dolayı sorguladılar. Tutanaklar hazırlandı. 14 Nisan 1989 günü öğle saatinde mevcutlu olarak Savcı Yardımcısı Nuh Mete Yüksel'in karşısına çıkarıldık. Mete Yüksel benim için tutuklama talebi hazırladı ve İlhan Akalın'ın serbest olduğunu görevli polise söyledi. Ancak Akalın için bir de diğer Savcı Yardımcısı Ülkü Coşkun'a başvurulmasını emretti. Ülkü Coşkun yirminci sayıyla ilgili soruşturmayı yürüten savcıdır ve emrine uygun olarak Ankara Emniyeti Akalın'ın sorgusunu yapmıştır. Fakat Ülkü Coşkun, İlhan Akalın ile görüşmeden polislere tekrar emniyete götürülmesini emretti. Bu Akalın'ın tekrar hücreye konması demektir.

Oltan Bey,

Hiç bir hukuk gerekçesi yokken yazı işleri müdürümüz İlhan Akalın hafta sonunu hücrede geçirmek zorunda bırakılmıştır.

Ben şunu sormak istiyorum:Böyle bir adalet mümkün müdür? DGM Savcı yardımcıları sıkıyönetim komutanlarında bile olmayan yetkilerle mi donatılmıştır? Savcı yardımcıları, emniyet Müdürü'nden daha yetkili de facto emniyet müdürü müdürler? Savcı Yardımcıları, Adalet Bakanlığı'na mı bağlıdır yoksa İç İşleri Bakanlığı'na mı? Gözaltına almak bir yargı işlemi midir yoksa bir idari ve emniyet tertibi midir?

Bu ülkede yasaları aşan her işlem içinbir şikayet ve dava kapısı olmalıdır. Bunun için, size başvuruyorum. Yazı işleri müdürümüz ilhan Akalın'ın DGM yasasına bile aykırı uygulamalarla ön cezalandırılmasına son verilmesi için Bakanlık yetkinizi kullanmanızı diliyorum. Saygılar.

Yalçın Küçük
Toplumsal Kurtuluş Dergisi
Sahibi

SOSYALİST DEVRİMİN MİMARI
LENİN

Onur ERK

"Hülyalı bilim adamı, eşsiz politikacı ve büyük ihtilalci"nin 119. doğum günü anısına...

I
O BİR DESTAN

Devrimcinin bir tanımı şöyle: "... Bir büyük bilim adamı, bir büyük sanatçı ve kesinlikle bir büyük aşık dokusu taşıyabilendir."(1) Tanımın modeli Lenin'dir. Böyle bir modelin önemi nedir? Adı bir **öğreti** ile birlikte anılan Lenin'in düşüncesini ekonomik, politik, felsefi boyutlarıyla irdelemeden bu soruya doyurucu yanıt verilebilir mi?

Lenin'i yazmak. Lenin için yazmak. Lenin gibi yazmak. Ya hayır! Iddialı oldu geri alıyorum. Ne yapmalı? Nereden başlamalı? ir eylemli siyasetçinin yaşamına yön veren iki temel soru. Coğrafyanın değişik köşelerinde görmesek de, tanımasak da aynı hedefe koşan sosyalist dünya savaşçılarının iliklerine kadar işlemiş, bir anlamda varoluşlarını biçimlendiren bir soru çifti. Dünya ulusların belleğine, Çar despotizminin karanlığını burgu gibi delen soruların çengelini takmış emperyalizm çağı Marksist bir teorisyenin yöntemsel kalkış soruları. Sosyalizm tarihinin bu "küçük dev adamı"nı, duru yüzüne, çekik gözlerine, geniş alnına bakarak anlayıp, anlatmak kolay mı? Gözlerindeki ışıktan bir yanardağ parıltısını yakalamak, geniş alnının arkasında inançlı bir iyimserliği okumak, duru yüzünde ızdırapla olgunlaşan çizgilerdeki derin huzuru görmek mümkün, ama yeterli değil.

Bütün tanıkların kaydettiği gibi; "sıradan, sakin, sade", herkes gibi giyinen, ıslık çalan oltayla balık tutmaktan hoşlanan, Beethoven'i zevkle dinleyen, dinlerken insanların başını okşamak isteyip de insanların başına acımasızca vurmak zorunda kalışına hayıflanan, Herzen'i, Çernişevskiy'i, Puşkin'i, Tolstoy'u coşkuyla okuyan, yoruldukça doğayla başbaşa kalarak dinlenen, sık sık mücadele ve hayat yoldaşı N. Krupskaya ile yürüyüşe çıkan, her gittiği yerde ilk uğrak mekanı kütüphaneler olan, kitapsızlık ve gazetesizlikten müthiş sıkılan, sürgünden okunmuş gazetelerin gönderilmesi için yoldaşlarına ricalarda bulunan, ilgi çekici şeylere ilgi duymayan, değişik eğlenceleri sevmeyen, çokçası satranç oynayan, dalkavukluğu affetmeyen, akrabalarına, dostlarına içten bağlı, kendisi için yaptığı harcamalarda son derece tutumlu, annesinden ayrılırken gözleri yaşaran, disiplinli, dikkatli, çalışkan, "cesaret, yine cesaret" diye haykıran bir insan İlyiç. İnsan soyunun makus talihini durduran çığırı açmış bir insan. İnsanlığın tarih öncesi çağını kapatan bir insan. Paylaşan, yaratan, başkaları için riske giren, toplum çıkarları için kendisini feda edebilen, seven, sadık, dayanışmacı, vefalı,duyarlı, duygulu insan tipinin örneği; yeni insan, İlyiç.

Lenin'in özel yaşamı olmamış, büyük bir mücadelenin tarihi ile içiçe geçmiştir. Bu yazının sınırları içinde O'nun mücadeleci yaşamının kronolojik bir dökümünü yapmaya çalışacağım. Ayrıca Lenin'in öğretisini burada bütün boyutlarıyla sergileme imkanı bulunmadığından, özgünlüğünü yakalamayı sağlayacağını umduğum, "eşitsiz gelişim, sosyalist devrim, tek ülkede sosyalizm" düşüncesini içeren bir bölüme gelecek sayıda devam etmek mümkün olacak.

Güncel bir geçiş:Lenin'in önderliğinde başlayan sosyalist inşa pratiğinin 72 yıllık birikiminin glastnost, perestroyka türünden politikalarla bir değerlendirmeye alındığı, olgun sosyalizmin kendine duyduğu güveni aşan biçimde Marksist kavramların sorgulanmaya başlandığı burjuva liberal ve idealist yorumlara uzanabilecek tehlikeli kapıların aralandığı bir dönemde Lenin'i savunmak bir kat daha önem kazanıyor. Zira bu kurucu olan Stalin'in dünya gericiliğini "haklı" çıkartacak ölçüde günahkar ilan edilmesi meyvelerini veriyor. Garbaçov'un demokratizasyon açılımı Stalin eleştirilerini aşmış ,rejimin sosyal rehabilitasyonundan ekonomik yeniden kuruluş noktasına gelmiştir. Meta ekonomisi, piyasa mekanizmaları, mülk edinme kolaylıkları, bu yeniden yapılanmanın unsurları olarak bünyeye sokulmaktadır. Sosyalizme kapitalizm aşısının yararı kuşkuludur.

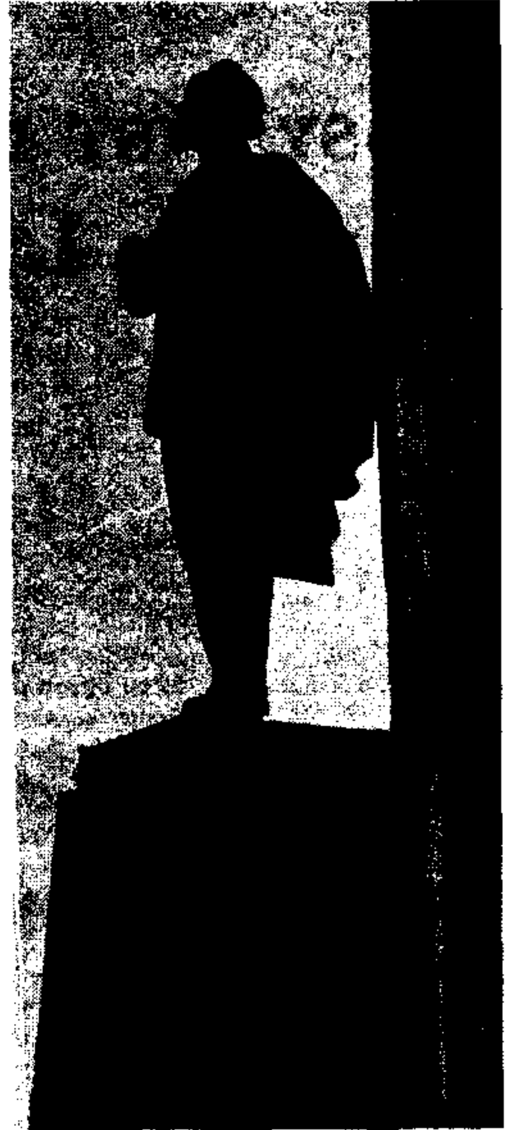
Yıllardır her soydan ve boydan anti-komünist karşısında "bir kaya gibi" sağlam duran Stalin'in aşındırılması Lenin'e uzandırılacak mesafenin kısaldığına işarettir. Komünizm adına Marks'a dönmek, Lenin'i Marks'ı anlamayan "komplocu" olarak suçlamak, bütün anti-komünistlerin evrensel planda süregelen klasik taktiği olmuştur. Sosyalizmin başarısını her aşamada önleyebilmek için doruklar sürekli bir top atışına tu-

tulmaktadır. Stalin ki, sosyalizmin yıkılması beklenirken sosyalizmin bir dünya sistemi haline dönüşmesine öncülük etmiştir. Sosyalizmin boy atacağı bir bakıma "fidanlık" edecek toprağını tutmuştur, artı tarihi sıralamada popülaritesi günümüze en yakın düşendir. Bütün kurucular gibi kaybeden güçlerin tarihi intikamı Stalin'edir. Bütün kurucular gibi Stalin de bir yıkıcıdır. Her yıkıcının çekiş olmak kaderinde vardır. Bütün kurucular gibi Stalin de yapıcıdır. Her yapıcının çimento almak kaderinde vardır. Her kuruluş kurtarıcısınıkutsallaştırır ancak kurucusunu ise kurutarak yerleşir. Örnek olsun, tam bir Kemalist olmaktan başka bir kusuru olmayan İnönü'ye, rejim olumsuzlukları fatura eder. Mantık her yerde aynıdır: Rejimin kurucusu paratönerliği üstlenir. Stalin'in karizması kendi nesnelliğine en çok direnendir. Sınıf mücadeleleri iç savaş, devrim, karşı-devrim emperyalist savaş; Sovyetler Birliği'ni karakterize eden sürecin keskin dönemeçleridir. Stalin'e devreden ise militanları kırılmış budanmış proletarya, işçi tulumu giymiş mujikler, sosyalist iktidarın boğazını sıkmaya yönelmiş emperyalist-faşist kuşatma, kapitalist ülkelerle baş edebilecek yapıda bir ekonomik kalkınmanın sağlanması ile yarıştan kopmama zorunluluğudur. İşte Stalin'i güçlendiren nesnellik ya da Stalin'i katılaştıran tarihi arka fon.

KURTARICI VE KURUCU DİYALEKTİĞİ

Kurtarıcı Lenin, uzun bir devrimci mücadelenin, tarihsel koşulların ve konjoktürel durumun kavşağında, spesifik kimi yetenek ve yetkinliklerin bileşkesidir. Lenin'in işi bir anlamda kolay olmuştur. Devrimci durumun her şeyi yerinden oynatan ortamında iktidarı almak Lenin'in ifadesiyle, "yerden bir tüy kaldırmak" kadar kolaydır. Kolayın zoru, iktidarı elde tutmaktır. Bu nedenle eğer kişi bazında genelleme yapmak doğru ise kurtarıcı Lenin ile kurucu Stalin arasındaki çizgi çok incedir. Madalyonun bir yüzü Lenin, bir yüzü Stalin'dir. Bu sadece fonksiyon itibariyle de değildir. Lenin ile Stalin arasındaki bağ zaman farkını aşan uyumluluklar gösterir. Hegel'in "gerçek her zaman somuttur" özdeyişini yöntemsel bir ilke haline getiren Lenin "Somut durumun somut tahlili"nin bir sonucu olarak savaş komünizmi gibi NEP gibi politikaları uygulamayı puritan kalmaya tercih etmiştir. Kurtuluşun kuruluşunu Trotsky soldan, NEP'e kadar "sol muhalefet"in içinde olan Buharin sağdan zorlarken Stalin Lenin'in yanında ve yolundaydı.

Sosyalizm tarihinin düzeltilmesi adına, "Stalin sorunu"nda geriye adımların nerede duracağı ayrı bir merak konusu, ancak şu kadarı bilinmelidir ki Stalin'e Lenin'in tamamlanmamış, ancak temel gözenekleri oluşmuş eseri "miras" kalmıştır. Demokratik merkeziyetçi Sovyetik toplumsal örgütlenme ve yönetim ağı gibi. Bu noktada şöyle bir itirazla karşılaşmak mümkün. Stalin zamanında 1939'dan (XIII. kongre–XIX. kongre arası) 1952'ye kadar parti kongrelerinin toplanmamış olmasının hesabı sorulabilir. 1924'ten (XIII. kongre)

1939'a kadar 6 kongreyi toplayan Stalin'in aksamadaki sorumluluğu öznel yapısından mı kaynaklanmaktadır? Acaba, özündeki "totoliter" kişiliği gerçekleştirme fırsatını savaşla yakalamış bir kişilikle mi karşı karşıyayız? Hiç sanmıyorum. Birincisi; kongre aksamaları partinin yerel teşkilatlarındaki, tabandaki demokratik işleyişi, katılımı mutlak belirleyen neden değildir. Parti-içi demokrasinin kısmen kısıtlandığı, merkezi yapının ağırlığının arttırıldığı da doğrudur. Ama savaş boyunca parti üyesinin iki kat arttığı (3.5 milyon yeni üye kazanılıyor) gözden kaçırılmamalıdır. İkincisi; bizzat merkez komite savaştan hemen sonra parti mekanizmalarının organizasyonunu gündemine almıştır. Üçüncüsü; kongrelerin savaş yıllarına denk düşmesi tesadüf müdür? Savaşın tahribatlarının partiyi de etkileyeceği neden kabul edilmez? Toplumsal organizmanın bel kemiği partiyi bu etkilerden "koruyacak" sihirli formülü bilen var mı?

Dönüp dönüp, Lenin'in vasiyetini anımsatanların tarih içinden bakıldığında alternatifleri ya Bukharin,

ya da Trostky'dir. Vasiyetname sahibinin nitelemesi ile, "yalpalayan ve aldatan bir kişiliğe sahip" Trostky ile "skolastik ve ancak büyük bir rezervasyonla Marksist sayılabilecek" diyalektik noksanı Bukharin, varsayalım ki Stalin'in yerinde, bilançosu ne olurdu... ?

"Çağın büyük adamı istemini dile getirebilen, çağına isteminin ne olduğunu söyleyebilen ve bu istemi yerine getirebilen kişidir. Onun yaptığı çağının yüreği ve özüdür; o çağını gerçek kılar" (2) Lenin bir çağın açıcısı Stalin devamcısıdır. Her ikisi de kendi özellerini evrensellikle bütünleyen doğrulara ulaşmış önderlerdir.

Lenin, kelimenin hem teknik hem politik anlamıyla Marks'ın tamamlanmamış eserinden hareket etmiştir. Marks, Kapital'in dördüncü cildini yazamadan, öğretisini realize eden bir toplumsal düzeni göremeden öldü. Marks, sosyal ve tarihi gerçeklikteki öğelerin, ilişkilerin, çelişkilerin çözümlemesini yaptı. Ve de bu çelişkilerin içinden bir gerçeklikten diğerine karmaşık geçişlerin yol alışların yasasını, önce buldu sonra geliştirdi. Yani Marks, toplumsal yapının tamamına, tarihsel hareketin tüm oluşumlarına (sosyo-ekonomik formasyon üretici güçleri, üretim ilişkileri, altyapı üstyapı alanları gibi...) diyalektik yöntemi uygulamıştır.

Lenin'in önemi diyalektiğin temel ilkelerini üretici güçlerin ve sınıf mücadelesinin özünü soyut önyargılara kapılmadan ama yüzeydeki olguların aldatıcı karmaşasına da takılıp kalmadan, somut olarak görmesinde yatmaktadır. Lenin'in kişiliğinde, eyleminde, düşüncesinde ete kemiğe bürünen, her olayı değerlendirirken, doğrudan doğruya bir sosyal sınıfın bakış açısına dayanması, o sınıfla birleşen bir **jakoben** kararlığıyla bilgi ve coşkusunu sınıfla biçim ve canlılık kazandırmaya yöneltmesi ve marksizmin gerçekleşmesine yol açacak atılımların tasarımında bulunmasıdır. Lenin'in teorik-politik çizgisini amprist bir pragmatistin reel politiker yönelim ve içerikten farklı kılan, özünde teorik olan pratik gerçekleşimdir. Yani, teoriyi pratiğe dönüştürmenin cisimlenişidir. Bu bakımdan G. Lukacs'ın deyişiyle "Lenin bir praxis kuramcısıdır" cümlesi yanlış olmaz. "Bir devrim deneyi yapmak, o konuda yazmaktan daha güzel ve daha yararlıdır." (3) Lenin'in Devlet ve İhtilal'e düştüğü son nottur bu; kendisinin veciz özeti Marksizmi sadece uygulamakla kalmamış, onu somutlaştırmış, geliştirmiş, derinleştirmiştir; onu bilimsel dinamizmi içinde yeniden kurmuştur.

Lenin'in en büyük katkısının örgütlenme ve devrim stratejisi üzerinde ortaya çıkması rastlantı sayılmamalı. Zafere ulaşmak için canını dişine takarak çalışan ateşli bir devrimcinin tutkusunu yansıtan bir katkı. Bu kadar da değil. Stalin'in tanımıyla "... emperyalizm çağında (...) proletarya diktatörlüğünün teori ve taktiği ... ile bezeli olan Lenin'in, Marks'a göre çok daha eylemle dolu olması ve örgütlenişi ön plana alması sanıyorum ki doğrudan doğruya, verili şartlar altında tarihin akışını hızlandırmak iradesi ile bağlanabilir. Nitekim, Lenin'in Narodnik gelenekten geldikleri şeklindeki suçlamaları "gurur verici" olarak nitelemesi, bolşevikleri "çağdaş sosyal demokrasinin jakobenleri..." ilan etmesi, hep, devrimci bir doğrultuda anlaşılabilir.

Lenin'in öğretisinde her durumun merkezi bir sorunu vardır. Onu yaşamı boyunca en yakın mücadele yoldaşları ile polemiklere iten, koparan "sorun"un yer yer skolastik, dogmatik kavranması, yer yer de anarşist, nihilist kavranması olmuştur. Lenin'in öğretisinin şekillenmesinde sapmalarla mücadelenin rolü yadsınamaz. Denilebilinir ki, Leninizm rengini böylece bulmuştur. Lenin'in eserleri tek tek incelendiğinde ,bir merkezi sorunun etrafında, kesinlikle sınıfsal tutarlılığa eşlik eden **"çubuk bükmeler"** görülecektir. Yalnız, Lenin için esas tutum daima sürecin içindeki somut sorunları, engelleri aşıcı teorik-pratik müdahale olmuştur. Lenin'in **"teorik ihtilalci"**liğinin özü burada düğümlenir.

Canlı ve hareket halindeki bir düşünceyi açıklamak yanıtlamak tasnif ve tahlil etmek için girişilen bir çabaya ışık tutacak bazı köşelere kısaca değinmek gerekiyor. Bilindiği gibi "Rus devrimci hareketinde" Legal Marksistler", "Ekonomistler", "Struveçilik sağ sapmayı; "Halkçılar ve sosyalist-Devrimciler" sol sapmayı temsil ediyorlardı. Bir de Merkezciler denilen "ortodoks marksistler" vardı.

Sol sapmanın ortak paydası: Kapitalizmin Rusya'da gelişmesinin olanaksız olduğunu dolayısıyla, üretici güçler teorisine bel bağlamanın ataletine karşı, Çarlığın yıkılışını mutlak politik iradeye indirgemekti.

Sağ sapmanın ortak paydası: Rusya'da kapitalist gelişmenin desteklenmesi dolayısıyla devrimci dönüşümlerin kendiliğinden dinamiği üretici güçlerin gelişmesi idi. Geri bir ülkede sosyalizmi yaratmanın şansı yoktur; objektif olarak politik ve sosyal dönüşümün şartlarının olgunlaşmasını beklemek önerilir. Politik şartlar, üretim güçlerinin yüksek bir seviyesinin ifadesi olarak burjuva demokrasisinin içinden işçi sınıfının nitelik ve nicelik bakımdan büyümesine bağlı oluşacaktır; düşüncesi hakimdir.

Merkezcilerin ortak paydası: Marksizmin dogmatik yorumunun en açık gözlendiği eğilimdir. Özü bakımından ekonomisttir. Marksizmi üretici güçler ve üretim ilişkileri arasındaki, yani ekonomik yapı ile politik yapı arasındaki düz ve birincinin her durumda belirleyiciliğine öncelik tanıyarak açıklayan tutumdur. Yani alt yapıyı mutlaklaştırarak sosyal gelişmeyi kavramlaştırmaya çalıştırır. Marksizm sinai gelişim ile proletaryanın eylem yeteneği arasındaki bağlantının mekanik bir versiyonu gibi algılanır. "Bu şekilde özü boşaltılan diyalektik onlarda (Ortadoks'larda) kişisel hayat çapında yavaşça ve fakat tarihi çapta çok hızlı olarak bir tür seçmecilik (eklektizm) ve bilgicilik (sofistik) haline gelmektedir."(4)

Lenin öğretisi, en başta Marks'tan ve işçi sınıfı ile ezilen halkların kurtuluş yolunu arayan geniş hareketlerden, başkaldırılardan esinlenen devrimci düşüncenin, tekeller kapitalizmi koşullarında ve eşit olmayan gelişme yasasının burgacında sistematize olmuş bir akımdır. "Leninizm, hiç bir zaman, kalabalığa tapınmak değildir. Leninizm, işçi tulumu ile sosyalizmi önce

birbirinden ayırmak; sonra da ayrılmaz bir biçimde birleştirmek demektir. Lenin şudur: "İşçi tulumu içindeki somut işçiyi çıkarıp yerine sosyalizm bilincini koymaktır.(5)

Lenin

Stalin

II

DOĞUM VE AÇILIŞ *

1900'lü yılların başında Lenin takma adını alan Vladimir İlyiç Ulyanov, bugün Ulyanovsk ismini taşıyan Volga kenarındaki Simbirsk'de 22 Nisan 1870 tarihinde doğdu. 16 yaşında babasını kaybetti. Ateşli bir Narodnik taraftarı ağabeyi Aleksandr Ulyanov, Çar Aleksandr III'e karşı düzenlenen bir suikasta katıldığı için tutuklandı, ve 1887'de idam edildi. Lenin'in iç dünyasında iz bıraktı.

Lenin, Kazan Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne girdi. Fakat devrimci çalışmalar yüzünden uzaklaştırıldı. İlk kez tutklandığında 17 yaşındaydı. Daha sonra dışardan Petersburg Ünüversitesi sınavlarına girerek üstün bir başarı elde etti. 1882'de Samara bürosuna üye olmuş bir avukattı. Haksızlığa uğrayan köylülerin davalarını almaktan mutluluk duyuyordu.

1888'de N. Fedossiev'in kurduğu Marksçı bir gruba katıldı. Yasak edilmiş yazarlara ilgisi daha 14 yaşındayken başladı. Herzen'i, Çernisevsky'i, Dobroliubev'i,Pisarev'i o yaşlarda, okumuştu. Kapitalin 1. cildini okuduğunda Petersburg'lu genç bir öğrenciydi.

1893'te Petersburg'a yerleşti. Lenin'in teorik sıçrayışında bu tarih bir dönüm noktasıdır. Halkçılarla (Narodnikler) giriştiği tartışmalarda; buruvazinin devrimcilik misyonunun 1789'da kaldığını, gerçekten devrimci olan sınıfın proletarya olduğunu, müttefik arayışının burjuvazi içinde değil köylüler içinde olması gerektiğini belirtmektir. 1894'de **"Halkın Dostları Kimlerdir?"** adlı kitabını hazırlar. Halkçılığın çok yönlü eleştirisini yapar; Devrimci Marksist parti, işçi-köylü ittifakı üzerine ilk yaklaşımda bulunur. 1895'e gelindiğinde o zamanki adıyla sosyal demokrat çevre ve grupların temsilcileri bir konferans düzenlerler. Bu toplantı Lenin için işçi sınıfının taleplerini günlük çıkarlar ve ekonomik reformlarla sınırlamak isteyen "ekonomistler"e karşı açıktan mücadeleye başlamasının zemini olur. Konferansın kararıyla İsviçre'de faaliyette bulunan "Emeğin Kurtuluşu" Marksist grubuyla görüşme görevi Lenin'e verilir. Rusya'da Marksizmin babası sayılan Plekhanov'la Lenin böylece tanışır 6 aya yakın Berlin, Paris'te kalarak incelemelerde bulunur. Rusya'ya döndüğünde Petersburg'daki 20 ci-

* Bu bölümdeki biyografik bilgiler için, Sovyetler Birliği Komünist Partisi Tarihi (Bilim Yayınları, İst. 1976), "Mektuplarıyla İnsan Lenin (Sosyalist İktidar Dergisi sayı8), H. Lefebre Lenin'in Hayatı ve ...Düşün-cesi adlı kaynaklara bakılabilir.

varında marksist çevreyi, "İşçi Sınıfının Kurtuluşu için Mücadele Birliği" adlı bir örgütlenme içinde birleştirir. 8-9 Aralık 1895 gecesi polis birliğin lokalini basar, Lenin tutuklanır. Bu tutukluluğu sırasında "bugün 6 mürekkep hokkası yedim" diyerek aktardığı anısı bütün özgürlük tutsaklarının gerçeğinin hoş bir anlatımıdır.

Ardından Sibirya sürgün günleri başlıyor. 4 Mart 1897 Lenin buradaki zamanını köylülerin yaşam koşullarını yakından inceleyerk fırsat buldukça avlanarak değerlendirir. **"Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi"** adlı yoğun çalışmasını yapar. Engels'i, Marks'ı tekrar tekrar okur. **"Iskra"** projesi burada billurlaşır. Mücadele ve hayat arkadaşı N. Krupskaya'ya göre Lenin eylemsizlikten o derece acı çekiyor ki uyku bile uyuyamaz olmuştu. Nihayet sürgünü terk etti; yıl 1900.

Fakat tekrar tutuklandı. Devrimde Ulyanov'dan büyük olmadığına hükmeden, başını kesilmesi gerektiğini bildiren polis raporlarına karşı delilsizlikten serbest bırakıldı. Hareket serbestisi gittikçe daralıyordu, 16 Temmuz 1900 günü Rusya'dan ayrıldı.

Lenin birleşmeden önce ve birleşmek için baştan sınırları netleştirmek... gerektiğine inanıyordu. Bu yüzden olmalı; çok önem verdiği İskra'nın (Kıvılcım) ilk sayısı (11 Aralık 1900'de) çıktığında çok sevindi. 4. sayısında ünlü **"Ne Yapmalı?"**nın adeta habercesi **"Nereden Başlamalı?"** makalesini yayınladı. Lenin öncü parti teorisinin evrensel ilkeleri üzerinde duruyordu. Devrimin eğitim-cisi, gelecekteki parti kadrolarının yetiştiricisi, ihtilalci bir örgütün yaratıcısı Lenin, tüm bu misyonlarının belki de farkında olmadan işçi emekçi kitlelere tarihi rollerini yerine getirmelerini kavratacak bir manivela hazırlıyordu.

1903 Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi II. Kongre'si Brüksel'de başlayıp Londra'da tamamlandı. Parti, Lenin ve Martov'un etrafında kümeleşen iki kanada bölündü. Bölünmenin nedeni örgütlenme sorunu üzerine çıkan görüş farkı idi. Martov'un başı çektiği Menşevik kanat programı kabul edip aidat ödemeyi parti üyeliği için yeterli görürken, Lenin'in başı çektiği Bolşevik kanat buna ek olarak, parti üyesinin bir parti örgütünde veya partinin yönettiği başka bir örgütte fiilen çalışmasını şart koyuyordu. Plekhanov'un sonra tavır değiştirmesiyle **Iskra** yazı kurulunda Bolşevikler azınlığa düştü. Gazetenin yayınında karışıklık belirdi. Bunun üzerine Lenin, Bolşevik çoğunluk adına 1904'de Vperiodi'yi (ileri) çıkardı. Şaşmaz öngörüsünü Lenin, "cesaret, yeniden doğuyoruz"diye yazıya geçti.

1905 "DEV" UYANIYOR

Paris komünü işçi sınıfının yenilgiyle sonuçlanan ilk iktidar denemesi; dev bir daha uyanır mıydı?... Çok geçmeden 1905'te Rusya'da ayağa kalktığı zaman şaşıranların sayısı az değildi. Rus-Japon savaşında alınan yenilgi çarlığın eğik düzlemde kayışının adeta komutu oldu. Ekonomi iflas etti, hazine tükendi, fiyatlar hızlı bir tırmanışa geçti-kıtlık ve açlık başgösterdi. Rus steplerini köylü isyanları sardı.

Rusya devrim arifesi günlerini yaşıyordu. Sonun başlangıcı 9 Ocak 1905 olayları oldu. Beklenen kıvılcım! Petersburg'un en büyük işletmesinde Politov fabrikasında grev başladı. Eylemler zincirleme büyüdü. Pravokatör Papaz Gapon, halkın isteklerinin bir dilekçe halinde Çara sunulmasını önerdi. Çarın bu isteklerini yerine getireceğine güvence verdi. İşçilerin çoğu saf saf çarın iyiliğine inançlarını koruyorlardı. 9 Ocak günü kadınlı çocuklu yaklaşık 150.000 işçi bayramlık elbiseleri içinde ellerinde haçlar ve Çarın resimleriyle uzun kortejler halinde Kışlık Saray'a doğru yürüyüşe geçtiler. Kazaklar yürüyüşçüleri ateşle karşıladılar; binlerce insan öldü, binlercesi yaralandı. Bu barışçı eylem tarihe "kanlı pazar" olarak geçti. Bütün ülkeyi protesto eylemleri, grevler sardı, devrimci bir dönem açılmıştır artık.

1905'in ilkbaharında, Londra'da RSDP'nin III. kongresi yapıldı. Partinin mücadele perspektifi çizilir. Lenin, **kesintisiz devrim** stratejisini kabul ettirir. Özel-likle, **"Bir Adım İleri, İki Adım Geri"** ve **"İki Taktik"** adlı eserlerinde Lenin, burjuva demokratik devriminin tam bir zafer kazanması, genişletilmesi, derinleştirilmesi için işçi sınıfının etkin mücadele ve örgüt-lenmesini şart koşar. Yarı yolda durulmayarak sosyalist devrime geçilmesini olanaklı kılan unsurları analiz eder. 1905'in alaboralı Rusya'sında gelecekte işçi sınıfı iktidarının yönetim organları olacak, sosyalist demokrasinin temel taşları (işçi-köylü-asker vekilleri meclisi) Sovyetler mücadele ateşi içinde kendiliğinden kurulurlar.

Kasım'da Lenin Rusya'ya döner. Ayaklanma başarı sağlayamamıştır. Yenilgi bir süre için Bolşeviklerle Menşevikler arasındaki yön farkını arka plana iter. 1906'da Stockholm'da birleşme kongresi toplandı ise de bu birleşme şekilde kalır.

Rusya'da Stolpin gericiliği hüküm sürmektedir. Lenin 1907'de Sosyalist Enternasyonal'in Stuttgart-Kongresi'ne katılır.

Devrimci saflarda teslimiyet, ihanet, davayı terkediş, mistisizm kol gezmektedir. Lenin, sürekli polis takibindedir; tekrar yurtdışına çıkmak zorunda kalır. 15 Aralık 1907'te Cenevre'ye yerleşti. Tam da bu dönemde materyalizme yönelen sadırıları göğüslemek üzere, **"Materyalizm ve Ampriokritisizm"** adlı felsefi çalışmasını yaptı. Bu arada Paris, Rus politik göçmenlerinin merkezi haline gelmiştr. Paris, Lenin'i çeker. Oportünizme karşı savaşını buradan yürütür. Paris günlerinde her sabah bisikletiyle Montsüri parkından Milli Kütüphane'ye gitmek Lenin'in rutin işi oldu.

1912 Ocak ayında Prag'da RSDİP 4. kongresi toplandı. Lenin kongreye sunduğu raporda, gizli parti hücrelerinin kuruluşu ve yeraltı örgütünün çevresini saran legal örgütlerin oluşturulmasını savunur. Bu kongre çağdaş **Bolşevik Parti**'nin kuruluş kongresi sayılır. Zira o ana dek bir eğilim olarak kurulmuş olan Bolşevik akım, artık bir parti normuna damgasını vurmuştur. Literatürün "Yeni tipte bir parti" biçiminde

formüle ettiği Devrimci Parti yaratılıyordu.

1912 Nisan ayında yayına legal başlayan Pravda'yı (Gerçek) daha iyi yönetebilmek için Lenin Paris'ten Crocavi'ye göçtü. Bu şehirde yapılan Bolşevik temsilciler toplantısında eylemin "üç direği"ni içeren şiarını attı: Demokratik Cumhuriyet, Ağaların topraklarına el konulması ve Sekiz saatlik iş günü. Lenin tam bir destek aldı, görüşleri onaylandı.

Bu sırada milliyetler sorunu dünyada ön plana yerleşmişti. II. Enternasyonal'de ciddi bir tartışma çıkmıştı. Bir yandan milliyetler sorununu yok sayan Sellar (Roza Lüxemburg vd.) öbür yanda "kültürel milli özerklik" gibi savlarla egemen ulus şovenizmini körükleyen uzantısı, sağ hempalar. Stalin'in, Lenin'in onayından geçmiş "Marksizm ve Milliyetler Sorunu" adlı önemli yapıtı yayınlandı. Materyalist ulus anlayışının etraflı bir çözümlemesini yaptı.

Lenin bir çağın açıcısı Stalin devamcısıdır. Kurtarıcı Lenin ile kurucu Stalin arasındaki çizgi çok incedir.Madolyonun bir yüzü LeninBir yüzü Stalin'dir.

II. Dünya sömürgeci paylaşım savaşı yaklaşmaktadır. Lenin Galiçya zindanlarındadır. Galiçya'ya gelen Çar ordularının peşinden gelen Çarlık siyasi polisinin kendisini yakalamayı düşlediği sırada Avusturya polisi Lenin'i serbest bırakır. Lenin İsviçre'ye geçip, Zürih'e yerleşir. Bern civarında bir ormanda Bolşevikler gizli bir toplantı yaparlar. Lenin, buraya savaş üzerine tezlerini sundu. Burjuva milliyetçiliğine alet olunmaması savaşın iç savaşa dönüştürülmesi parolasını açıklar.

Emperyalistler arasındaki savaş "vatanın savunulması" gerekçesiyle arka çıkan II. Enternasyonal kendi çöküşünü hazırlamıştır.

İsviçre yılları çetindir. Bolşevik militanlarının sürgün ya da hapse konulduğu Bolşevik örgütün yok edilmek ile yüz yüze kaldığı, parasızlık, iletişimsizlik yılları. Lenin aşağı yukarı yalnızdır. Bir mektubundaki satırları bu yılların halet-i ruhiyesinin yalın tasviridir. Politik saçmalık ve yavanlığa karşı birbiri ardına savaş zaferleri, işte benim kaderim! Ve bu 1893'ten beri sürüyor. Bu kaderimi, bu gibi yavan kişilerle "barış yapmak yoluyla değiştiremem."

1915 Ağustos'unda İsviçre'de Avrupa işçi partilerinin "sol" azınlığını kapsayan ünlü Zimmelwald Konferansı toplanır. Ağırlıklı konu dünya savaşıdır. II. Enternasyonal'in tavrı geçersiz ilan edilir. Trostky'nin kaleme aldığı Lenin'in küçük bir-iki eleştirisi ile katıldığı bir metin kabul edilir. Lenin, eşsiz dehası ile savaşın yıkıntıları içinden bir yeni dünyanın kuruluşunun heyecanını taşımaktadır. "Tek tek sayılabilecek kadarız, yakında milyonlar olacağız" açıklamasında kararlığın ötesinde, politika sanatının gizi yüklüdür.

Rusya'da durum giderek ağırlaşmaktadır. Grevler yükselmektedir. Askeri harcamalara bütçenin yarıdan fazlası aşılmaktadır. Devlet kasaları boşalmaktadır. Cephede ve orduda asker kaçakları ve yılgınlık yaygınlaşmaktadır. Çar Duma'yı tatil eder.

1916 Mayıs'ında II. Zimmelwald Konferansı toplanır. Kiental köyünde toplandığından bu adla da anılır. Lenin sosyal-şovenlere karşı mücadeleye hız verir. Proletaryanın silahlandırılması emperyalist savaşın kurtuluş savaşına çevrilmesi taktiğini vurgular. Ancak umduğu sonucu alamaz. Lenin yine yalnızdır. Azgın milliyetçilik, barışçılık damgası emperyalist hükümetlere hizmet eder. Zimmelwald iflasın eşiğindedir. Kautsky, bir daha dönmemek üzere Marksizmden kopar, dışına çıkartılır. Lenin'i marksist devlet teorisi ve diyalektik üzerine çalışmaya belki de bu süreçler iter.

Avrupa, bu yıllarda Marksizme gerçekten teorik katkı sayılabilecek değerli eseri: "Emperyalizm Kapitalizmin Son Aşaması" kitabını hazırlar. Dünya tarihinin dersleri, uluslararası devrimci hareketin deneyimi ile güçlenen ve özümseyen Lenin, sosyalist devrim öğretisini geliştirdi. Dünya kapitalist sistemi, bütün olarak, sosyalist devrim için olgunlaşmıştı. Sosyalizmin önce birçok ülkede mi yoksa tek bir ülkede mi zafere erişeceği konusunda bilimsel bir sonuca vardı. Devrim, emperyalist zincirin zayıf halkasında mümkündü. Lenin, yaklaşan devrimin tahlilini yapıyordu, burjuva nitelikli bir devrim olacaktı. Ancak 1905'i basit bir tekrarı olmayacaktı. Sosyalisit devrime geçişi hızlandıracak koşulları vardı.

VE EKİME DĞRU

1917 Şubat'ında işçiler Petrograt'da (savaşın başlarında Petersburg bu adı almıştı) ayaklandılar. Garnizonu ele geçirdiler. Askerler de işçilerle birleşerek çar otokrasisini yıktılar. İktidarı işçi ve asker sovyetleri ele geçirdi. Torid Sarayının üçyüz yıllık sahiplerine yol göründü. Buna karşılık toprak sahiplerinin burjuvazinin, kapitalistlerin temsilcileri bir geçici hükümet oluşturarak **iktidar ikiliği** yarattılar. Bu hükümette Ekimcilerle (1905 Ekim bildirgesi; savaş, tarım reformu gibi temel sorunlara değinmeyen af, özgürlüklerin ilanı, devlet Duması'nın toplantıya çağrılması gibi liberal istekleri içeren bildirge yayınladılar) Kadet'ler (anayasacı-demokratlar; liberal burjuvazinin partisi çoğunluktadır. Geçici hükümet çarlığın devamını göze alamaz. Çar Mişel'i tahtından indirir. Bu çarlığın sonu oldu. Petrograd ayaklanması sonucu kardeşi Mişel yerine tahttan çekilen Çar II. Nikola ailesi ile birlikte tutuklandı.

Petrograd'da ikili iktidar (geçici hükümet ve Sovyetler) bir süre yan yana devam etti. Lenin iktidarın Sovyetlerce desteklenmesini, burjuva demokratik devrimden sosyalist devrime geçilmesini planlar. Pravda için kaleme aldığı ve ancak biri yayınlanabilen **"Uzaktan Mektuplar"** da bunu işler. Ne var ki Sovyetlerin yürütme komitesinde Menşevikler ile Sosyalist Dev-

rimciler çoğunluktadır.Stalin bile sürgün dönüşü Pravda'da yazdığı yazılarda "geçici hükümeti değiştirme sorunu şimdiden koymayı politik bir hata..." kabul etmektedir. Lenin'in yalnızlığı sürmektedir. Sovyetler, Geçici hükümetle bir ilişki komisyonu kurarlar.

Cumhuriyet ilan edilmemiş sekiz saatlik iş günü yürürlüğe konmamış, toprak ve barış istekleri karşılanmamıştı. Halk bir "Kurum Meclisi" toplanacağı vaadi ile ayaklanmaktadır. Kırlarda güçlü bir hareketlenme başlar.

Lenin sabırsızlanmaktadır. Nihayet 10 Nisan'da aralarında Lenin, Krupskaya, Zinovyev ve Radek'inde bulunduğu 30 kadar devrimci göçmen Almanya üzerinden geçiş izni alarak bir trenle İsviçre'den ayrılırlar. Kurşun mühürlü tren expiresinin altında diplomatik dokunulmazlık hakkı almış olması yatar. Tren 15 Nisanda Rus sınırına varır; tren Petrograd'a girdiği zaman Lenin'i büyük bir kalabalık ve dostları; işçi asker ve kronşdat bahriyelileri delegeleri, partinin temsilcileri beklemektedir. Lenin, zırhlı bir arabanın üzerinde, coşkulu kalabalığa ayağının tozu ile ilk söylevinde şöyle seslenir: "Sevgili yoldaşlar, askerler, denizciler, işçiler! Dünya proletarya ordusunun öncüsü olan muzaffer Rus devrimini sizin önünüzde selamlamakla mutluyum. Emperyalist vurgun savaşı bütün Avrupa'da iç savaşın başlangıcıdır. Dünya sosyalist devriminin güneşi doğmaktadır. Almanya'da herşey kaynıyor. Avrupa emperyalizmi bugün yarın çökebilir. Sizin başardığınız Rus devrimi yeni bir çağı açmıştır. Yaşasın dünya sosyalist devrimi." Dünya devrimi beklentisinin iyimserliği Lenin'i o dönem etkilemiş görünse de , eşitsiz gelişim yasasının bilincindedir. Lenin'i "beklentiye" iten kimi Trotskist'lerin ileri sürdüğü gibi **tek ülkede sosyalizm teorsi**'ne / stratejisine yabancı olması değildir. Trotskistler "gerici ve ütopist" buldukları bu teoriyi alaycı bir dille Stalin'in "katkısı" saymaktadırlar. Buraya, yazımın ileriki bölümünde döneceğimi umuyorum.

Dönüşümün ertesi parti sorumluları (Sovyetler'in Tüm Rusya Kongresi Bolşevik üyeleri) önünde Lenin, ünlü "Nisan Tezleri"ni okudu.: Partinin adının(komünist olarak) değiştirilmesini devrimci bir enternasyonal kurulmasını teklif eder. Geçici hükümeti inceler ve hiç bir şekilde desteklenmemesini savaşa karşı çıkılmasını belirtir. Bu tezlerin esas önemi, burjuva demokratik devriminden sosyalist devrim evresine sıçrayışın olgunlaştığının tesbitinde yatar. Aşamacığın genelleştirildiği sanılabilir; araya girerek bunun okuyucu açısından -izninizle- yanılgı olacağını belirtmek durumundayım. Aşamacılık kaçınılmaz değildir. Günümüzde sosyalist devrimi önceleyen bir demokratik devrim zorunluluğu yoktur. Hatta çağımın temel karekteristiği ile çelişmektedir, aşamacılık. Buraya da dönreceğim umuyorum. Mücadeleci yaşamının dayanıklı bir motifi olan yalnızlık yine Lenin'le birliktedir. Nisan Tezleri'nin parlak Bolşevik yöneticiler (Kamanev, Zinovyev, Stalin gibi) onaylamazlar.

Lenin daha Ne Yapmalı'dan itibaren eski yoldaşlarından ayrı düşme pahasına da olsa adım adım bolşevizasyonu örmektedir. Çelik bir örgütün ancak, yerleşik düzeni altüst eden derinden sarsan bir devrimci dalgayı karşılayabilecek ve üstesinden gelebilecek güçte olacağına inanmaktadır.

Mayısta Bolşevik Parti'nin tüm Rusya konferansı açıldı. Bu partinin Rusyadaki ilk yasal kongresi olur. Lenin tüm iktidarın Sovyetlere devrini öngören kararını Kamanev'lere, Zinovyev'lere, Kalinin'lere rağmen kabul ettirir; yandaşlarının çoğunlukta olduğu bir Merkez Komite seçtirmeyi başardı.

Lenin, Sovyetler'de çoğunluğa dayanarak barışçıl geçişi hedeflemektedir. Bolşeviklerin nicel azlıklarına karşın etkileri giderek artmaktadır. Trostkiy grubu da Bolşevik'lere yaklaşmaktadır.

Durmak bilmeyen toplumsal-siyasal kargaşa ile Temmuz günlerine ulaşır. Bir dönüm noktasıdır. İlk Rusya Sovyetleri Kongresi 1000'den fazla delege ile toplanır; Menşevik Lider Çeretelli, "burjuva demokratlarla kurulacak bir koalisyon hükümetinin iktidarı sürdürebileceğini, liberal burjuvalarla bu ittifak olmazsa Rus ihtilalinin yok olacağını" belirtir. Ve şöyle devam eder: "Şu anda Rusya'da iktidarı bize verin, çekip gidin. Yerinizi biz alacağız diyen bir parti yoktur." oturduğu yerden bir ses: "Bu parti vardır" diyerek sert biçimde Çeretelli'nin sözünü keser. Yıldırım etkisi yapan bu ses Lenin'in sesidir.

Tüm Rusya Sovyetler'i kongresi 1 Temmuzda büyük bir gösteri yapılmasını kararlaştırır. Gösteri büyük bir katılımla (500 bini aşkın insan) ve coşkuyla yapılır. Bolşevik sloganlar olağanüstü ilgi görür, benimsenir. kitlelerin muhalefeti dorukları zorlar. Düzenden kitlesel kopuşta bu gösterinin etkisi derindir. Geçici hükümet yoğun sindirme hareketlerine başlar. Aşırı gerici Junker'lerin (Subay adayları) terörü kışkırtılır. General Kornilov baş komutanlığa atanır. Hemen Kamanev, Trostkiy, Rikov, Lunaçarski, Kolontay tutuklanır. Lenin yer altına geçer. İktidar bütünüyle burjuvazide toplanır.

Burada, bir parantez açarak Lenin'in Ekim günlerine kadar geçen yaşamını özetlemek istiyorum. Gizliliğinin ilk günlerinde Petrograd'da, S. Alliluev adında eski bir bolşeviğin küçük lojmanında kaldı. Rojdestvenskaia sokok 10, N0: 17/a'da tek pencereli küçük bir oda.

Geçici hükümet Lenin'i yakalayana ödül vaad etmişti. Sıkı bir takip vardı. Çevre ile bağlantı büsbütün zorlaşmıştı. 11 Temmuz'da şehrin dışında Sestraetsk'e yakın küçük bir kasabaya taşındı. Razliv'e yerleşti. İstasyonun yakınında hangarlı küçük bir evin saman istif edilen çatısına bir masa ile iki iskemle konuldu. Lenin'in yeni çalışma odası burası oldu. Lenin'e yine rahat yoktu. Her taraf polis ve subay kaynıyordu. İlyiç daha emin bir yerde saklanmaya karar verdi. İstasyonun arkasında küçük bir gölün kenarında bir mera vardı; ıssız ve ufaktı. Lenin oraya Konstantin Petroviç İvanov adını taşıyan bir kimlikle orakçı kılığında gitti. Bir saman yığının içine hazırlanan barınakta kaldı. Burada Petrograd'a ulaşan makalelerini yazıyor, üzerinde bir çaydanlığın sürekli kaynadığı saman ateşi-

formüle ettiği Devrimci Parti yaratılıyordu.

1912 Nisan ayında yayına legal başlayan Pravda'yı (Gerçek) daha iyi yönetebilmek için Lenin Paris'ten Crocavi'ye göçtü. Bu şehirde yapılan Bolşevik temsilciler toplantısında eylemin "üç direği"ni içeren şiarını attı: Demokratik Cumhuriyet, Ağaların topraklarına el konulması ve Sekiz saatlik iş günü. Lenin tam bir destek aldı, görüşleri onaylandı.

Bu sırada milliyetler sorunu dünyada ön plana yerleşmişti. II. Enternasyonal'de ciddi bir tartışma çıkmıştı. Bir yandan milliyetler sorununu yok sayan Sellar (Roza Lüxemburg vd.) öbür yanda "kültürel milli özerklik" gibi savlarla egemen ulus şovenizmini körükleyen uzantısı, sağ hempalar. Stalin'in, Lenin'in onayından geçmiş "Marksizm ve Milliyetler Sorunu" adlı önemli yapıtı yayınlandı. Materyalist ulus anlayışının etraflı bir çözümlemesini yaptı.

Lenin bir çağın açıcısı Stalin devamcısıdır. Kurtarıcı Lenin ile kurucu Stalin arasındaki çizgi çok incedir.Madolyonun bir yüzü LeninBir yüzü Stalin'dir.

II. Dünya sömürgeci paylaşım savaşı yaklaşmaktadır. Lenin Galiçya zindanlarındadır. Galiçya'ya gelen Çar ordularının peşinden gelen Çarlık siyasi polisinin kendisini yakalamayı düşlediği sırada Avusturya polisi Lenin'i serbest bırakır. Lenin İsviçre'ye geçip, Zürih'e yerleşir. Bern civarında bir ormanda Bolşevikler gizli bir toplantı yaparlar. Lenin, buraya savaş üzerine tezlerini sundu. Burjuva milliyetçiliğine alet olunmaması savaşın iç savaşa dönüştürülmesi parolasını açıklar.

Emperyalistler arasındaki savaş "vatanın savunulması" gerekçesiyle arka çıkan II. Enternasyonal kendi çöküşünü hazırlamıştır.

İsviçre yılları çetindir. Bolşevik militanlarının sürgün ya da hapse konulduğu Bolşevik örgütün yok edilmek ile yüz yüze kaldığı, parasızlık, iletişimsizlik yılları. Lenin aşağı yukarı yalnızdır. Bir mektubundaki satırları bu yılların halet-i ruhiyesinin yalın tasviridir. Politik saçmalık ve yavanlığa karşı birbiri ardına savaş zaferleri, işte benim kaderim! Ve bu 1893'ten beri sürüyor. Bu kaderimi, bu gibi yavan kişilerle "barış yapmak yoluyla değiştiremem."

1915 Ağustos'unda İsviçre'de Avrupa işçi partilerinin "sol" azınlığını kapsayan ünlü Zimmelwald Konferansı toplanır. Ağırlıklı konu dünya savaşıdır. II. Enternasyonal'in tavrı geçersiz ilan edilir. Trostky'nin kaleme aldığı Lenin'in küçük bir-iki eleştirisi ile katıldığı bir metin kabul edilir. Lenin, eşsiz dehası ile savaşın yıkıntıları içinden bir yeni dünyanın kuruluşunun heyecanını taşımaktadır. "Tek tek sayılabilecek kadarız, yakında milyonlar olacağız" açıklamasında kararlığın ötesinde, politika sanatının gizi yüklüdür.

Rusya'da durum giderek ağırlaşmaktadır. Grevler yükselmektedir. Askeri harcamalara bütçenin yarıdan fazlası aşılmaktadır. Devlet kasaları boşalmaktadır. Cephede ve orduda asker kaçakları ve yılgınlık yaygınlaşmaktadır. Çar Duma'yı tatil eder.

1916 Mayıs'ında II. Zimmelwald Konferansı toplanır. Kiental köyünde toplandığından bu adla da anılır. Lenin sosyal-şovenlere karşı mücadeleye hız verir. Proletaryanın silahlandırılması emperyalist savaşın kurtuluş savaşına çevrilmesi taktiğini vurgular. Ancak umduğu sonucu alamaz. Lenin yine yalnızdır. Azgın milliyetçilik, barışçılık damgası emperyalist hükümetlere hizmet eder. Zimmelwald iflasın eşiğindedir. Kautsky, bir daha dönmemek üzere Marksizmden kopar, dışına çıkartılır. Lenin'i marksist devlet teorisi ve diyalektik üzerine çalışmaya belki de bu süreçler iter.

Avrupa, bu yıllarda Marksizme gerçekten teorik katkı sayılabilecek değerli eseri: "Emperyalizm Kapitalizmin Son Aşaması" kitabını hazırlar. Dünya tarihinin dersleri, uluslararası devrimci hareketin deneyimi ile güçlenen ve özümseyen Lenin, sosyalist devrim öğretisini geliştirdi. Dünya kapitalist sistemi, bütün olarak, sosyalist devrim için olgunlaşmıştı. Sosyalizmin önce birçok ülkede mi yoksa tek bir ülkede mi zafere erişeceği konusunda bilimsel bir sonuca vardı. Devrim, emperyalist zincirin zayıf halkasında mümkündü. Lenin, yaklaşan devrimin tahlilini yapıyordu, burjuva nitelikli bir devrim olacaktı. Ancak 1905'i basit bir tekrarı olmayacaktı. Sosyalisit devrime geçişi hızlandıracak koşulları vardı.

VE EKİME DĞRU

1917 Şubat'ında işçiler Petrograt'da (savaşın başlarında Petersburg bu adı almıştı) ayaklandılar. Garnizonu ele geçirdiler. Askerler de işçilerle birleşerek çar otokrasisini yıktılar. İktidarı işçi ve asker sovyetleri ele geçirdi. Torid Sarayının üçyüz yıllık sahiplerine yol göründü. Buna karşılık toprak sahiplerinin burjuvazinin, kapitalistlerin temsilcileri bir geçici hükümet oluşturarak **iktidar ikiliği** yarattılar. Bu hükümette Ekimcilerle (1905 Ekim bildirgesi; savaş, tarım reformu gibi temel sorunlara değinmeyen af, özgürlüklerin ilanı, devlet Duması'nın toplantıya çağrılması gibi liberal istekleri içeren bildirge yayınladılar) Kadet'ler (anayasacı-demokratlar; liberal burjuvazinin partisi çoğunluktadır. Geçici hükümet çarlığın devamını göze alamaz. Çar Mişel'i tahtından indirir. Bu çarlığın sonu oldu. Petrograd ayaklanması sonucu kardeşi Mişel yerine tahttan çekilen Çar II. Nikola ailesi ile birlikte tutuklandı.

Petrograd'da ikili iktidar (geçici hükümet ve Sovyetler) bir süre yan yana devam etti. Lenin iktidarın Sovyetlerce desteklenmesini, burjuva demokratik devrimden sosyalist devrime geçilmesini planlar. Pravda için kaleme aldığı ve ancak biri yayınlanabilen **"Uzaktan Mektuplar"** da bunu işler. Ne var ki Sovyetlerin yürütme komitesinde Menşevikler ile Sosyalist Dev-

rimciler çoğunluktadır.Stalin bile sürgün dönüşü Pravda'da yazdığı yazılarda "geçici hükümeti değiştirme sorunu şimdiden koymayı politik bir hata..." kabul etmektedir. Lenin'in yalnızlığı sürmektedir. Sovyetler, Geçici hükümetle bir ilişki komisyonu kurarlar.

Cumhuriyet ilan edilmemiş sekiz saatlik iş günü yürürlüğe konmamış, toprak ve barış istekleri karşılanmamıştı. Halk bir "Kurum Meclisi" toplanacağı vaadi ile ayaklanmaktadır. Kırlarda güçlü bir hareketlenme başlar.

Lenin sabırsızlanmaktadır. Nihayet 10 Nisan'da aralarında Lenin, Krupskaya, Zinovyev ve Radek'inde bulunduğu 30 kadar devrimci göçmen Almanya üzerinden geçiş izni alarak bir trenle İsviçre'den ayrılırlar. Kurşun mühürlü tren expiresinin altında diplomatik dokunulmazlık hakkı almış olması yatar. Tren 15 Nisanda Rus sınırına varır; tren Petrograd'a girdiği zaman Lenin'i büyük bir kalabalık ve dostları; işçi asker ve kronşdat bahriyelileri delegeleri, partinin temsilcileri beklemektedir. Lenin, zırhlı bir arabanın üzerinde, coşkulu kalabalığa ayağının tozu ile ilk söylevinde şöyle seslenir: "Sevgili yoldaşlar, askerler, denizciler, işçiler! Dünya proletarya ordusunun öncüsü olan muzaffer Rus devrimini sizin önünüzde selamlamakla mutluyum. Emperyalist vurgun savaşı bütün Avrupa'da iç savaşın başlangıcıdır. Dünya sosyalist devriminin güneşi doğmaktadır. Almanya'da herşey kaynıyor. Avrupa emperyalizmi bugün yarın çökebilir. Sizin başardığınız Rus devrimi yeni bir çağı açmıştır. Yaşasın dünya sosyalist devrimi." Dünya devrimi beklentisinin iyimserliği Lenin'i o dönem etkilemiş görünse de , eşitsiz gelişim yasasının bilincindedir. Lenin'i "beklentiye" iten kimi Trotskist'lerin ileri sürdüğü gibi **tek ülkede sosyalizm teorisi**'ne / stratejisine yabancı olması değildir. Trotskistler "gerici ve ütopist" buldukları bu teoriyi alaycı bir dille Stalin'in "katkısı" saymaktadırlar. Buraya, yazımın ileriki bölümünde döneceğimi umuyorum.

Dönüşümün ertesi parti sorumluları (Sovyetler'in Tüm Rusya Kongresi Bolşevik üyeleri) önünde Lenin, ünlü "Nisan Tezleri"ni okudu.: Partinin adının(komünist olarak) değiştirilmesini devrimci bir enternasyonal kurulmasını teklif eder. Geçici hükümeti inceler ve hiç bir şekilde desteklenmemesini savaşa karşı çıkılmasını belirtir. Bu tezlerin esas önemi, burjuva demokratik devriminden sosyalist devrim evresine sıçrayışın olgunlaştığının tesbitinde yatar. Aşamacığın genelleştirildiği sanılabilir; araya girerek bunun okuyucu açısından -izninizle- yanılgı olacağını belirtmek durumundayım. Aşamacılık kaçınılmaz değildir. Günümüzde sosyalist devrimi önceleyen bir demokratik devrim zorunluluğu yoktur. Hatta çağımın temel karekteristiği ile çelişmektedir, aşamacılık. Buraya da dönreceğim umuyorum. Mücadeleci yaşamının dayanıklı bir motifi olan yalnızlık yine Lenin'le birliktedir. Nisan Tezleri'nin parlak Bolşevik yöneticiler (Kamanev, Zinovyev, Stalin gibi) onaylamazlar.

Lenin daha Ne Yapmalı'dan itibaren eski yoldaşlarından ayrı düşme pahasına da olsa adım adım bolşevizasyonu örmektedir. Çelik bir örgütün ancak, yerleşik düzeni altüst eden derinden sarsan bir devrimci dalgayı karşılayabilecek ve üstesinden gelebilecek güçte olacağına inanmaktadır.

Mayısta Bolşevik Parti'nin tüm Rusya konferansı açıldı. Bu partinin Rusyadaki ilk yasal kongresi olur. Lenin tüm iktidarın Sovyetlere devrini öngören kararını Kamanev'lere, Zinovyev'lere, Kalinin'lere rağmen kabul ettirir; yandaşlarının çoğunlukta olduğu bir Merkez Komite seçtirmeyi başardı.

Lenin, Sovyetler'de çoğunluğa dayanarak barışçıl geçişi hedeflemektedir. Bolşeviklerin nicel azlıklarına karşın etkileri giderek artmaktadır. Trostkiy grubu da Bolşevik'lere yaklaşmaktadır.

Durmak bilmeyen toplumsal-siyasal kargaşa ile Temmuz günlerine ulaşır. Bir dönüm noktasıdır. İlk Rusya Sovyetleri Kongresi 1000'den fazla delege ile toplanır; Menşevik Lider Ceretelli, "burjuva demokratlarla kurulacak bir koalisyon hükümetinin iktidarı sürdürebileceğini, liberal burjuvalarla bu ittifak olmazsa Rus ihtilalinin yok olacağını" belirtir. Ve şöyle devam eder: "Şu anda Rusya'da iktidarı bize verin, çekip gidin. Yerinizi biz alacağız diyen bir parti yoktur." oturduğu yerden bir ses: "Bu parti vardır" diyerek sert biçimde Ceretelli'nin sözünü keser. Yıldırım etkisi yapan bu ses Lenin'in sesidir.

Tüm Rusya Sovyetler'i kongresi 1 Temmuzda büyük bir gösteri yapılmasını kararlaştırır. Gösteri büyük bir katılımla (500 bini aşkın insan) ve coşkuyla yapılır. Bolşevik sloganlar olağanüstü ilgi görür, benimsenir. kitlelerin muhalefeti dorukları zorlar. Düzenden kitlesel kopuşta bu gösterinin etkisi derindir. Geçici hükümet yoğun sindirme hareketlerine başlar. Aşırı gerici Junker'lerin (Subay adayları) terörü kışkırtılır. General Kornilov baş komutanlığa atanır. Hemen Kamanev, Trostkiy, Rikov, Lunaçarski, Kolontay tutuklanır. Lenin yer altına geçer. İktidar bütünüyle burjuvazide toplanır.

Burada, bir parantez açarak Lenin'in Ekim günlerine kadar geçen yaşamını özetlemek istiyorum. Gizliliğinin ilk günlerinde Petrograd'da, S. Alliluev adında eski bir bolşeviğin küçük lojmanında kaldı. Rojdestvenskaia sokok 10, NO: 17/a'da tek pencereli küçük bir oda.

Geçici hükümet Lenin'i yakalayana ödül vaad etmişti. Sıkı bir takip vardı. Çevre ile bağlantı büsbütün zorlaşmıştı. 11 Temmuz'da şehrin dışında Sestraetsk'e yakın küçük bir kasabaya taşındı. Razliv'e yerleşti. İstasyonun yakınında hangarlı küçük bir evin saman istif edilen çatısına bir masa ile iki iskemle konuldu. Lenin'in yeni çalışma odası burası oldu. Lenin'e yine rahat yoktu. Her taraf polis ve subay kaynıyordu. İlyiç daha emin bir yerde saklanmaya karar verdi. İstasyonun arkasında küçük bir gölün kenarında bir mera vardı; ıssız ve ufaktı. Lenin oraya Konstantin Petroviç İvanov adını taşıyan bir kimlikle orakçı kılığında gitti. Bir saman yığının içine hazırlanan barınakta kaldı. Burada Petrograd'a ulaşan makalelerini yazıyor, üzerinde bir çaydanlığın sürekli kaynadığı saman ateşi-

nde çalışıyordu; rutubetli ve karanlık gecelerden saati gelince dünyanın üzerine fırlatacağı ışık topunu sayıyordu adeta... Ekim devrimi öncesinin son kongresi olan VI. kongreyi Lenin buradan yönetti.

DOĞURGAN YALNIZLIK

Parti Merkez Komitesi Lenin'in Finlandiya'ya gitmesine karar verdi. Trenle tehlikeli bir gece yolculuğundan sonra Jakola köyüne ulaştı. Ne var ki burada da Merkez Komite ile irtibat zor oluyordu. Şehirde bir barınak bulmalıydı. Lenin işçi milisi şefi olan bir polisin konuğu idi. **Devlet ve İhtilal**'in defterlerini Lenin burada doldurdu. Lenin'in bundan sonraki ilk durağı Kışlık Saray'a oldu. Tarih "tanrının Lenin'e tuhaf bir azizliği miydi, yoksa Lenin'in şefkatini dilenen kör talihin rüşveti mi?.. Benimkisi şaka; soruya değil Bolşeviklerin şefini proletaryanın özgür-bağımsız-eşit iktidarına sağ salim uğurlayan bu mütevazi şef evini yazmak için.

4 Ağustos'ta Krenski başkanlığında yeni bir hükümet kuruldu. Bolşevikler Sovyetlerde çoğunluğu elde edememiş, proletaryanın direnci kırılmış, parti zayıf düşmüştü.

8 Ağustos'ta Bolşevik Parti'nin VI. Kongresi Petrograd'da yapıldı. Lenin bu kongreye katılamadı ama Sverdlov ve Stalin, Lenin'in tezlerini savundular: Krenski hükümetinin Bonapartist bir hükümet olduğu, anayasacı hayallere karşı mücadele edilmesi gerektiğini, barışçı yoldan iktidara gelmenin artık mümkün olmadığını, "Bütün İktidar Sovyetlere" sloganından vazgeçilmesi gerektiğini belirttiler. Devrimci tutum, "bütün iktidar köylülerle ittifak halinde proletaryaya" perspektifinde odaklanıyordu. İnsanlığa kurtuluş yolunu açan, büyük devrimi yöneten 21 kişilik Merkez Komite seçildi. Lenin, Zinovyev, Kamanev, Bukharin, Sverdlov, Trostki vb.

İhtilalin saatini yaklaştıran olay general Kornilov'un hükümet darbesi girişimi oldu. Bir taraftan da Alman orduları kuzey cephesine yüklenmektedirler. İki ateş arasında kalan Kerenski, bolşeviklerin hükümet darbesine karşı mücadeleye katılmasını kabul etmek zorunda kalır. Bolşeviklerin etkisi ile, darbeci tümenin askerleri karşı-devrime karşı direnirler. Ordu, Kornilov'un karşısına dikilir. Kızıl muhafızlar yeniden ortaya çıkar. Komplocu subaylar, Kornilov, Denikin tutuklanır. Darbe Bolşeviklerin sayesinde başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu durum, doğal olarak tavırları hep açık ve kararlı olan Bolşeviklerin prestijini yükseltmiştir. Petrograd ve Moskova Sovyetleri Bolşeviklerin safına geçti. Sosyalist devrimcilerin sol kanadı bolşeviklere yanaştı. Lenin, Bolşevik sloganların doğruluğunu kendiliğinden, özdeneyimleriyle benimseyen sovyetler karşısında tekrar, "Bütün İktidar Sovyetlere" sloganını atar.

İktidarı almak, artık Lenin'e göre gündelik bir olay haline gelmiştir. Lenin gizlendiği yerden Merkez Komitesi'ni ayaklanmanın koşullarının tamam olduğunu bildiren mektuplar yazmaktadır. Lenin için Petrograd Sovyetleri, Moskova Sovyetleri ve Baltık donanması zaferi güven altına almaya yetecek üç güçtür. Orta vade yoktur. "Ya bütün iktidar Sovyetlere, ya Kornilov" diye bildirmektedir. Her bekleme ölüm demektir. Merkez komitesinin bekle gör politikasını ve parti basının makalelerine uyguladığı sansürü protesto etmek için istifa eder. 16 Ekim'de Petrograd'a gitmek üzere Finlandiya'dan ayrılır. Parti, 20 Ekim'de bile, Lenin ayaklanmanın örgütlenmesi, hazırlanması önerisinin üzerinde durmaz. 23 Ekim'de bir parti üyesi olan Suhanov'un evinde yapılan Merkez Komitesi toplantısına nihayet Lenin de katılır. Sabaha kadar süren toplantı sonunda Lenin ayaklanma için politik durumun bütünüyle elverişli olduğunu, Zinovyev ve Kamanev'in karşı çıkışlarına karşın Trostky, Stalin, Sverdlov, Kolantay, Drjerninski'nin desteğini alarak kabul ettirir.

Kamanev ve Zinovyev'i ayaklanma kararını sızdırma talihsizliklerine rağmen, 29 Ekim tarihli toplantıda Merkez Komite Podyovski başkanlığında askeri devrim merkezini kurar. Bütün önlemler alınır. Santreller, garlar,köprüler tutulur. 6 Kasım sabahı "Yurttaşlar..." diye başlayan bildiri duvarlara asılır.

Lenin hâlâ gizliliktedir. Gelişmelerden haber alamamaktadır, vakit kaybından kaygılanmaktadır. Gözlük ve peruk takarak, bir peçete ile yüzünün bir tarafını (dişi ağrıyormuşçasına) kapatarak ve "gitmemi istemediğiniz yere gittim, hoşçakalın. İlyiç, notunu bıraka-rak Smolni'ye ulaşmak üzere izinsiz, üstelik yaya olarak çıkar. Gece yarısına doğru ayaklanmanın yöne-tildiği karargaha, Stalin ve Sverdlov'un yanına ulaşır.

Sabahın saat 10'u. Robocii Solda (Emekçi ve Asker) gazetesi Lenin'in şu mesajı ile çıkar: "Rusya Yurttaşlarına; geçici hükümet görevden uzaklaştırılmıştır. Devlet iktidarı Petrograd proletaryası ile garnizonunun başında bulunan Devrimci Askeri Komite'nin ellerine geçmiştir ."

Baltık donanmacıları, Kronşdat bahriyelileri, Avrora Kravazörü, milyonlarca atsız kahraman canlarıyla yeni bir çağın müjdecisi elmanın haklı onurunu kazandılar.

Bu çağı gerçekten yeni yapan niteliğin anlatımına sosyalist iktidarın ilk günlerindeki ilk icraatlar, güzel ipuçları sunuyor: "Barış ve Toprak Kararnameleri."

Bir büyük devrimle, bir büyük devrimcinin iç içe geçmiş destansı öyküsünü kalın çizgileriyle özetlemeye çalıştım.

NOTLAR

1- Y. Küçük. "Nisan Tezlerinin Yalnızlığı ve Politika Sanatı" (Toplumsal Kurtuluş Dergisi, Ankara 1988, sayı 8, sayfa 8)

2- Hegel'den aktaran E.H. Carr. "Tarih Nedir, (Birikim Yayınları, İst. 1980, syf:73.)

3- V.I. Lenin. "Devlet ve İhtilal, (Bilim ve Sosyalizm Yayınları Ankara, 1978, syf.159)

4- Henri Lefebre. "V.I.Lenin Hayatı ve ... Düşüncesi", (Anadolu Yayınları, İst. 1975, syf. 39)

5- Y. Küçük. "Yolun Neresindeyiz?", (Sosyalist İktidar Dergisi, Ankara, 1980, sayı 7, syf.6)

RİBAKOV'UN STALİN TARİHİ

Deniz ONGUN

Yazarın toplumsal değeri, ele aldığı konuda okuyucusunda yarattığı bilinç değişimidir. Ribakov'un kişisel değeri, onun teknik ustalığı, yaratıcı gücü, bilgi birikimi beni ilgilendirmiyor. Bu çalışmada **Arbat Çocukları**'nı okuyucunun bilincinde yaratacağı değiştirici etki açısından inceliyorum. **Arbat Çocukları**, tarihsel ve siyasal bir romandır. Tarihsel olguları, bir tarihsel dönemi irdeleyebilmek için onu iktisadi faktör, siyasi faktör ve öznel faktörden oluşan sacayağına oturtmak gerekiyor. Ribakov'u bu sacayağı üzerinde irdeliyorum, bunu yapabilmek için kavramlar geliştirmeye çalışıyorum.

DEVRİMCİYİ YÖNETEN NE?

"Devrimciyi yöneten ne? Onu bu çetin yola iten? Düşünce? Herkesin bir düşüncesi var. Ama herkes devrimci mi? İnsanseverlik? Bu, Baptistlerin ve Tolstoycuların işi. Hayır! Düşünce, devrimci için bir nedendir. Genel refah, eşitlik, kardeşlik, yeni düzen, sosyalizm, komünizm kitleleri savaşıma katan sav sözlerdir. Devrimci bir karakter, kendini aşağılamaya karşı bir protestodur, kişiliğin kanıtlanmasıdır. Onu beş kez tutuklamışlar, sürmüşlerdi. O, sürgünden kaçmış, saklanmış ama vazgeçmemişti. Niçin? Kendi gübresinden başka birşey bilmek istemeyen köylü için mi? Bu, çalışkanların 'proleterliği' için mi?" Bir sonraki paragraf: "Arı masadaki kül tablasına kondu, Stalin, Kruçevski'nin kitabıyla arıyı öldürdü." (s. 446)

Tarih, dengelerin bozulup yerine yenilerinin kurulması hareketini çizer. İhtilaller en büyük dengesizliklerdir, sarsılmaz dengelere yol açarlar. Kurulan her yeni denge bir öncekine göre daha karmaşık, yıkılması daha zor ve daha çok bileşenden oluşur. Her denge, kuvvetler bileşkesinin, en büyük kuvvetin itim ya da çekimi üzerine kurulur. Toplumların hareketinde kuvvet iktidardır. İktidar gücünü arttırdıkça, merkezileştikçe, tüm kuvvetleri bir merkeze bağımlı kıldıkça ve toplumun her noktasına gerekli gördüğü anda erişebilen bir hıza ulaştıkça daha sağlam bir dengeye yol açar. İktidarın sahipleri ağırlık merkezine otururlar. Etten yapılmış yöneticilerin sözlerindeki şiddet, kuvvetin büyüklüğü oranınca çoğalır; somut, yıkıcı, karşı konulamaz bir etkiye sahip olur. İtaat, ağırlık merkezini çevresindeki etten yapılmışlar için gizemli bir kaçınılmazlık olur.

İktidar güçlendikçe yöneticilerinden bağımsızlaşır. Yöneticiler kendi yarattıkları gücün kendilerini ezmesinden, kendi masum devinimlerinin yarattığı depremden şaşkınlığa düşerler. İktidar yaratıcılarına yabancılaşır, onları ezer, onları putlaştırır.

Onbinlerce köylünün, yüzlerce bolşeviğin yok edilmesiyle güçlendirilmiş son derece merkezi bir iktidarın başında Lenin'in Genel Sekreter'i, 45 yıllık devrimci, adı Stalin olan birisi varsa, çözülmesi gereken bir problem de var demektir. "Devrimciyi yöneten ne?". Ribakov, romanında Stalin'e bu soruyu sorduruyor ve yanıt verdiriyor. Romancı oluşundan ötürü Ribakov kendi görüşünü iletmek durumunda değil, Ribakov görüşünü anlatmak değil görüşüne vardırmak istiyor. Okuyucu, Stalin'i eleştirdiği oranda Stalin'in düşüncelerini de eleştirmelidir.

Ribakov neşterini vurmakta haklıdır ama Ribakov'un neşteri paslıdır.

"Devrimci bir karakter, kişiliğin kanıtlanmasıdır." Devrimcilik kişiliğin kanıtlanmasına dönüşünce, Stalin, Lenin'e aykırı düşüyor. "Stalin aşırı kaba bir insandır... Genel Sekreterlikten uzaklaştırılmasının ve yerine...", Lenin, 1922. Lenin, Stalin'in kişiliğini aşağılıyor. Devrimci Stalin, Devrimci Lenin'e ters düşüyor. Ya Stalin devrimci değildir, ya da devrimcilik kişiliğin kanıtlanması değildir. Neşterin pası burada iltihaba yol açıyor. "Devrimci bir karakter, kendini aşağılamaya karşı protestodur." Bu ifade kendiliğinden açık bir doğrudur. Çünkü buradaki "kendi", devrimci için kabalığı ya da benzeri olumsuz kişisel özellikleri değil, devrimci değerleri temsil etmek durumundadır. Öyle değilse, Stalin toplumun dev dalgalarla çalkalandığı bir dönemde dalgalardan birinin savurup yukarı fırlattığı, köylü alışkanlığıyla, papaz okulu kafasıyla ve Lenin'den öğrendiği bir kısım laflarla bir benlik, "kendi" oluşturmuş bir insandır.

Kişilik örgütlenmedir. Devrimci kişilik, özgürlük, eşitlik, sömürüsüz, sınıfsız bir dünya, güzel ve mutlu bir toplum, sevgi, dostluk, aşk gibi kavramlarla, bilimsel kavramlarla ve bunlardan oluşturulmuş değerlerle örgütlenmiş bir kişiliktir. Devrimci karakter böyle bir kişiliğin aşağılanmasına karşı açılmış bir savaştır.

Devrimci, benliğiyle ülkülerini kaynaştırmış insandır. Kişiliğine duyarlılığı buradan gelir.

Sanat, insanı, içinde yaşadığı ortamın onda belirlediği düşünce ve duygu öğelerini kırıp, kendisini tıpkı gerçeklik gibi dayatarak, kendi gerçekliğine uygun bir düşünce ve duygu ablukasına alabildiği ölçüde etkindir ya da somuttur. Ribakov'un önemi buradan geliyor. Çünkü Ribakov, Stalin'e ve Stalin'le birlikte devrimcilere tiksinti duyurtabildiği, kavram kargaşasına düşürebildiği ölçüde sanatçı olabiliyor. Stalin elindeki kitapla arıyı öldürür. Öldürücü Stalin, sayfa 497'de şöyle konuşturuluyor; "Ölüm bütün sorunları çözer. İnsan yoksa sorun da yoktur." Romanda ele alınan konular ve yazarın yöntemi onu ahlak üzerine

çözümleme yapmaya itiyor. Ama öyle uzun boylu bir çözümleme yok. Olumlu kahramanını şöyle konuşturuyor;

"Peki ahlak nedir? Lenin, proletaryanın çıkarına olan herşey ahlakidir" demişti.

Ama proletarya, insan; proleter ahlakı da insan ahlakı demekti. Oysa çocukları karda bırakmak insancıl değildi, dolayısıyla ahlaksızlıktı." (s. 393)

AHLAK

Sanatçı, ahlaksal niteleme yapmak veya bir ahlak teorisi kurmak zorunda değildir elbette. Ama romancı yaptığı kurgulamaya ahlaksal bir görünüm kazandırabileceği gibi, okuyucuyu ahlaksal bir değerlendirme yapmaya da itebilir. Ribakov, Stalin'in Kirov'u öldürttüğünü göstermek istiyor. Olay, yer, kişiler ve özellikleri ve tüm bunların içinde gerçekleşmekte olduğu toplumun iktisadi ve kültürel yapısı geniş bir kurgulamayla, Stalin'in Kirov'u öldürttüğü gösterilmek, hatta uygun düşecekse ispat edilmek isteniyor. Bu gösterim yapıldıktan sonra yargı okuyucuya bırakılacaktır, ama Lenin'i bilen okuyucuya, Sovyet toplumuna Lenin hatırlatılarak.

Kant, "Rousseau beni doğru yola soktu" derken, o zamana dek erdemin filozoflarca insanın kişisel yetkinliği olarak tanımlandığını, Rousseau ile birlikte ahlakın insanlararası ilişki olarak düşünülmesi gerektiğini hatırlatıyordu. Kant, ahlak felsefesini kurarken, biri diğerinin öncülü olan iki temel yargısı vardır. İlki: "Ancak, aynı zamanda genel bir yasa olmasını isteyebileceğin maksime(*) göre eylemde bulun." İkinci yargı şu: "Her defasında insanlığa, kendi kişinde (person) olduğu kadar başka herkesin kişisinde de, sırf araç olarak değil, aynı zamanda amaç olarak davranacak biçimde eylemde bulun." (1) Örnek vermek gerekirse, yalan söylemek başkasını araç olarak görmektir. Kant'a göre, bana da yalan söyleyebilirsiniz diyerek, yalan söylemeye devam edemezsiniz, çünkü hiç kimse kendisine yalan söylenilmesini amaç edinemez.

Ribakov'un kendi yaşamından esinlenerek oluşturduğu olumlu kahramanı Saşa'nın ağzından, Lenin'in önermesi insancıllıktır. Oysa Lenin'in o basit görünen önermesi, tüm ahlak felsefesini yıkıcı bir etkiye sahip. Filozofların yapıtlarında ya da günlük yaşam ilişkilerinde böyle bir ayrım yapmadan söylenebilir, ahlak, değerler bütünüdür. Bu bütünün sistemli olup olmaması konumuzun çerçevesi bakımından önem taşımıyor. Değerin iki özelliği var; ilki ideolojik oluşu, belirli bir ahlaksal değerin, belirli bir ideolojinin önermelerine uygun olarak belirlenişi, diğeri, değerin bir ölçüyle tanımlanmak zorunda oluşu. Ölçü bulunamıyorsa değer tanımı yapılamaz ve ölçü ideolojik olduğu zaman, değer tanımı ideolojinin herhangi bir önermesi haline gelir.

Metanın değer ölçüsü emek zamanıdır, metanın üretilebilmesi için gerekli emek gücünün niceliğidir. Ahlaksal bir önerme bir değer ifade ettiğine göre, bu değeri tanımlayabilecek evrensel bir ölçü bulunabilir mi? Kant'ın Rousesau'dan öğrendiği çok önemli olmasına karşın, içinde bulunduğu toplumun eşit insanlardan oluştuğunu varsayması nedeniyle başarısız kalıyor. Lenin'in vurguladığı yer tam burasıdır. Toplum, çıkarları birbiriyle uzlaşmayan sınıflara bölünmüştür. Çıkarları birbirine zıt sınıfların, her iki sınıf bireylerinin birbirleriyle ilişkileri itibarıyla hiçbir evrensel değer tanımı yapılamaz. Öyleyse değer kavramı, bireyi değil sınıfı içermelidir. Burjuva sınıfı, işçi sınıfı, köylülük ya da sınıf davranışı gösterebildiği ölçüde köylü sınıfı... Belirli bir sınıfın çıkarı öne alınmadığı sürece, sınıflı toplumda, tüm toplumu ifade edebilen hiçbir ahlaki değer ortaya konulamaz. Elbette tüm toplumun çoğu bireyi tarafından benimseniyor görünen ahlak kuralları var. Ancak tüm bu kurallar özgül ama tikel olmayan olaylarda bozulmaya mahkumdur. Buraya kadar evrensel bir değer ölçüsü, aynı anlama gelmek üzere tüm toplumu kapsayabilen bir eşdeğer bulunamayacağı belirlenebildi. Oysa sınıf çıkarı ile ahlak arasındaki bağlantı kurulmalı. Bu bağlantıyı kurabilmek için ahlakı işlevsel olarak düşünmek gerekiyor. Ahlak, belirli bir tarihsel aralıkta, belirli bir insan topluluğunun, bireyleri arasındaki yaşam ilişkilerini düzenleyen kuralların tümüdür. Sınıf çıkarı, bu tanımın içerisine 'düzenleyeci' unsur olarak girer. Sınıflı bir toplumda belirli bir sınıfın bireylerinin birbirleriyle ilişkileri, o sınıfın çıkarlarına uygun olarak düzenlenir. Dolayısıyla ahlak sınıfsaldır. Sınıfın kendisi için ahlaktan söz edilebilir. Ne var ki kimse askeri kuralları ahlak kuralları diye ileri sürmez. Ahlaklı davranış sınıf çıkarı bağlamında amaca uygun olarak belirlenir, fakat ahlak tanımı erdem öğesini içirdiği için, sınıf çıkarıyla erdem arasında da bir bağlantı kurulabilmelidir. Ahlaklı davranış insanların iyiliğini, mutluluğunu gözeten davranıştır aynı zamanda.

Tarihin amacı yoktur. Tarihsel olguların teolojik yorumları tümüyle idealisttir. Pekala, 'sınıfsız toplum kaçınılmazdır' ifadesi, tarihe bir amaç yüklemekte midir? Şimdi, 'işçi sınıfının siyasi mücadelesinin nihai amacı sınıfsız toplumdur' önermesini ele alalım. Bu önerme işçi sınıfının siyasi mücadelesindeki başarısının kaçınılmazlığı gösterilebildiği takdirde, ilk önermeyi doğrulayabilir. Bu akıl yürütmenin ilk varsayımı, toplumların sınıflı oluşudur. Sınıflı toplumun sonsuza dek süreceğini tanıtlamak için ya çoğunluk azınlığa, hem de küçük bir azınlığa, şevkle hatta gönül borcu duyarak hizmet ve itaat ediyor diyeceksiniz; o zaman sınıfsız toplumu öngörmenin hiçbir anlamı bulunamaz, ya da sınıflararası çatışmanın varlığını kabul ederek, bu çatışmanın azınlık lehine güç ilişkilerine bağlı olarak sürdüğünü söylemek durumunda olacaksınız ki, bu, sınıfsız toplumu öngörmeyi gerektirir, ama kaçınılmaz kılmaz. Bu noktada yeni bir hipotez gerekiyor; bu temel bir hipotezdir. Azınlığın çoğunluğa tahakkümü ve sömürüsü, sömürüldüğünü ve ezildiğini bildiği takdirde hiçbir sömürülen tarafından kabul edilemez. Bu hipotez, sınıfsız toplumu kaçınılmaz kılar, böylece, tarihe amaç yükleniyor görüntüsü silinir.

Ezilen ve sömürülen çoğunluk homojen değildir. Düşünce ilerletilirse, üretenlerin içinde, çatışmayı üretim araçlarından koparıldıkları için en yoğun yaşayan ve en kararlılıkla karşı koyan kesimi öne çıkarmaya zorlar. Bu kesim, kapitalist üretim tarzının hakim olduğu toplumda, kendisini tarihsel olarak ispatlamış bulunan işçi sınıfıdır. Sınıfsız, sömürüsüz, ezilmenin olmadığı bir toplum, insanların tümünün iyiliğini, mutluluğunu gözeten bir toplumdur. Böyle bir topluma gidişin öncülüğünü işçi sınıfı yapabililyorsa, o takdirde bu sınıfın tek tek bireylerinin dar ekonomik çıkarlarının değil tüm sınıfın çıkarına, siyasi mücadelesine katkıda bulunduğu saptanabilen her tutum, davranış ve eylem erdemlidir. Proletaryanın çıkarına olan her şey ahlakidir. Bu önerme tüm burjuva ve ataerkil ahlakın, tüm ahlak felsefelerinin sonudur. Ahlak üzerine bütün gevezeliklerin, vaazların sonudur.

Arbat Çocukları, 1932-1934 yılları içinde, Stalin biyografisine katkıda bulunuyor. 1932, kulaklara ve orta köylülüğe açılan iç savaşın zafer tarihidir. Devlet çiftliklerince ekilen alan, ikinci iç savaşın başladığı 1928 yılına göre sekiz kat artmıştı. Birinci Beş Yıllık Plan 4,5 yılda gerçekleştirildi. Kamanev, Zinoviev, Troçki partiden atılmış, Buharin, Pikov, Piatakov, Radek hatalı olduklarını kabul etmişlerdi. 1934, 1 Aralık, Kirov'un öldürülmesi; 1 Ocak, 12. Kongre, Zafer Kong-resi. 1934, İkinci Beş Yıllık Plan'ın ve 13. Kongreye kadar beş yıl süren tasfiyeler döneminin ilik yılı. Zafer kongresine katılan 1966 delegenin 1108'i ve bu kongrede seçilen 139 Merkez Komitesi üyesinin 98'i ölümle cezalandırıldı ve cezaları infaz edildi. 1936'da Zinovyev, Kamanev, Simirov ve diğerleri, 1937'de Piatakov, Radek, Sokolnikov vd., 1938'de Buharin, Pikov, Rakovsky, Yagoda vd. idam edildiler. Bunlar arasında Stalin ve Trokçi dışında Lenin'in tüm politbürosu bulunuyordu.

Tarihçi, gerçekliği kanıtlanabilir olaylar arasındaki nedenselliği yakalar ve yorumlar. Tarihçi belgelerle iş görmek zorundadır. Yorumları belgelerle sınırlıdır. Romancı elbette tarihçi kadar belgelerle çalışmak zorundadır ama belgelerle iş görmek zorundadır. Yorumları belgelerle sınırlıdır. Romancı elbette tarihçi kadar belgelerle çalışmak zorundadır ama belgelerin üstüne çıkabilir. Romancı kurgular, aynı anlama gelmek üzere soyutlar. Nasıl bilimsel yöntem olarak soyutlama, düşüncede somutlama süreciyse, gerçekliğin ele geçirilmesine yarıyorsa, kurgulama da somut olmalıdır, gerçekliği açıklama gücüne sahip olmalıdır. Romancı, kurgusu ve olay arasındaki ilişkileri kura kura daha geniş bir kurgulamaya gider. Elde edilen en geniş kurgulama, irdelenilen tarihsel dönemi, belgelere vurulduğu zaman başarıyla açıklama gücüne sahip olmalıdır. Belgeler kurguyu ispatlayamaz ama, kurgu belgelerle açıklama gücü kazanır. Ribakov, Kirov'u Stalin'in öldürtmüş olduğunu son derece ikna edici bir biçimde gösteriyor. Ancak bu başarılması gereken işlerden sadece biridir.

"Bütün karşıtları eski, yeni, gelecekteki, hepsi yok edilmeliydi, yok edileceklerdi. Dünyadaki yegane sosyalist ülke ancak içteki sağlamlığıyla ayakta durabilirdi. Bu ise dış dünyadaki sağlamlığın teminatıydı. Devlet savaş olasılığına karşı güçlü olmalıydı. Devlet eğer barış istiyorsa güçlü olmalıydı.

Köye bağımlı bir ülkeyi kısa sürede sanayileşmiş bir ülkeye çevirmek için sayısız kurban gerekliydi. Yalnızca şevkle çalışmayla buna ulaşılamazdı. Halkı kurban vermeye zorlamalıydı. Bunun için halkta korku yaratan güçlü bir iktidar gereklidir. Korku her yolla desteklenmelidir... birkaç milyon insan ölürse tarih, Stalin yoldaşı affederdi. Eğer devleti savunmasız bırakıp yok olmaya mahkum ederse tarih hiçbir zaman onu affetmezdi." (s, 310)

Bir katilin işleyeceği cinayetleri akla uydurma sahnesi için başarılı bir pasaj. Devam edelim: "Ona, düşünmeyen, tek yasası onun isteği olan bir aygıt gerekliydi. Şimdi aygıt eskimiş, ıskartaya çıkmıştı. Eski kadrolar yerlerine iyice yapışmışlar, ilişkilerini pekiştirmişlerdi. Kendileri çekip gitmezlerdi. Onları koparmak gerekli. Ama onlar da yaşamları boyunca düşmanları olacak, Ona karşı çıkanlarla birleşmeye hazır bekleyeceklerdi. Onları yok etmek gerekecek. "(s.314)

"Rusya'yı sanayileşme yoluna sevketmiş, onu askeri açıdan çağdaş ve güçlü bir devlete dönüştürmüştü. Bu uğurda milyonlarca insan ölmüştü, ama tarih bunun için onu affederdi." (s. 315)

Akıl yürütme neden sonuç ilişkilerini kurma işlemidir. Her akıl yürütme bir amaçla gerçekleşir. En rasgele gözüken, oyunsu akıl yürütmede bile amaç ya da hedef kendiliğinden beliriverir. Neden sonuca, bu sonuç, neden olarak daha ileri bir sonuca doğru genişleyerek hedefe götürür. Tarihsel olguların irdelenmesinde ve çözümlenmesinde yapılan akıl yürütme çok belirgin olarak amaçla içiçe geçmiştir. Kuşku yok ki Ribakov'un da bir amacı var. Sitalin'in Kirov'u öldürttüğünü göstermek midir Ribakov'un amacı? Hayır! Ok, Stalin'edir. Köye bağımlı bir ülkeyi kısa sürede sanayileştirmeyi ve bunu gerçekleştirmek için milyonlarca insanı yok etmeyi düşünen cani bir ruhu sergilemektir amaç. Asıl soru ve asıl tehlike burada başlıyor. Stalin, Lenin'in genel sekreteriydi.; Zinoviev, Kamanev, Buharin, , yani Lenin'in politbürosu Stalin'le çalıştı. Stalin, Lenin'in 1922'ye dek en değer verdiği arkadaşlarından biri oldu. Stalin'i tek kişi yönetiminde iktidarda olmaya iten, onu bu denli acımasız yapan nedir. Lenin'in sekreterliğini yapmış bir kadın, Stalin'in eşi Nadya Alliluyeva 1932 Kasım'ında onu protesto etmek için intihar etti. Nasıl olabildi? Bu sorulara yanıt verilmedikçe dünyayı yerinden oynatan bir ihtilale Stalin nezdinde küfür edilmiş olacaktır. Romanın kahramanları, böyle bir ihtilalin savaşçıları olmasaydı, Kirov'u kimin öldürdüğü, kimi ilgililerin umurunda olurdu. Bu roman 45 dile çevrilmezdi.

Ribakov'un Ekim Devrimi'ni sevmediğinden kuşku duymuyorum. Ribakov Stalin'in portresini çizmekte zorlanmış olamaz. Machiavelli son derece zengin hir malzeme sağlıyor. Yine Stalin'i düşünürken:

"Makyavelli'nin tavsiyeleri eskidi. Bunlar 15. yüz-

yılda işe yaramış mıydı acaba? Acımasız ama yüzeysel, diyalektik değil şematik, 'Halkın diktatörden korkmasına dayalı bir iktidar, güçlü bir iktidardır, çünkü diktatörün yalnız kendisine bağlıdır.'Bu değerlendirmenin yarısı doğruydu. Yalnızca halkın sevgisine bağlı iktidar, zayıf bir iktidardır. Sağlam iktidar hem korkuya hem de sevgiye dayanan iktidardır." (s. 310)

Machiavelli'nin tavsiyesi pek eski gözükmüyor. Şöyle yazıyor Machiavelli: "Korkulan bir insan olmaktansa sevilen bir insan olmak mı, yoksa sevlen bir insan olmaktansa korkulan bir insan olmak mı daha iyidir? Buna cevap olarak, hem sevilen hem korkulan insan olmak gerekir, derim." (2)

Olgulara teoriyle yaklaşmadan, olgulardan teori çıkartılamaz. Teori yoksa, Machiavelli tekrar edilir. Olanın en fazla tasviri yapılabilir. İyimser düşünerek, Kirov'un öldürülmesi olayının, daha geniş ve önemli olaylar dizisini aydınlatmak için ele alınmış olduğu söylenebilir. Kirov, parti üyesi bir genç tarafından vurulmuştu. Bu, parti içine silahlı kavganın girmesi demektir. Stalin sözde, aşırı derecede uyarılmış, amansız tasfiyeye girişmiştir. İstenen, Stalin'in elinden bu silahı almak mıdır? Herşeyden önce, Stalin'in buna pek ihtiyacı olduğu gözükmüyor. Olayların gelişimi şöyle: Kamanev'le Zinoviev katille ilişkileri oldukları gerekçesiyle tutuklanıyorlar. Daha sonra böyle bir ilişkinin olmadığı kabul ediliyor. Fakat bu sefer, kapitalizmi yeniden kurmak istedikleri yönünde itirafa zorlanıyorlar. Yeterince açık, tasfiyelerin gerçekleşmesi için Kirov gerekmiyor. Tasfiyeleri aydınlatmak için Kirov olayını aydınlatmak gerekmiyor. Öyleyse asıl sorun Stalin'dir. Stalin sonradan mı değişti? Hep böyle miydi? Neden olaylar böyle seyretti? Neden sorusu, bir kez olsun sorulmuyor. Cesur olmak gerekir, Ekim Devriminin tutkunu olmak gerekir nedeni sorabilmek için. Acıyı duyabilmek gerekir. Ustasından usta, üstelik uygulamacı bir çağdaş Machiavelli tasvir ediliyor.

GÖZ VE BEYİN

Resme derinlik görüntüsünü katabilmek, insanın doğuştan getirdiği bir yeti değildir. İ.Ö. 5. yüzyıla dek arkadaki nesne ile öndeki nesne aynı boyutta resmediliyordu. Perspektif kavramı geliştirilememişti. Beyinde üç boyutlu algılamayı sağlayan bir organ yoktur. Üç boyutlu görüş yeteneği, başka bir deyişle derinlik algısı, tüm yırtıcılarda olduğu gibi, iki gözün, kafanın ön tarafında ve belirli bir aralıkta bulunmasından ötürüdür. Derinliği algılanması, avına isabetle atlamak zorunda olan hayvanlarda yaşamsaldır. Evrim, beynin gelişiminden çok önce göz yapısını mükemmel hale getirmiş bulunuyor. Bu nedenle, sonradan evrimleşen beynin geri besleme sistemi ile algı arasında zıtlık var. Ressamın eli, avına atlayan hayvanda olduğu gibi, arkadaki nesneyi çizmek için kağıdı delip geçmek istiyor. İnsanlık algı ile beynin fonksiyonu arasındaki zıtlığı çözmek zorunda kalmıştır. Kimbilir, birbirlerine göre farklı büyüklükte görünen nesneleri resmederken onları aynı boyutlarda çizmek bu insanları nasıl şaşırtıyor ve sıkıyordu? Dolaysız algılamanın işlenilerek kavramlar haline dönüştürülebilmesi, soyuttan somuta yükselmektir. Burada somut üç boyutlu düşünebilmek, nesnelere perspektifli bakabilmektir. Hiçbir çocuğa, perspektif bir biçimde öğretmeden, derinlikli çizdiremezsiniz. İnsanlık bunu deduktif çıkarımın geometriye uygulanmasına borçludur. İlk kez Tales İ.Ö. 6. yüzyılda ölçme kullanmadan geometriye ispatı soktu. İlk kez bir Yunan ressamı, yüz yıl sonra önden bakılan bir ayak resmi çizdi.

Kavramsal düşünce olmadan, görünenin tam bir tasvirini yapmak bile mümkün olamıyor. Zihinde somuta yükselebilmek, 'neden' sorusu ile başlar. Ribakov'dan, gerçeğe sadece ayna tutmasını yeterli bulanlar için, hatırlatıyorum O aynayı kendi istediği alana tutacaktır. Ve bunda da haklı olur.

AĞIRLIK MERKEZİ

Devleti yaratan insanlardır. Devletin zorunu yaşadıkça şaşıran yine insanlardır. Devleti, hem insanlar yönetir, hem de devlet insanları yönetir. Ve bunlar öylesine aynı insanlardır ki, yönetenler rahatlıkla yönetilen ve yönetilen yöneten olabilir. Sönmesi gereken devlet sönemediği için, devletin sosyalist toplumdaki görüntüsü budur. Üretim araçları doğrudan hiçbir sınıfın mülkiyetinde değildir. Üretim araçlarının mülkiyeti dolaylı olarak işçi sınıfının elindedir. Üretim araçlarının mülkiyetini yöneten, bürokratik bir mekanizma, devlet vardır. Bu devlet Stalin döneminin eseridir.

İskambil kağıtlarından bir kule yapın. Bu kulenin çevresindeki kartlardan bir kaçını çekseniz bile, kule dikilmeye devam eder. Maddesel nitelikleri bakımından hepsi birbirinin aynısı olan bu kartlardan, ağırlık merkezinde bulunanı çekerseniz kule yıkılır.

Devlet, toplumdaki tüm kavvetlerin, tek tek bireylerinin kuvvetlerinin, bireylerin üretici kuvvetlerinin bileşkesidir, bir merkezden yönetilme cihazıdır. Devlet ağırlık merkezidir. Şimdi, bütün musibetleri Stalin'in beyninden çıkaran Ribakov'a bir kez daha kulak verelim: "Liderin gerçek aygıtı, iktidara geldikten sonra kendisinin yaratığı aygıttır." (s. 197) "Lenin aygıtın önemini anlamıştı. Ama o, yönetimin başı olarak kendisinin dayandığı devlet aygıtını güçlendirmek istemişti. Stalin yoldaşın dayandığı parti aygıtının güçlenmesini istememişti." (s 313)

Devlet, üretici güçlerin gelişmesinin, toplumun sınıflara bölünmesiyle çakışan belirli bir aşamasında zorunluluk olarak ortaya çıktı. Birbirine zıt kuvvetlerin bulunduğu bir toplumda, devlet bunlardan biri lehine toplumun yönetilmesinin aracı olarak ortaya çıkar. Devlet baskı aracı olarak doğdu. Devlet, "zor"dur. Devlet işlevini gördüğü sürece, onun yöneticisi tek kişi bile olsa, tek kişinin bireysel gücü, devletin gücüyle bir ve aynı şey olur. İlk olarak, yönetici kadrosunun davranış ve düşünceleri, devletin varoluş biçimiyle sınırlanmış ve koşullanmıştır. İkincisi, bu sınırların çizdiği çer-

çeveye sığmayan tutumlar, bir iktidar boğuşmasına yol açar. En uygun kişi ya da kadro iş başına gelir. Sınırları belirleyen, devletin varlık nedeni olan kuvvetleri zıtlaşma şiddetidir. Öyleyse sorun Stalin değil, Stalin'i Stalin yapan devlettir.

Ama devletin yaratıcılarından biri olarak sorun yine Stalin'dir. Bunun tersi de doğrudur. Lenin'in devleti güçlendirmek istediği yanlıştır.

Tavuğun yumurtadan çıkmadığını kimse ispat edemeyeceğine göre, tavuk türünün evrimini incelemek gerekir. Devletin kökeni ve işlevi belli olduğuna göre, araştırılması gereken, dikey bir aygıtın yerine, toplumun tüm üretici kuvvetlerinin, tüm toplum yararına yatay olarak örgütlenip örgütlenemeyeceğidir.

STALİN'İN GÜCÜ

Bolşevik Tarihi boyunca Stalin, Lenin'in yakınında, ağırlık merkezinden pek uzakta olmayan bir konumda olmuştur. Kuvvetler onun elinde toplanmıştır.

Ekim Devrimi'nden sonra parti içinde merkeziyetçilik ilk kez 1919 Mart'ındaki 8. Kongre'de karar altına alındı. MK üye sayısını azalttı ve üyeler arasında iş bölümünü sağlamak amacıyla üç organ tanımladı. İlki politbüro, beş üyeden oluşuyordu, politik karar merkezi olarak işlev görüyordu.. İkincisi, örgütlenme bürosuydu (ORGBÜRO), beş üyeden oluşuyordu ve patinin tüm örgütlenme işlerini yönetiyordu. Üçüncü organ Partinin Merkez Komite Sekreterliğiydi, bir sorumlu sekreter ve beş üyeden oluşuyordu, görevi, politbüro ile orgbüro arasındaki içiçe geçmeleri önlemek, koordine etmekti. Hem politbüro, hem orgbüro üyesi olan bir kişi vardı: Stalin. Öte yandan Şubat 1920'de kurulan İşçi Köylü Teftiş Komiserliği'nin (Rabkrin) başına yine Stalin getirildi. Bu komserliği Lenin, bürok-rasiyle ve başıbozuklukla mücadele için kurmuştu. Nisan 1920'de Tüm Rusya Sovyet Sendikalar Birliği'nin, Rabkrin'in faaliyetlerine katılma kararı almasıyla etkinliği daha da genişledi. Stalin'i bir görevde daha görüyoruz, Milliyetler Komserliği, oldukça önemli bir görevdi bu, 140 milyon nüfusun, Rus olmayan milletlerden oluşan 85 milyonu ile ilgileniyordu. Yönetimi fiilen sağlayan organların başında Stalin vardı. Nisan 1922'de Lenin'in önerisiyle Genel Sekreterliğe seçil-mesi bu durumu pekiştirdi. Sekreterliğe bağlı muhasebe ve dağıtım bölümünün özel bir önemi vardı. Bu bölüm iç savaşın bitiminde öylesine öne çıkmıştı ki, bir yıldan az bir zaman içinde 42000 parti üyesinin aktarma ve atamalarını bu bölüm gerçekleştirmişti. E.H. Carr şöyle yazıyor: "Muhasebe ve dağıtım bölümü, partinin devlet organları üzerinde politik ve ekonomik olarak göze çarpmayan ama oldukça güçlü bir odak oldu." (3)

LENİN'LE ÇATIŞMA VE SONRASI

23 Aralık 1922, Krupskaya, Kamanev'e mektup yazıyor, "Doktorların izniyle Lenin'in dün bana

yazdırmış olduğu kısa bir nottan ötürü, Stalin'den çok ağır hakaret işttim."

24 Aralık 1922, Lenin, Stalin'e ilişkin olarak şunu yazıyor,"...

Yoldaş Stalin'in bu yetkiyi (Genel Sekreterlik) her zaman yeterli dikkat ve ihtiyatla kullanabileceğinden kuşkuluyom."

30 Aralık 1922, Lenin, "Baskı yapan milletlerin milliyetçiliğini, baskı altındaki milletlerin milliyetçiliğinden ayırmak gerekir... Büyük Rus milliyetçiliği kampanyasından Stalin ve Dzerjinski'yi sorumlu tutmamız gerekir."

4 Ocak 1923, Lenin, "Stalin aşırı kaba bir insandır, görevinden uzaklaştırılarak..."

5 Mart 1923, Lenin'in Stalin'e özel mektubu, "Bu nedenle sizden, dikkatle tartmanızı rica ediyorum, ya sözlerinizi geri almak ve özür dilemek (Krupskaya'-[illegible]) ya da aramızdaki ilişkilerin kesilmesini tercih etmek durumundasınız."

10 Mart 1923, Lenin'in politik yaşamı sona eriyor.

Bu tarihten 1932 yılına kadar olan dönem tam bir politik kargaşa içinde geçiyor. Bir dönem bir grup oluşturan Politbüro üyeleri diğer bir dönem çözülüp başka gruplar oluşturuyorlar. Siyasi görüşler sık sık değiştiriliyor. Ekim 1927'de MK ve Merze Kontrol Komisyonu'nun birleşik oturum kararıyla Kamanev, Similga, Rakovsky Merkez Kontrol Komisyonu'ndan, Trokçki ve Zinoviev partiden atılıyorlar. Trokçki dışında hepsi suçluluklarını kabul ederek itibarlarını geri almaya çalışıyorlar. 1928'de Buharin, Politbüro önünde hatalarından ötürü ağlıyor, Troçki ülke dışına sürülüyor. Aynı yıl Troçki aralarındaki keskin görüş ayrılığına rağmen Buharin'le birlikte davranabileceğini bildiren bir mektup yayınlıyor. Bütün bu yalpalayışlar arasında kaya gibi sağlam duran sadece Stalin var. Stalin bir kez görüşünü değiştiriyor. görüşünden dönmüyor, geçici olarak geri almıyor. 1928 Mayıs'ında Kulakları ortadan kaldırmanın akıl dışı olduğunu ileri süren Stalin birkaç ay sonra kooperatifleştirmeyi şiddetle uyguluyor. Seçkin entellektüeller olan Buharin, Troçki, Lenin'in sürgün arkadaşları Zenoviev, Kamonev, 1.60 boyundaki Stalin'in geniş göğsüne çarpıp döküldüler. Deutscher şöyle gözlüyor: "Stalin'e muhalefet edenlerin sayısı arttıkça güçlerinin azalması gibi garip bir durum vardı ortada. " (4) İskambil kartlarından yapılan kulenin her kartı onun bir parçası gibi görünür, heybetle dikilen kulenin belirtisini taşır. Alıverirseniz bu kartlardan birini, alelade bir iskambil kartı oluverir. Kulenin denge unsuru olmadığı için, muhalefet, yapıdan kopar kopmaz güçsüzlüğü yaşıyordu. Stalin, 1922 öncesinde partinin ağırlık merkezine yakın bir yerde, Lenin'in sağında, 1922'den sonra ağırlık merkezinde oldu. Ne parlak bir entellektüel, ne usta bir ajitatör olmadığı için uzun süre göze çarpmadı.

"Ekim devrimini Paris, Londra ve Zürih'te oturan mülteciler değil, parti gerçekleştirdi. Onlar oralarda, tartışmalarda, toplantılarda, konferanslarda çene yarıştırıp, Paris kahvelerinin verandalarında bitmeyen gevezelikler yaparken Rusya'da devrimciler susmak ya da alçak sesle konuşmak zorunda kalmışlardı. Ama özellikle onlar, partinin sıradan, mütevazi üyeleri kitleleri en önemli an harekete geçirmişler, sonra da devrimin savunmasına katılmışlardı. Bu kadroların temsilcisi de O'ydu. Bu yüzden ONLARIN Ekim Devrimin önündeki rolleri de ONUN rolüydü... ONUN rolü de partinin rolü demekti.

Kollektif yönetim dedikleri hikayeydi." (s. 255)

Ribakov neşterini isabetle kullanabiliyor. Paslı bir neşterle, iltihaplı bir ameliyat yapılabilir, daha sancılı ve umutsuz...

Lenin'in partisi iki yönetici merkezden oluşuyordu. Merkez organ, ideolojik önderlikle yükümlüydü. Merkez komite, dolaysız ve pratik önderliği gerçekleştiriyordu. Teori ve pratik en gelişmiş halleriyle aynı insanda olamıyor, iş bölümü gerekiyor. Gelişmiş el ve ayaklara, gelişmiş bir beyin olmazsa, ayaklar yönetimi ele alıyorlar. Beyin ayakları geliştirirken, ayaklar beyni yaşatabildikleri ve yükseltebildikleri sürece uyum sağlanabiliyor. Bu diyalektik ilerlemenin yarattığı bünyeye dış bir unsurun kabul görmesi için, onun üstün özellikleri olması gerekiyor. Troçki çok üstün özelliklere sahip olmasına karşın bünyeyle uyumlaşamadı. Lenin'in ölümünden sonra, kuvveti elinde tutan Stalin vardı, ama bu kuvveti üstün bir teorik çözümlemeyle toplumun yönetilmesinde kullanabilecek kimse yoktu. Ne Troçki'nin, ne Buharin'in, ne Preobrajenski'nin başarılı teorik katkıları olamadı. Görüş ayrılıklarının, kararsızlıkların egemen olduğu bir ortamda kuvvet kaçınılmaz olarak öne çıkar.

Bu noktada ilginç ve önemli bir problem çıkıyor karşımıza; insanın değerini belirleyen nedir? Troçki gibi, politikadan iktisada, edebiyata ve askerliğe kadar geniş bir ilgi alanı ve birikimi olan bir insan mı Stalin gibi entellektüel düzeyi zayıf, ama mükemmel bir komitacı olabilen kişi mi değerlidir? Aynı örgütsel yapı içersinde bulunan bu insanlardan hangisine daha büyük değer verilmelidir?

KİŞİSEL DEĞER, SİYASAL DEĞER

İnsanın değerinden söz etmeye başladığımız an, onu belirli bir toplumsal ilişkiler bütünü içinde düşünmek durumunda oluyoruz. Çünkü bir insanın değeri, ancak başka bir insan tarafından kavranabilir. Sokaktaki kalabalaığın içindeki herhangi bir kişinin, aynı kalabalıktaki başka birisi için hiçbir değeri yoktur. Çünkü bu insanların birbirleriyle hiçbir ilişkileri yoktur. Birbirlerine ilgisiz bir biçimde insanlar, işlerine güçlerine yürürler. Raslantısal, dağınık, örgütsüz insan kalabalığında değer kavramı işlevsizdir. İnsanlar, işlerinde, evlerinde, okullarında, alışverişte, başka insanlarla örgütlü ilişkiye girdiklerinde değer işlemeye başlar. Kimsenin üzerinde değeri yazmaz, ama insanların birbirlerine yönelttikleri muamelelerden, görünümlerinden, servetlerinden ve sözlerinin etkisinden farklı değerlerde oldukları sezilir. En genel anlamda, toplumsallık insana belirli bir değer yükler. Bununla birlikte,

İnsanlar arasında toplumsal yaşamlarından bağımsız olarak sahip oldukları yeteneklerinden ötürü farklılıklar vardır. Sözgelimi müzik yeteneğini ele alalım, müzik yeteneği genetik olarak çok üstün birisi, eğer bu yeteneğini toplumsal yaşama etkin olarak sokabiliyorsa, diyelim ki bir orkestra şefiyse, bu yeteneğinden dolayı toplumsal bir değer kazanır. Öte yandan genetik olarak sahip olduğu toplumsal bir değer kazanır. Öte yandan genetik olarak sahip olduğu bu üstün müzik yeteneği onun kişisel değeridir. Bir orkestra şefini alalım, bir fabrikaya götürelim, fabrikanın mühendisleri açısından şef elbette saygı görecektir, ama şefmühendis daha fazla saygı görecektir. Başka bir açıdan, fabrikanın sahibi açısından orkestra şefi pek az değer taşıyacaktır. Bu nedenle, asıl olarak örgütsel değerden söz etmek gerekir. Toplumsal değer, bireyin içinde bulunduğu örgütlenme aracılığıyla dolaylı olarak kazanılır. Öyleyse ayrımı asıl olarak kişisel değer ve örgütsel değer olarak yapmak gerekir.

Kişisel değer, bireyin genetik olarak sahip olduğu tüm yetenekleri ve içinde yetiştiği çevrenin eğitim yoluyla ona kazandırdığı becerileri ve dürüstlük, çalışkanlık, mertlik, cezaret, sadakat, nezaket gibi işlevsel karakter özelliklerinin toplamınca tanımlanır.

Örgütsel değer bir bakıma etiket değeridir, kişisel değerin örgütün yapısına ve amacına en uygun biçimde konumlandırılmasıdır. Örgütsel değer rütbe ya da kariyer gibi derece belli eden kavramlarla ifade edilir.

Buradan konumuza bağlanabiliriz. Siyasi mücadele için kurulmuş örgütler açısından, parti açısından düşündüğümüz zaman örgütsel değer tanımı degersiz kalır. Çünkü bütün siyasi mücadeleler sınıfsaldır. Bu ayrım bizi örgütsel değil, siyasal değerden söz etmeye götürür. Kişisel değer yöresel, özgül özellikler taşır, dolayısıyla sınıf olgusundan göreli bir bağımsızlığı vardır. Oysa siyasi değer kesin olarak sınıfsaldır. Siyaset güç ilişkisidir. "Siyaset kitlelerin bulunduğu yerde başlar, binlerin değil milyonların olduğu yerde, ciddi siyasetin başladığı yer burasıdır." (5) Siyasetin milyonlarla başladığı yerde sınıf çıkarı kavramının bütün bulanık görüntüleri silinir, kimin ne olduğu apaçık ortaya çıkar.

Kişisel değer olmadan siyasal değer olamaz. Louis Napoleon 1848 Devriminin korkusudur. 1848'den korkan burjuvazi, bir kopuğun şemsiyesine sığınmıştır. Tam bir serseri olan L. Napoleon'un Cavnignac'a karşı altı milyon köylü oyu vardır. Oldukça yüksek bir siyasal değer! Başka bir açıdan düşünürsek L.Napoleon bütün ömrü boyunca burjuvazinin hizmetinde, işçi sınıfına karşı 'yılmazca' savaştığı ve savaşından 'dönmediği' için yüksek bir kişisel değeri de olduğu söylenebilir. Üç kağıtçı ve resil bir kabadayı olması onun kişisel değerini düşürür belki ama siyasal değeri iyi eğitim görmüş bir avukat olan Thiers'den hiç aşağı değildir.

Siyasi değer, kişisel değerin örgütlenmesidir.

David Shub tarafından menşevik N. Valentinov'un **My Talks With Lenin** adlı kitabından aldığı Lenin'le yapılmış bir konuşmayı aktarıyorum. "Valentinov ideolojik bir tartışma sırasında Lenin'e yaklaşır ve kendisine Rusya'ya dönmesi için pasaport ve para sağlanan Bolşevik X'in parayı genelevde çarçur ettiğini, paranın hedefine asla varamayacağını söyleyerek Lenin'in konuya neden ilgisiz kaldığını sorar. Lenin'in yanıtı oldukça aydınlatıcıdır.

Muhtemelen siz hiç geneleve gitmediniz ve muhakkak ki parti parasını içmek için asla harcamasınız; bildiğim kadarıyla likör alışkanlığınız da yok. Fakat bundan çok daha kötü şeyler yapıyorsunuz. Bizim eski devrimci 'Iskra' mızın azılı düşmanı olan Martinov'la flört ediyorsunuz. Materyalizmin düşmanı Mach'ın gerici burjuva teorisini benimseyebiliyorsunuz. Bulgakov'un sözde "doğru" aramasına hayranlık duyabiliyorsunuz. Bütün bunlar, X'in çıplak fahişeler için randevu evine gitmesinden defalarca daha kötüdür. Sizce, genelev işçilerin bilincini karartır ve zehirler; biz X'in ve sizin davranışlarınızı yargılarsak farklı sonuçlara varırız. Siz Marksizm yerine karanlık bir teori koymak yüzünden utandırılabilirsiniz, X'in kusuruna göz yumulabilir. Partili bir insan olarak, kararlı ve yılmaz bir insandır, o sadık bir Iskra'lı olarak kongreden önce de kongre sırasında da, kongreden sonra da kendini ispat etmiştir, asıl önemli olan budur..."

Açıklık bu kadar olur. Şimdi karşı tarafı son derece açıklayan bir aktarma yapmalıyım. J.M. Keynes kendisini anlatmış, "Ben, bana adalet ve sağduyu olarak görünen olgulardan etkilenebilirim; fakat, sınıf savaşı beni eğitim görmüş burjuvazinin safında bulacaktır." (7)

Yeterli olmalı. Yeniden Stalin'e dönüyorum. Lenin'le Stalin'i karşılaştırıyorum. Karşılaştırma kendiliğinden yapılıyor. Olayların nedeni anlaşılmadıkça Stalin'e atılan ok Lenin'i de vurur. İşçi ve Köylü Teftiş Komiserliği'yle birlikte Stalin'in emrinde çok miktarda işin birikmesinden ötürü yöneltilen eleştiriye Lenin'in verdiği karşılığı, Troçkist I. Deutscher'den aktarıyorum, "Herhangi bir milli delegasyonun başvurabileceği bir kimsemiz olmalıdır. Böyle bir adam nereden bulunabilir? Preobrajenski'nin Stalin'den başka birini ileri süreceğini sanmıyorum. İşçi ve Köylü Teftiş Komiserliği için de aynı durum sözkonusudur. İş çok geniş ve büyüktür. Bu işle baş edebilmek için otorite sahibi bir kimsenin başta bulunması gerekir." (8)

Stalin, her zaman siyasal değeri yüksek bir insan olabildi. Lenin, hem kişisel, hem siyasal değeri yüksek bir insandı. Lenin karizmatik bir lider olabildi. Troçki, kişisel değeri yüksek ama karizmatik olamayan bir önder oldu.

Bu bağlamda yazarın toplumsal değeri, ele aldığı konuda okuyucusunda yarattığı bilinç değişimiyle belirlenir.

NEP

"Lenin'in NEP'i taktik olarak iyi bir manevraydı ama 'ciddi ve sürekli' oluşu ciddi bir hataydı. Manevra, buğday alımı için köylüyle yapılan bir uzlaşma; 'ciddi

ve sürekli' oluş da çiftlik sahibine dayanan bir politikaydı. Çiftlik sahibi ise halkın psikolojik yapısına ters düşen eşitsizliğe giden yol." (s.196)

Ribakov için, Stalin, tarihi bilen ve yapan öznedir. Ancak bunu yaparken kötü yapmış, yüzüne gözüne bulaştırmış, zalim birisidir. Ribakov, bütün kurgulamalarını her attığı adımı önceden bilen bir Stalin varsayımına dayıyor. Olmuş bitmiş olaylara önceden herşeyi bilen bir özne yakıştırmak zor olmuyor. Bu, Ribakov'u başırılı bir uyarlamacı, belki, başarılı bir kurgucu yapabilir, ama anlatıkları Ribakov'un tarihi olur, gerçek tarih olmaz. Gerçekliğin bir yanıyla sınırlı, bunu Ribakov başarmıştır, soyut bir tarih olur. Düşüncede somuta yükselemediği için iedealist kimliğini üzerinde taşır.

Lenin'in devlet teorisi, düzenli bir ordu değil proleter milis kuvvetlerini öngörüyordu. İç Savaş düzenli orduyu yaratmıştı, bu birinci olgudur. Lenin, senyörün ezdiği köylülüğün, proletaryanın yönetimin sevinçle kabul edeceğini öngörmüştü. Bürokrasinin gelişmemesinin garantisi buydu. Oysa köylülük kenti aç bıraktı. Bu ikinci olgudur. Bir yönüyle birinci olgunun ürünüdür. İç Savaş sırasında uygulanan Savaş Konünizmi, köylünün biriktirmeye çalıştığı ürüne zorla el koydu. Kronstadt ayaklanmasıyla karşılık verildi. NEP bunun arkasından geldi, gelmek zorunda kaldı.

GÜÇ VE ÖDÜN

Gücün iki değişkeni vardır: kuvvet ve hız. Üçüncü bir değişkeni yoktur. Gücünü arttırmak isteyenin kuvvetlerini arttırması gerekir. Bu ittifakla olur. NEP, köylüyle yapılan ittifaktır. Güç artar ama ya siyasi ilkelerden ya da siyasi ilkelerin uygulanmasından ödün verilerek. NEP, sosyalist politik önderliğe karşılık, köylülüğün istediği kapitalizmin tanınmasıdır. Stalin 1928'e dek NEP'i savunmuştur.

Refleks, beyni devre dışı bırakır. Ani bir etki karşısında beden ancak beyni devre dışı bırakarak çok hızlı cevap verebilir.

Çok hızlı ağır sanayileşme, kitlelerin politikadan uzaklaşmalarına, teorinin geliştirilmesine değil, revizyonuna yol açarak gerçekleştirilebildi. Zor, ikna ve teorik çözümlemenin yerini aldı. Hızın ödünü teorisizlik ve kıyım oldu.

Marx'ın 1846'da yaptığı çözümleme sosyalist toplum için de geçerlidir. Şöyle: "Bireyler her zaman kendilerinden yola çıkarak hareket etmişlerdir ve kendilerinden yola çıkarak hareket etmektedirler. Onların ilişkileri gerçek yaşamlarının ilişkileridir. Onların bu ilişkilerinin, kendilerinden ayrı bir bağımsızlık kazanması ve kendi kişisel yaşamlarının kuvvetlerinin, onların üzerinde büyük bir güç kazanması nasıl olabiliyor?

Kısaca: üretici güçlerin herhangi belirli bir anındaki gelişme derecesine bağlı iş bölümü." (9)

Stalin'le birlikte yaratılan devlet, sinmiş bir burjuvaziyle çıkarları çatışan iki sınıfın, işçi sınıfının ve köylü sınıfının üzerinde yükseldi. Stalin'in başarısı da, devletin yapısı da burada gizlidir. Stalin'e en sürekli muhalefeti sürdürebilen Buharin oldu. Buharin, Lenin'in politbürosunun ölümüne dek partiden atılmayan tek üyesi oldu. Bunu kulak ve orta köylülük yanlısı politikasına borçludur. Buharin'in muhalefeti toplumsal bir tabana yaslanıyordu. Fransız İhtilali'nin küçük burjuva önderi Jakoben Robespierre, Jakoben Danton'u giyotine gönderdikten sonra 4 ay kadar ancak dayanabilmişti. J.J. Rousseau'nun küçük mülkiyete dayalı eşitlik tezinin savunucusu Robespierre, burjuva Gironden'lerin, tümüyle tasfiye edilmemiş krallık yanlısı güçlerin ve giyotinin en çok kurbanı olmuş, yüzünü ona doğru çevirmeye başlayan köylülük karşısında ne yapabilirdi. Stalin, kulak ve orta köylülüğü ezerek, parti içindeki mahalefeti tabansız bırakabildi. Devlet tüm toplumu kavramış, merkezi ve otoriter bir yapı olarak durduğu sürece parti içindeki toplumdan desteği kopuk muhaliflerini yok etmek Stalin için zor olmadı. Şimdi sorulması gereken soru şudur: Stalin'in 1928 harekatı zorunlu muydu? Çevirerek soruyorum. Lenin haklı mıydı?

"NEP'i ortaya koyarken fazla ileri gittik. Serbest teşebbüs ve ticaret ilkesine gerektiğinden fazla önem verdiğimiz için değil, kooperatifleri gözden uzak tuttuğumuz için.

... Halkın çoğunluğunun koopiratiflerde örgütlenmesiyle, sosyalizm otomatik olarak amacına ulaşacaktır.

... Bunu başarmak için gerekli olan en kısa süre, hiç değilse on ya da yirmi yıldır." Kooperatifçilik üstüne, 6.1.1923, Lenin. (10)

Toplumun tüm üretici kuvvetlerinin dikey olarak değil, tüm toplumun yararına yatay olarak örgütlenmesi mümkün müdür? Araştırılması gereken budur. Stalin'e kahretmek bizim işimiz olmamalıdır. ■

NOTLAR

1. I. Kant, Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi. Hacettepe Üniversitesi Y., 1982, s.38-46

2. Machiavelli, Hükümdar. Sosyal Yayınları, 1984, s.80

3. E.H. Carr, The Bolshevik Revolution 1917-23. Penguin Books, 1984 s.235, Clit 2

4. I. Deu tscher, Stalin. Ağaoğlu yayınları, 1969, s. 37, Cilt 1

5. V.I.Lenin, Selected Works. Prog.Pub. 1966, s. 295,Cilt 7)

6. D.Shub, Lenin. Penguin Books. 1977, s.88

7. Y. Küçük, Nereye Gidiyoruz. Tekin Yayınları, 1985, s.20

8. I. Deutscher, a.g.e, s.314

9. K.Marks, On Historical Materialism içinde German İdeology. Prog. Pub. 1976, s.75-76

10. V.I.Lenin, Son Yazılar, Son Mektuplar. Ser Yayınları, 1975,s.40-45

BİR ANTİ-SİNEMİST YAZI

Yalçın KÜÇÜK

"Volodya" diyor, Krupskaya, "bir kararlı anti-sinemist ve ateşli yürüyüşçüdür." Lenin, sinemaya karşı net bir tutum alıyor ve devrimcilerin yürüyüşe çıkarak dinlenmeleri gerektiğini savunuyor. Yirminci yüz yılın başında Rusya devrimcileri, Avrupa'da sürgünde zamanlarının önemli bir bölümünü yeni icat sinemaya giderek geçiriyorlar; sinemayı izlemek devrimcinin günlük uğraşları arasına giriyor. Zamanını aldığı için çok sevdiği satranç oyununu da bırakan Lenin, sürgündeki arkadaşları arasında sinemanın yeri üzerine "teorik-pratik" bir tartışma açıyor ve sonunda "anti-sinemist" bir sonuca varıyor. Sinemayı bırakıyor; dinlenmek için günlük sporlarına ve yürüyüşe daha büyük bir ağırlık veriyor.

Hadis değildir; Lenin'in bu tutumu, tek başına Türkiye'de, bir anti-sinemist tutum için yeterli olmayabilir. Ancak bugün, Türkiye'de Lenin'in anti-sinemist tutumundan ayrı olarak, sinema ve sinema seferberliği üzerinde düşünmek için nedenler var.

Düşünmenin nedenlerinin ortasında "devlet" ve "devlet kavramı" bulunuyor. Birinci nokta şudur: Devlet için bugün sinema bir politika olmuştur. Devletin kütleleri bir sürü haline getirme ve getirdikten sonra istedikleri ağıla sürme mekanizmaları, televizyon, radyo ve basın, geniş yığınların ve özellikle genç kuşakların zamanlarının çok önemli bir bölümünü sinemalarda geçirmeleri için çok özenli davranıyor. Devlet artık ticari rekabet itirazlarını da bir tarafa bırakıp hangi filmin hangi sinemada oynadığını bile ilan ediyor. "koşun koşun, şu filmi bu sinemada" devlet, bunu yayıyor.

Televizyonun ikinci kanalını artık yalnızca sinema kanalı olarak düşünmek mümkündür. Sinemayı sevdirmek, filmlere yeni ve genç izleyici bulmak için devlet bir özel kanal açabiliyor.

Birinci nokta açık oluyor: Eğer bir yöne doğru bir devlet politikası varsa, bunun üzerinde düşünmek zorunludur. Devletin üniversitelere yeni başlayan gençleri, bir günde belki iki seans ve belki de üniversite dersliklerinde ayırdıkları zamanlardan çok daha uzun süreleri, sinemaların karanlık salonlarında ışıklı hareketleri izlemeye özendirmek istediğinden ve bunu bir devlet politikası saydığından kuşku duymuyorum.

İkinci nokta bir tekrardır: Devlet, Özal ve arkadaşlarının iddialarının tüm aksine, küçülmüyor ve büyüyor. Eylülizmle birlikte Türkiye'de devlet büyü-

müştür.

Üçüncü nokta, ikincinin bir uzantısı sayılmalıdır; artık devletin bazı dayanakları yeni dönemde devletin parçaları ve elemanları oldular. İstanbul sinema festivalini tekeller örgütlüyor ve başlarında oligark Eczacıbaşı bulunuyor. Bu, biliniyor; ancak Türkiye'de devletin yeni oluşum süreci içinde tekellerin bir bölümü, devletin dayanakları olmaktan çıkarak devletin parçaları haline geliyorlar. İstanbul sinema festivali devletin bir programıdır; devlet artık bunu bir "özel" iş saymıyor ve bir devlet aktivitesi olarak ele alıyor.

Artık değerin kullanılabilir fonlara dönüşmesi ve bu fonların bütçe kanalıyla veya sinema festivali proğramı içinde kullanılışı üzerinde durmak gerekir; burada yapmak istemiyorum. Burada parmak basmak istediğim nokta artık değerin kullabılabilir fonlara dönüşü ve devlet ajanı, "ajan" sözcüğünü casus anlamında kuullanmıyorum, "faktör" ya da iş yapan anlamında kullanıyorum, kavramları üzerinde yeniden durma gerekliliğidir. Maliye Bakanlığı'ndaki bütçe uzmanı mı devlet memurudur, yoksa oligark Eczacıbaşı'nın yanında sinema festivallerini düzenleyenler mi, daha memurdur; üzerinde durulması gerekiyor.

Tarifler değişiyor.

Ekin'i, devlet şemsiyeninin dışında kütlelere ve mümkün ölçüde, ekin götürebilmek için kurmaya çalıştık; devlet bunu anladı ve devletin genişleme yasası çerçevesinde, özel koşulların verdiği imkanlarla da, bunu önlemek istedi. Bunun üzerine, "bilim" ve "araştırma" sözcüklerinden "Bilar" sözcüğünü uydurarak, devletin haber alabilme ihtimali karşısında yakın arkadaşlarıma, bu arada o sırada yakın çalıştığım Aziz Nesin"e de haber vermeden, Bilar'ı kurdurdum; daha sonra devrini üzerimize yaptık. Ekin-Bilar, 1986 yılı başında devlet erkinin dışında bir tartışma kanalı açmaya muvaffak oldu ve çok görkemli bir çıkışı gerçekleştirdi.

Devlet, genişleme ve büyüme yasası çerçevesinde, kendi hegemonyasının dışında böyle bir açılışa razı olmadı; Bilar'ı içinde bölmeye çalıştı. Bilar'ın kontrolü, eşit bir biçimde, Aziz Nesin, Profesör Cevat Giray, Doktor Haluk Gerger, Bilgesu Erenus ve benim aramızda dağılıyordu; arkadaşlarımızdan ilk üçü devletle çalışmayı kabul ettiler. Bilgesu ile ben yüzde kırk kontrol payı ile bunu önleyemedik; Bilar da devletleştirildi.

Devletin, yeni kuşakları, bilim ve tartışma yolundan ayırarak sinemist yapma politikası, Bilar'ın devletleştirilmesinde önemli bir rol oynamıştır; bugün daha iyi anlaşılıyor. Şimdi artık İstanbul'da oligark Nejat Eczacıbaşı'nın rolünü Ankara'da Bilar üstleniyor. Bilar'da çirkinlik daha açıktır; açıkça devlet bütçesinden ve bazı tekellerden fon alıyor. Oligark Eczacıbaşı İstanbul gençliğini ve Bilar, Ankara üniversite öğrencilerini, sinemist yapma işini üstlenmiş görünüyor.

Devlet, gençlerin sosyalist olmamaları için sinemist olmalarını körüklüyor. Hem İstanbul ve hem Ankara'da, sinemist olabilecek gençler için, sinemada sansürü kaldırıyor.

Neden sinemaya ve sinemist bir kuşağa bu kadar güven? Bu kısa incelemeyi, bu alandaki görüşlerimi özetleyerek tamamlamak istiyorum. Bir: Sinema; sanatı ve dünyayı izlemenin en tembel ve en kolay yoludur. İki: Sinema, en pasif olarak izlenen sanattır. Üç: Sinema, izleyeni en çok yabancılaştıran sanattır.

Dördüncüsünü bir ölçüde açmam gerekiyor: Bilim ve sanat, tümüyle her türlü yaratı, birtür montaj ve bir telif etme işidir. Bütün yaratıcı eylemlerde bir yan yana getirme ve yan yana getirilenleri birbirine uydurma işlevi var. Bir yanıyla kurgu ve diğer yanıyla montaj, aslında bütün sanat ve düşünsel eylemlerde çok önemli bir işleve sahip bulunuyor. Yaratıcılıkta başarı veya başarısızlık bu yanyana getirmedeki uyum ve uyumsuklukla da ortaya çıkıyor.

Bu anlamda sinema, en yalancı ve en kandırıcı sanattır: Herkes ilk okulda bir kez deniyor. Bir kağıdın bir yüzüne bir kuş ve diğer yüzüne de parmaklıklar çizilir ve hızla döndürülürse kuş parmaklıkların içine girebiliyor. Sinema, eylem atomlarını istenen bir mantıkla veya mantıksızlıkla yan yana getirdikten sonra, aklın algılamasından daha hızlı bir hareketlilikle, bunlara belli bir gerçeklik ve inandırıcılık kazandırabiliyor. Sinema, insan aklını geliştirmiyor ve yeni kalıplara göre daraltıyor.

Devletin sinemist kampanyasında bu noktanın önemli bir rolü olduğunu düşünüyorum.

Yeni kuşakları anti-sinemist bir tutumla yürüyüşe çağırıyorum.

NURETTİN YENİAY VE
OSMAN GÜNEŞ
SERBEST BIRAKILDI

Yerel seçim öncesi Kürtçülük propagandası yaptıkları gerekçesiyle tutuklanan Bağımsız Sosyalist Aday Nurettin Yeniay, "Emek Dünyası" Yazı İşleri Müdürü Osman Güneş ve 6 arkadaşı 28 Nisan 1989 tarihinde Ankara DGM'de yapılan ilk duruşmada serbest bırakıldılar.

DÜZELTME

Nisan sayımızın arka kapak yazısında yedinci paragraftaki "yardım etmek sayılmamalıdır" cümlesi "yardım etmek sayılmalıdır" olarak yanlış dizilmiştir. Düzeltiriyoruz.

MARKSİZM, İDEOLOJİLER VE İSLAMİYET

Ali Can TAMER

I

"İdeoloji" konusu ülkemizde de uzun süredir tartışılan bir konu oldu. Şerif Mardin'in bu alandaki çalışmalarını burada belirtmek gerekiyor. Daha sonra Birikim Dergisi, Althusser'in görüşlerini temel yaparak konunun üzerinde durdu. Sağ kesimde de Cemil Meriç "ideolojik eylemciler" temasını aşarak, ideolojiler sorununu tartıştı.

İdeoloji konusunda birinci sorun, ideolojilerin gücü sorunu. Öyle ki klasik devrimci teoride altyapı–üstyapı ilişkileri sorunsalı olarak beliren bu durum, gittikçe artan bir önem kazandı. Aslında, teoride sorun yüzelli yıl kadar önce çözülmüştü: Altyapı–üstyapı karşılıklı etkileşim içindedir ve son kertede esas belirleyici alt yapıdır. Ne var ki sorun daha önce bu şekilde konmamış gibi, üstyapının altyapıyı belirleyen "özerk maddi bir güç" olduğu ifade edilmeye başlandı. Sorun bir Arapsaçına dönüştürüldü.

Teoride bazı sınırlar, dengeler sırat köprüsüne benzer bir şekilde kıldan ince kılıçtan keskindir. Altyapı–üstyapı ilişkilerinin klasik formülasyonunda ifadesini bulmuş olan "teorik denge"den hafif bir ayrılma sonuçta koca bir sapma olarak ortaya çıkıverir. Örneğin "üstyapı da maddi bir güçtür" ifadesi ile eğer üstyapının altyapı üzerindeki etkisi abartılıyorsa, sözkonusu ilişkiler "entellektüel bir incelikle" tersine çevriliyorsa –ki durum böyledir– sözkonusu olan bir sapmadır. Daha başka bir deyişle, üstyapının göreli özerkliği abartılarak bir nevi bağımsız değişken haline getiriliyorsa, bu bir sapmadır.

İdeolojiler sorunsalına popülist bir çizgide yaklaşan kesim, sonuç olarak ideolojik üstyapıyı bağımsız, özerk bir güç olarak kabul ediyor. İdeolojileri maddi temellerinden, sınıfsal temellerinden kaparıyor. Böylece de kendilerince "ideoloji" olarak kabul edilen demokrasi, anti–emperyalizm, feminizm, yeşilcilik, çevrecilik gibi ögelerle sosyalizmi birleştirmek, bunları bir nevi bütünleştirmek istiyor. Düşünce şu: "İdeolojilerin sınıfsal temelleri söz konusu değildir. Örneğin demokrasi, ne işçi sınıfının, ne de burjuvazinin, yine anti–emperyalizm ne işçi sınıfının, ne de burjuvazinin; feminizm, yeşilcilik vb. ne işçi sınıfının ne burjuvazinin ideolojisidir. Hatta aynı mantık sosyalizm içinde geçerlidir. İşçiler de burjuvalar da sosyalist olmuyorlar mı? Öyleyse geniş bir beraberlik için, bütün bu ideolojilerin bütünlüğü sağlanabilir. Ve sonuçta büyük bir devrimci güç yaratılabilir, halkların kurtuluşu sağlanabilir."

Şüphesiz bunlar içten dileklerdir. Ama devrimciler, cehennemin yollarının bile iyi niyetle döşendiğini bilmek durumundadırlar. Çünkü hem tarih bilimini kabul edip, hem de sınıf mücadelelerini kabul etmemek mümkün değildir. Hem Tarih Bilimini kabul edip, hem de ideolojilerin sınıfsal olduğunu, dolayısıyla ideolojilerin uzlaşmasının değil, mücadelesinin temel olduğunu kabul etmemek mümkün değildir.

Popülistler hem Marks'ı elden bırakmak istemiyorlar, hem de ideolojileri eklemlemek istiyorlar.

Popülist kesimin ideolojileri birleştirebilmesi için iki yolu kullanması gerekiyor. Birincisi feminizm, yeşilcilik, islamcılık gibi akımların sınıfsal içeriğini yoketmek. Bunun içinde ideolojik üstyapıyı bağımsızlaştırmak. İkincisi ise demokrasi, anti–emperyalizm gibi sosyalist hareketin ayrılmaz unsurlarını birer ideoloji olarak kabul edip, bunları feminizm, yeşilcilik, islamcılık ideolojileriyle aynı tür şeylermiş gibi tanımlamak. Ve buradan giderek demokrasi, anti–emperyalizm gibi kavramların devrimci hareketle ayrılmaz bağlarından faydalanıp yeşilcilik, islamcılık, feminizm ideolojilerinin de devrimci hareketle aynı türden bağlarının olabileceğini savunmak.

Sorunun çözümüne, ikinci yolun çözümünden başlıyoruz. İdeolojilerin birleştirilebilmesi için, başta birleştirilecek olanların ideoloji olmaları gerekiyor. Acaba demokrasi, anti–emperyalizm birer ideoloji olarak kabul edilebilir mi? İşte bu noktada da ideolojilerin tanımını yapmak gerekiyor.

Gerçekten de biz ideolojik üstyapıdan söz ederken hukuktan, ahlaktan, ideologlardan (en fazla da ideolog-lardan) ve ideologların fikri–teorik çalışmalarından söz ediyoruz. Ahlak ve hukuksal görüşler de, kollektif veya bireysel olsun, teorik bir inşa sonucunda oluş-muşlardır. Bu anlamda ideolojiyi ideologların üret-tikleri, bilimsel alanın dışında yer alan fikir–teori yapı-ları olarak tanımlamak mümkündür. Bu tanım kapsamlı olmasa bile sorunun anlaşılması için yeterlidir. Sorun böyle konulunca, kolaylıkla, "ideolojiler doğa ve toplumbilimleri dışındaki teorik yapılanmalardır" da diyebiliriz.

Bu tanımdan sonra –İslamiyetin irdelenmesini özellikleri dolayısıyla daha sonraya bırakarak– demokrasi ve anti–emperyalizm terimlerinin ne derecede bir ideolojinin ifadesi olabileceğinin tartışılmasına dönüyorum. Demokrasinin "teknik" bir kavram olduğu

açık. En basit tanımıyla halkın kendi kendini yönetmesi tekniği olarak kabul ediliyor. Zaman zaman bir "Demokrasi Teorisi"nden söz edilse de bununla anlatılmak istenen anti-komünizm oluyor. Bazan da Tabii Hukuk Doktrini, Temel Hak Ve Özgürlükler Anlayışı "Demokrasi Teorisi" olarak ifade ediliyor. Bu anlamda demokrasinin teorik bir yapılanmasından söz etmek mümkün değil. Dolayısıyla demokrasi terimi bir kavrama işaret etmenin ötesinde bir anlama sahip değil.

Anti-emperyalizm terimi de bir ideolojiyi değil, bir kavramı işaret ediyor. Bugün devrimcilerin bağımsızlık, yurtseverlik terimlerini anti-emperyalist aktivitenin işareti olarak kullandıklarını biliyoruz. Yine bugün devrimcilerin bağımsızlık, yurtseverlik terimlerini ulusal kültürlerinin geliştirilmesi, korunması faaliyetinin işareti olarak kullandıklarını da biliyoruz.

Sonuç olarak demokrasi ve anti-emperyalizm kollektif ya da bireysel olarak yaratılan bir teorik inşa faaliyetinin işareti olmadığı için ideoloji değildir.

Faşizm ise bir ideolojidir. Faşizmi diktayla, sömürgecilikle, şövenizmle bir ve aynı şey olarak kabul etmek mümkün değil. Çünkü dikta, sömürgecilik, şövenizm faşizmden çok eski. Faşizmin bir öğreti olarak diktayı sömürgeciliği, şovenizmi aşan bir anlamı var. Faşizm öğretisini yaratanlar Gobineau'dan Hitler'e, Mussolini'den Pareto'ya dek bir çok ideologdur. Faşizm bir çok ideologun görüşlerinin eklemlenmesiyle oluşmuş bir teorik yapıdır. Faşizm bir ideolojidir ve en genel ifadesiyle bir burjuva ideolojisidir. Fakat faşizm burjuvazinin tek ideolojik sistemi de değildir. Burjuvazinin liberalizm gibi başka ideolojik sistemleri, giderek daha mikro düzeyde ideolojik yapıları, teorik yapıları vardır. İşte burjuva ideolojisi tek tek bu yapılarda yansıdığı gibi bu yapıların didaktik toplamında da kendi varlığını sürdürmektedir.

Sosyalizm terimi de bir üretim biçimini ifade ettiği gibi aynı zamanda bir ideolojiyi işaret eder. Biz burada sosyalizmi bir ideoloji olarak ele alacağız.

Sosyalizm Fransız Ütopik Sosyalistlerinden Marks'a, Engels'e; Lenin'den Stalin'den çağdaş sosyalist ideologlara kadar nicesinin fikir üretimlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Marksizm ideoloji olarak sosyalizmin ana kolunu oluşturur. Marksın keşfettiği bilimsel tarih teorisi ise bambaşka bir şeydir. Şüphesiz bu teoriyi Marks'ın ideolojik yapısından yalıtmak mümkün değildir. Ama bu bilimsel nitelikli teoriyle Marksist ideolojiyi aynılaştırmak da doğru değildir. Çünkü Marks bir bilim adamı olduğu kadar aynı zamanda bir ideolog ve belki en önemlisi bir devrim pratikcisidir. Bütün bu nitelikleri kişiliğinde kaynaştırmıştır. Bilimsel tarih teorisi Marks tarafından nesnel gerçekliğe işaret eden temel kavramlarla yapılandırılmıştır: Üretim biçimi, üretim araçları, üretim güçleri, teknoloji, sınıf mücadelesi vb. Ama Marks'ın ideolojik yapısı yabancılaşma, hümanizm, özgürlük, kurtuluş, adalet, ilericilik-gericilik vb. nesnel gerçekliğin işareti olarak kabul edilemeyecek bir nevi "teolojik" kavramlarla inşa edilmiştir. Buradan kalkarak Marks'ın Tarih Teorisi ile ideolojik sisteminin birbirini inkar ettiğini söylemek mümkün mü? Marks'ın Tarih Teorisi ile ideolojik sistemi birbirine eklemlenmiştir. Burada bilimsel olanla ideolojik olanın, bilimle ideolojinin diyalektik bir birleşimini buluruz. Marks'ın Tarih Teorisi ile ideolojisinin birbirinin karşısına çıkarılması, O'nun katkısının salt Tarih Teorisine ya da salt ideolojik sistemine indirgenmesi mümkün değildir. Şüphesiz Marks'ta bu iki öge birbirlerinden ayrılabilir; ama hiç bir şekilde birbirlerini dışlamaz.

Marks bizzat özgürlük, hümanizm, adalet kavramlarının ideolojik niteliğini vurgulamıştır. Bunlarla bilimselliğin temellendirilemiyeceğine değinmiştir. Şöyle yazıyor: "Maddi bağlaşım yasalarını irdeleyecek ve belirli sorunları bu temel üzerinde çözecek yerde, bu bağlaşımları yakınlık ve doğallık 'ölümsüz fikirleri'ne göre dönüştürmek isteyecek bir kimyacı hakkında ne düşünülebilir? Bize faiz'in 'ölümsüz adalet'e, 'doğal denkseverlik'e, 'doğal yardımlaşma'ya karşıt olduğu söylendiği zaman, faiz üzerine, onun ezeli ve ebedi lutuf'a, 'ezeli ve ebedi iman'a, 'Tanrının ölümsüz iradesi'ne aykırı olduğunu ilan eden kilise babalarının bildiklerinden daha çok bir şey mi öğretmiş oluyoruz?"(1) Hatta Marks bilimsel titizliğini öyle bir noktaya vardırmıştır ki, felsefi anlamında akılcılığı bile bir din olarak nitelendirir: "Şunu kaydedilim ki değişik sınıfların herbiri kendine uygun dini kullanır: Toprak aristokrasisi katolik cizvitliğini ya da protestan ortodoksluğunu, liberal ve radikal burjuvazi rasyonalizmi (altını ben çizdim, A.C.T.) ve bu bayların herbirinin kendi dinlerine inanmaları ya da inanmamaları hiç bir şeyi değiştirmez."(2)

Amacımız Marks'tan bu alıntıları yaparak içeriğini ululamak değil. Yukarıdaki alıntılar bir doktrinerlik ve aforizmacılık becerisi olarak da kabul edilmemeli. Bu alıntılardaki ifadelerin içeriğini vurgulamıyoruz. Marks'ın düşüncesini yakalamak istiyoruz.

Diğer taraftan baktığımızda Marks hümanizm, özgürlük, adalet, demokrasi, ilericilik vb. kavramlara

da sahip çıkmaktadır. Bu bir çelişki değildir. Marksın bilimsel niteliğiyle ideologluğu arasında bir bağlılık vardır. Genç Marks olgun Marks'ta başka şekillerde devam edip gider. Ne var ki olgun Marks bilimsel olanla ideolojik olanı çok daha iyi bir şekilde birleştirmiştir.

Bütün bunlardan sonuç olarak sosyalizm teriminin –Marks'ın Tarih Teorisi ve bir üretim biçimi olarak sosyalizm bir yana konulduğunda– en genel anlamında bir ideolojiye işaret ettiği görülür.

Buraya kadar varmak istediğimiz amaç demokrasinin ve anti–emperyalizmin birer ideoloji olmadığını belirterek, birer ideoloji olarak demokrasi ve anti–emperyalizm ile sosyalizm arasında bir birliktelik, beraberlik öngörmenin de temelde saçma olduğunu vurgulamaktı.

Eğer demokrasi, anti–emperyalizm birer ideoloji olsalardı, bizce sınıfsal temelleri farklı olacaktı ve sosyalist ideoloji ile bütünleştirilmeleri söz konusu edilemiyecekti. Çünkü günümüzde iki temel ideolojik alan vardır ve bütün ideolojik yapılar, teorik faaliyetler, sonuçta bu iki alandan biriyle kesişmek durumundadır. Burjuva ve sosyalist ideolojilerin dışında bir üçüncü ideolojik sistem mümkün değil. Zaten popülist kesimin daha önce de belirttiğimiz gibi demokrasi ve anti–emperyalizmi ideoloji olarak tanımlamalarının altında yatan amaç demokrasi, bağımsızlık, yurtseverlik ile sosyalizmin ayrılmazlığından kalkarak son tahlilde birer burjuva ideolojik yapıları olan feminizm, yeşilcilik, islamcılık gibi ideolojilerle sosyalizmin birleştirilmesi yolunu açmaktır.

II

Şimdi de ideolojilerin bütünleştirilmesini öngören düşüncenin temelindeki yanlışın tartışılmasına geçiyoruz: Üstyapının özerkleştirilmesi, bağımsızlaştırılması..

Daha önce üstyapı ile altyapı ilişkilerinin çözümlenebilmesi için ideolojinin yalın bir tanımını getirmiştik: İdeoloji ideologların fikirsel, teorik üretimleridir. Bu tanımın sınırlı ama sorunun çözümü için yeterli olduğunu da belirtmiştik. Böylece ideolojinin yazılı yazısız sözler düzeni, kelimeler düzeni olduğunu, bir diğer değişle sözlerin, kelimelerin, tümcelerin ideolojilerin temel yapı taşları olduğunu belirttik. Bundan kalkarak da şunu yazıyoruz: İdeolojiler, maddi bir güçtür, çünkü kelimeler, sözler dizileri birer maddi güçtür. Bunun böyle olduğunu apaçık bir şekilde bilimsel olarak gösteren kişi ise Pavlov'dan başkası değildir.

Bu arada parantez içinde belirtelim ki bizce Pavlov insan–toplum bilimleri alanındaki katkıları açısından Darvin ve Marks'la birlikte üç büyüklerden biridir.

Pavlov sözün, kelimelerin, yazının dolayısıyla fikirlerin nasıl maddi bir güç olduğunu gösteriyor. Pavlov yaygın bir şekilde bilinen deneyinde çan sesi uyarımı verilen bir köpeğe salya ifraz etmesini öğretir. Deneyin daha ilerideki uygulamalarında köpeğe artık bir ışık ya da renkli bir karton parçası gösterildiğinde salya ifraz etme davranışı elde edilebiliyor. Sirk hayvanları bu tür bir öğrenme ile yetiştiriliyor. İnsanlarda ise diğer canlılardan fazla olarak ikinci sinyalizasyon sistemi denilen bir ekstra sistem mevcut. Bunun sonucunda insanlarda çan sesi, ışık, renkli karton gibi simge ve işaretlerin yerini kelimeler, sözcükler, tümceler dizileri uyarım olarak kullanılarak istenen davranışlar, yani şartlı refleksler elde edilebiliyor. İnsanların ister beğenelim, ister beğenmeyelim bütün öğrenmelerinin temelinde bu tür şartlı refleksler var. Sözler, kelimeler, cümleler dizileri insanda tutumlar, davranışlar kalıpları oluşturuyor ve insanoğlu da somut uyarımlar karşısında bu tutumlarına göre pratik davranışlarını ortaya çıkarıveriyor. Hiç kimse bu tür şartlanmaların dışında değil.(3)

Ülkemizde Radikal İslami akım güçlü olmadığı için 163'ün varlığını savunmanın bu kesim açısından da bir olumsuzluk oluşturmayacağını biliyoruz. Ülkemizde 163'ün varlığına karşı çıkmak, emperyalizme destek çıkmak anlamına gelmektedir.

Ne var ki altyapı–üstyapı ilişkileri konusunda Pavlov'un buraya kadar özetlediğimiz görüşleri tek başına alındığında yine de fazla bir anlam taşımıyor. Pavlov bu arada şartlı öğrenmelerin insanların doğal, biyolojik, fiziksel eğilimlerine tabii olduğunu gösteriyor. Örneğin bir köpeğe şartlanma yoluyla top oynamasını öğretebiliyorsunuz. Ama uçmasını öğretemiyorsunuz. Bu noktada diyoruz ki kitlesel şartlandırma son kertede kitlelerin, sınıfların fiziksel–sınıfsal eğilimlerine tabiidir. Ve kitleleri, sınıfları fiziksel–sınıfsal eğilimlerine ters şeylere şartlamak mümkün değildir. Şartlandırma bombardımanı ancak rakipsiz ve tek yönlü ise, eğilimlere ters de düşse kısmen etkili olabilir. Ama bu durum kitlelerin fiziksel–sınıfsal eğilimlerine uygun bir karşı şartlandırma ile kolayca etkisizleştirilebilinir.

İşte bu noktada da propaganda sorununa gelmiş bulunuyoruz. Bugün sınıflar mücadelesi alanının en önemli öğelerinden biri propaganda, şüphesiz Pavlov'un şartlı refleksler kuramı da propaganda tekniğinin temeli. Bunlar ayrı şeyler değil. Bu anlamda da teorik propaganda ile ideoloji, özde aynı şeyler. Artık Pavlov'dan sonra ideoloji sorunsalını bir propaganda sorunsalı şekline dönüştürmeden ele almak mümkün değil.

Lenin **Ne Yapmalı?**'da propaganda ve ajitasyonu karşılaştırarak tanımlamış, ideolojik–teorik mücadeleyi propaganda ile bütünleştirmiştir. Artık zamanımızda ideolojik–teorik çalışmayla propaganda çalışmalarını birbirinden ayırmak mümkün olmaktan çıkmıştır.

Bu noktada görüşümüze karşı çıkılabilir, propagandanın bir şartlandırma olduğu ve dolayısıyla olumsuz nitelikler taşıdığından söz edilebilir. Bu tür

düşünceler yersizdir. Adına ister aydınlatma isterse bilinçlendirme vb. diyelim doğaldır ki propagandanın hangi sınıflar lehine kullanıldığı önemlidir. Diğer taraftan propaganda ile bir şartlanma yaratılır ama zaten ideolojiler de sınıfsal, yani evrensel ve dolayısıyla da bilimsel olmayan bilgiler, öğrenmeler değil midir? Örneğin bizim bu yazımız bir teorik propaganda yazısıdır dolayısıyla da ideolojik bir çalışmadır. Diğer bütün doğa ve toplum bilimleri alanının dışındaki teorik çalışmalar da bir propaganda çalışmasıdır. İdeolojileri yani bilim alanı dışındaki teorik yapıları propaganda yapılarını mahkum etmek olmaz. Propaganda kişide yeni tutumlar, davranış kalıpları oluşturur ya da eski tutum ve kalıpları kuvvetlendirir. İnsanlar da bu tutumlarına uygun olarak, verilen uyarımlara bir nevi otomatik davranışlar, tensel–pratik davranışlar oluştururlar. Hiç şüphesiz insanların tensel–pratik davranışlarında ortaya çıkan eğilimleri de propaganda ile öğrenmelerini belirler. Ve maddi faktör karşılıklı etkileşimde bağımsız değişkeni teşkil eder.

Devrimci hareketlerle Radikal İslami Hareket gün-ük, ekonomik, siyasal pratik amaçlarla ne kadar birbirlerine yakınlaşırlarsa yakınlaşsınlar, epistemolojik alanda dinsel ideoloji ile devrimci ideoloji, diğer bir deyişle idealizmle materyalizm uzlaşmazlar, tam tersine mücadele ederler.

Bu noktada bir parantez açıp fiziksel–tensel mücadelenin niteliğine değiniyoruz. Klasik devrim teorisinde ekonomik, siyasi, ideolojik (ya da teorik) mücadele alanları belirtilmiştir. Bunlardan ilk ikisi fizikseltensel mücadele niteliğinin önplanda olduğu alanlardır. Patronun haksızlığı karşısında yumruğunu "devreye sokan" işçiler, saldırgan grev kırıcısının, kafasında sopa "parlatan" grevciler, hırsız jandarmayı tersyüz eden köylüler, rüşvetci zabıtayı "kovalayan" esnaf fiziksel–tensel mücadelenin görüntülerini sergiliyorlar. Hele devrim coşkusunda devrimin bir sanat olduğunun gösterilmesi gerektiği zamanlarda sözün, yazının, nutukların sonuçta propagandanın tensel–fiziksel mücadelenin önüne çıkması mümkün mü? İşte burada tanımlamaya çalıştığımız tensel–fiziksel mücadele son kertede propaganda mücadelesinin önünde geliyor ve onu belirliyor.

Burada bir soruna daha değiniyorum: Acaba salt tensel mücadele ile, ideolojik çalışma, propaganda mücadelesi olmadan bir sınıfın başarı sağlaması mümkün mü? Soru aslında totolojik bir öz taşıyor. Çünkü tensel mücadele olsun da buna bağlı ideolojik çalışma, propaganda çalışması (şu veya bu oranda) olmasın, bu işin doğasına aykırı. Klasik Kuram'da propaganda ile ajitasyonun ayırımının nasıl yapıldığını biliyoruz. Bu anlamda muhakkak bir ideolojik çaba söz konusu olacaktır. Açıktır ki tensel mücadele kitleselleştiği oranda, sınıf mücadelesinin esas alanı ve esas belirleyicisi olacaktır. Propaganda–ideoloji çalışmaları ne kadar yetersiz olursa olsun bu mücadele başarıya ulaşabilir. Ancak bu olayı fazla soyutlamak, spekülasyon hata fantazya alanına taşmak olur. Altyapısal güçlerin ölçüsü oranında propaganda çalışması, ideolojik–teorik çalışma, ortaya zorunlu olarak çıkar. Ara konumuzla ilgili parantesi burada kapatıyorum.

Şimdi tartışmamızın sonucuna doğru biraz daha yaklaşalım. Üstyapının bağımsızlığını, özerkliğini ileri sürenler giderek "ideolojiler bir sınıfa, bir sınıf kökenine indirgenmez" diye düşünmeye ve "sosyalizm işçi sınıfının ideolojisidir" demenin bile yanlış olduğunu ifade etmeye başlarlar. Böylece de kendilerince feministleri, islamcıları, yeşilcileri, anti–emperyalistleri, çevrecileri sosyalistlerle bir devrimci parti içinde ideolojik bağımsızlık esasında eklemleyebileceklerini düşünürler. Bu yanlışın altında yatan sebep ideolojileri sınıfsal kökenlerinden koparmak ve sınıfların dolayısıyla ideolojilerin mücadele içinde oludğunu kabul etmemek. Bu popülist akımın pratikte bir zararı da aslında kendileri de entellektüel olmalarına karşın ideolojilerin mücadeleleri "sevmemeleri" onları zoraki bir barışa, kardeşliğe zorlamalarıdır. Yani, sonuçta tarih bilimini reddetmeleridir.

Böyleleri İşçi Sınıfı Hareketi'nin sadece ve sadece işçilerin hareketi olmadığını; feministlerin, çevrecilerin, dindarların, yurtseverlerin, barışçıların, öğrencilerin, köylülerin, aydınların vb. hareketi olduğunu ve bu unsurların partinin sınıfsal–ideolojik bütünlüğü içinde parti üyesi olabileceklerini unutuyorlar. Yine bu beyler bir devrimci partinin sınıf temellerini inkar etmeden pratik amaçlar, ortak hedefler için sözkonusu diğer hareketlerle güç ve işbirliği, ittifaklar, koalisyonlar yapabileceklerini de düşünmüyorlar. Ama bütün bunlar farklı ideolojileri bir devrimci parti içinde eklemlemekten ne kadar başka bir şey.

Şüphesiz farklı ideolojileri bütünleştirme görüşünün altında ideolojik üstyapının altyapıdan bağımsızlaştırılması şeklindeki yanlış yatıyor.

III

Yazımızın başlangıcında ideolojiyi betimlerken islamiyeti daha sonra konu edineceğimizi belirtmiştik. şimdi dinsel ideoloji sorununa geliyoruz. Bu soruna popülist bir açıdan yaklaşan kesim islamiyeti bir ideoloji olarak sınıfsal temellerinden yalıtıyor. Dolayısıyla islamcı güçlere teslimiyetçi bir yaklaşım öneriyor. Bunlara göre 163. madde kalkmalıdır. Bu madde islami güçler üzerinde anti–demokratik bir uygulamadır. İslami güçler mağdur durumdadır ve dolayısıyla düzenle çelişki içindedirler. Bunun için de bu güçlerle bir

bütünleşme sağlanabilir. Düşünce bu. Bu noktada da popülist kesim teslimiyetçiliğini açıkça ortaya koyuyor. Çünkü Ülkemizde etkin islami güçler hep devletle içiçe ve onun yönlendiriciliğinde olmuştur. Ülkemizde devletin denetim alanının dışına taşan islami temel güçler hep mevcut düzenin bile gerisinde kalan kadim anlayışlar oluşturmuşlardır. Bu kesimin 141. maddeye karşı çıktığı görülmüş bir şey değildir. Dolayısıyla bugün 163'e hayır diyerek bu kesimin özgürlüğünü savunmak doğru değildir. Tam tersine devrimci güçler 163'ün varlığında gerici siyasi iktidara karşı direnme gücü bulabilirler. Çünkü iktidar 163'lük suçların içine batmış durumdadır. Onun için bugün devrimcilerin talebi "163 kalksın" şeklindeki talep olamaz.

Eğer popülist kesim Radikal İslami Hareketi diğer islami akımdan ayırarak bu akımla bir yakınlaştırma oluşturmak amacıyla 163 kalksın diyorsa yine de yanılıyordur. Çünkü Ülkemizde Radikal İslami Kesim İran'daki gibi bir potansiyele sahip değildir. Oradaki islami kurumlarla Ülkemizdekiler arasında büyük farklılıklar vardır. Örneğin İran'daki Radikal İslami Hareketi mollalar kurumu olmadan düşünmek mümkün değildir. Ama Ülkemizde böyle bir dinsel kast yoktur. Bütün bunların ötesinde devrimciler, Radikal İslami Akımlar işçi–emekçi kesimlerin taleplerine ne kadar sahip çıkar görünseler de, dini ideolojinin epistemolojik temelini görmemezlikten gelemezler. Dinsel ideoloji epistemolojik açıdan idealizmin doruk noktasıdır. Ve hiç şüphesiz gerçek, tutarlı devrimciler materyalist olmak zorundadırlar.

Devrimci hareketlerle Radikal İslami Hareket günlük, ekonomik, siyasal pratik amaçlarla ne kadar birbirlerine yakınlaşırlarsa yakınlaşsınlar, epistemolojik alanda dinsel ideoloji ile devrimci ideoloji, diğer bir deyişle idealizmle materyalizm uzlaşmazlar, tam tersine mücadele ederler.

"Epistemolojik karşıtlık felsefi bir meseledir, önemsizdir, günlük, pratik, ideolojik yakınlaşmaları etkilemez" diye düşünülemez. Çünkü materyalist felsefe kişilerin tutumlarında giderek günlük fiziksel–tensel pratiklerin de somutlaşır. Şüphesiz devrimciler epistemolojik çatışmayı emekçi kitlelerin günlük somut siyasi– sosyal yararları sözkonusu olduğunda bu yararların önüne çıkartmazlar. Tam tersine devrimciler devamlı olarak siyasi mücadeleyi, pratiği teorik propaganda mücadelesinin, felsefi–ideolojik olanın önüne koyarlar. Ama devrimciler idealizm–materyalizm mücadelesini de yok saymazlar, felsefi–ideolojik teorinin de maddi güç olduğunu bilirler. Yine devrimciler Radikal İslami hareketi diğer islami hareketlerle de aynı kefeye koymazlar. Ama epistemolojik karşıtlığı görmemezlikten gelip, Radikal de olsa, islami esime teslimiyete yol açmazlar.

Devrimcilerin, olduğu kadarıyla Radikal İSlami güçlerle ilişkileri, belirli bir anlayışa dayanmalıdır. Radikal İslami Güçler iki kesim arasındaki epistemolojik çatışmayı kabul edebildikleri ve dolayısıyla mataryalist epistemolojinin özgürce savunulması imkanını kabul edebildikleri, diğer bir deyişle epistemolojik görüşlerini öne çıkartmadıkları oranda yakınlaşmaya hizmet edebilirler. Ne var ki bu noktada Radikal İslamın çıkmazı oluşuverir. Çünkü idealizmin doruk noktası olan dinsel epistemolojik anlayış, devrimci anlayışın tam tersine, sözü –tabii en başta da dinsel olanını–, ayeti maddenin, pratiğin önüne koyar. Dinselliğin özü gereği bu böyledir. Dolayısıyla dinsel ideolojinin kuramı, sözü, düşünceyi geri plana iterek devrimcilerle pratik sosyal–siyasal konularda birlikteliğe yönelmesi zordur.

Epistemolojik açıdan zor durumda olan Radikal Dinsel Hareketler ikircikli bir yapı oluşturmakta ve giderek bunu perçinlemektedirler. Çünkü değişen, gelişen nesnel gerçeklik alanının zorlaması, bir olgu olarak dayatmaktadır. Çok bilinen fıkrada kayığı fırtınaya tutulan papazın, tanrının büyük olduğunu hatırlatan çömezine verdiği "tanrı büyük ama kayık küçük" cevabı ilahi alanın nesnel gerçeklik alanı tarafından nasıl örselendiğini, daraltıldığını anlatmaktadır. Bu halk fıkrasının esprisini müminler bütün anlarında yaşıyorlar ve ilahi olanla nesnel gerçeklik arasında bölünüp duruyorlar. Örneğin Radikal İslami akım nesnel idealizmi aşıp sağlıklı bir duyumculuğa yönelememektedir. Nesnel dünyanın varlığını reel bir temelde duyumlarla bilinebileceğini tutarlı olmasa da savunurlarken, öte yandan da Kuran'dan bilmek'ten ya da Kuran aracılığıyla bilmekten sözetmektedirler. Diğer yandan da bunlar içtihatı son sınırlarına kadar götürerek "Kuran'dan Bilmeyi" bir nevi somut şartların somut tahlili yoluyla bilmeye çevirebilmektedirler. Bu anlamda "ayetler o günkü şartlarda geçerlidir, dolayısıyla o günkü amaçlarını yakalıyarak durumu bu güne aktarmak gerek" diye düşünenler, "Kuran'ın özü, amacı iyiliktir, insanın iyiliğine olan şey Kurana da uygundur" diye düşünenler vardır. Bazıları da Kuran'ın evrenselliğini sadece ibadet ve ayinle ilgili ayetlerle sınırlamaktadır. Yine bazıları, kestirmeden gidip Kuran'da görünenin, yani lafzın değil özün esas olduğunu bunun da

ancak özel kişilerin özel çabalarıyla anlaşılabileceğini kabul etmektedirler. Bu tür düşünceler bir nevi islami ictihatın önünü sonuna kadar açmaktadır. Böylece Kuran aracılığıyla bilmeyi de "somut şartların somut tahlili"ne indirgeyerek bir nevi "Kuran'dan Bilmeyi" amprist bilmeye yükseltebilmektedir.

Bütün bu çabalarıyla aslında islami güçler epistemolojik bölünmüşlüklerini vurgulamakta, ikircilikli yapılarını betimlemektedirler. Bir anlamda bu çırpınışları çelişkilerinden kurtulma çabalarının da bir ifadesidir. Çünkü bu tür çelişkileri bir arada barındırılamayacak kertede uzlaşmaz çelişkilerdir. Ama bu çelişkilerinden de kurtulmaları mümkün değildir. Çünkü Kuran bir kez Allahın kelamı olarak kabul edildi mi, artık Kuran'ın epistemolojik manığı da kabul edilmiş olunur. Bu da idealizmin en üst noktasının kabulü demek oluyor. Ve bu kabul insanın pratik davranışlarını da anlayış–tutum temelinde etkiliyor.

Görüldüğü gibi Radikal İslami akımın epistemolojik alanda çelişkileri vardır ve bu alanda bu kesim devrimcilere göre dezavantajlı durumdadır. Çünkü idealizmlerinin gereği olarak epistemolojik alanı pratik alanın gerisine itemezler. Halbuki devrimci akım için pratiğin önceliği zaten temel bir kuraldır. Herşeye rağmen devrimciler Radikal İslami akımla da diğer bir çok akımla olduğu gibi siyasal, sosyal, pratik sorunlarda beraberliği öngörürler. Ne var ki epistemolojik açıdan varolan zıtlığı vurgulayarak, her iki kesimin de epistemolojik görüşlerinin özgürce ifadesi imkanını savunurlar. Bu arada şunu da belirtelim ki söz konusu birliktelikte devrimci hareketin epistemolojik görüşlerinin ifadesi özgürlüğü vazgeçilmez bir öğe olarak kabul edilirken hiç şüphesiz bu özgürlüğün "dine karşı dini bir safsata" şeklinde kullanılması düşünülemez. Bu noktada devrimciler diyalektik materyalist epistemolojinin, bilimsel yöntem ve kuramların savunulması özgürlüğünü hedefleyeceklerdir. Einstein'in Darwin'in, Pavlov'un, Marks'ın vb. görülerini açıkca savunacaklardır. Buna karşı da Radikal İslam istediği epistemolojik görüşleri serbestçe propaganda edebilecek, bu anlamda islami eserleri serbestçe yayabilecektir. Artık o noktada Gazali'nin mi yoksa İbni Rüşt'ün mü yolunu izleyecekleri kendi sorunları olacaktır. Tabii ki bütün bu karşılıklı anlayış, Radikal İslamın devrimci hareketle sosyal–siyasal–ekonomik hedeflerde birliği şartına bağlı olarak sözkonusu olacaktır.

Burada Radikal İslama özel bir bakış öngörüldüğüne göre, 163'ün kalkmasına niçin karşısınız, diye düşünenler olabilir. Açıkça belirttiğimiz gibi biz Radikal İslamla emperyalizmin tescilli ajanı durumundaki islami akımları aynı kefeye koymayız. Biz Ülkede 163'ün varlığını savunmanın laik olmayan gerici iktidara karşı bir direnme gücü kazandıracağına inanıyoruz. Ülkemizde Radikal İslami akım güçlü olmadığı için 163'ün varlığını savunmanın bu kesim açısından da bir olumsuzluk oluşturmayacağını biliyoruz. Ülkemizde 163'ün varlığına karşı çıkmak, emperyalizme destek çıkmak anlamına gelmektedir.

Devrimciler Radikal İslamın Ülkemizde güçlü olmamasına karşın dikkate alınması gereğine de inanırlar. Bunun için Radikal İslamı yoksul kitlelerden yana, anti–emperyalist çizgide daha tutarlı olmaya itelerler. Bunun içinde epistemolojik karşıtlığı sosyal–siyasal–ekonomik birlikteliğin önüne çıkartmamaya özen gösterirler. Bunun doğal sonucu olarak da Radikal İslamı akımın epistemolojik sorunu ön planda tutma çabalarına, anlayışlarına karşı dururlar. Bizim için pratik birliktelik sağlandıktan sonra Marks'ın eserlerinin yanında Kuran'ın da satılmasının hiç bir mahzuru olamaz. Ama Radikal Islamın açısından da Kuran'ın yanında Marks'ın eserlerinin satılmasının hiç bir mahzuru olmaması şartıyla. Devrimciler 163'e karşı olmayışları onların Radikal İslama uzattıkları eli "demirden bir pençe" yapmaz. Çünkü devrimciler 163'ün varlığını kabul ederlerken aynı zamanda da Diyanet İşleri Başkanlığının kaldırılması gereğini de savunurlar. Devrimcilerin dinle ilgili bu iki pratiğini birbirinden koparark ele almak doğru değildir. Bizce Diyanet İşleri Başkanlığı kalkmadan Ülkemizde din, vicdan, düşünce özgürlüğüne, laikliğe yönelmek mümkün değildir. Çünkü Ülkemizde gerici iktidarlar Diyanet İşleri Başkanlığı aracılığıyla islami güçlerin büyük çoğunluğunu düzenin payandaları olarak kullanmaktadır.

Sonuç olarak dinsel ideoloji sorunsalında popülist söylem en geniş anlamıyla islami ideoloji ile sosyalist ideolojiyi eklemlemeye çalışıyor. Bu çizgi geçmişteki dini içerikli devrimci köylü ayaklanmalarının varlığını görüşlerini kuvvetlendirici ögeler olarak sunuyor. Bu tür örneklerin devrimci öğreti de yer bulduğu bilinen bir gerçek. Devrimci öğreti dinsel güçlerin bir zaman protestanlığın oynadığı türden ilerici bir rol oynayabileceğini hatta dinsel ideolojinin –epistemolojik yapısının dışında– devrimci hareketlerin ideolojik örgüsü olarak kullanılabileceğini bize örnekliyor. Ama devrimci öğreti herhalde hiç bir zaman iki kesim arasında epistemolojik problemin bir tarafa atılarak, idealizm–materyalizm çatışması uykuya yatırılarak gerçekleştirilecek bir birlikteliği, yani teslimiyetçiliği öğütlemiyor.

Hep örnek olarak ileri sürülen İran'daki İslami Hareket ise yeryüzünde bir ilk örnek oluşturuyor. Sınıfsal temelleri ikircikli, nereye yöneleceği belirgin değil. Ancak anti–emperyalist doğrultusu oturmuş gözüküyor. Diğer taraftan bu hareketin çok yalnız bırakıldığı da bir gerçek. Bu noktada devrimcilerin düşünmesi gerekiyor. Özellikle Ülkemiz devrimcileri fiziki–kültürel–tarihi yakınlıkları dolayısıyla bu harekete özel bir önem vermelidirler. Bu açıdan İran'daki Hareketi en iyi anlayabilecek olan bizce Ülkemiz devrimcileridir. Ve devrimci gelişkinliğimiz bu görevi başarabilecek güçtedir.

NOTLAR:

1. Zikreder: G. Cogniot; **Çağdaşımız Karl Marks,** Çev. K. Somer, Bilim Ve Sosyalizm Yayınları, Ankara 1975, s. 108

2. Marks, Engel; **Seçme Yapıtlar,** Sol Yayınları, (Ankara 1979), Cilt 3, s. 456

3. Yavuz Tümer; **Doğa Ve Bilim Dergisi,** Şubat 1983, sayı 13 içinde, **Pavlov Üzerine,** s. 12

PERESTROYKA VE ULUSLARARASI SÜRTÜŞMEDE "MUTLU SON"

İldeniz KURTULAN

Kısa bir süre öncesine dek, TRT ve gazetelerimizin flaş haberi olan Sovyetler Birliği'nde ulusçu tavırların başında gelen Azeri-Ermeni ulusçu sürtüşmesi sorunu, Gorbaçov'un gizemli perestroyka değneğiyle çözümlendi.

Sürtüşmenin yürüyüşlü, mitingli, kavgalı-dövüşlü, yaralılı-ölümlü haberlerine geniş yer ayıran TRT ve basınımız, çözüme hiç itibar etmediler.

Bilindiği gibi Azeri-Ermeni ulusçu sürtüşmenin konusu "Dağlık Karabağ Özerk İli" üzerindeydi. O dönemde olayları yakından izleme fırsatını elde etmiş ve "Toplumsal Kurtuluş"taki bir yazımda ele almaya çalışmış ve sürtüşmenin nedenini irdelemiştim. Nedense kimi okurlarca yan tuttuğum, yani Azerilerden yana bir açıklama getirdiğim ifade edildi. Yadsımıyorum. Doğrudur. Yansızlığı; anlamsızlık bilirim. Hep doğrudan ve aklıma yatkın olandan yanayım. Yineleyeyim; yansızlığı anlamsızlık bilirim.

Bugün de bu yazının boyutlarının elvermesi ölçüsünde önce bu bölgenin yani Karabağ'ın gerçek tarihsel kimliğine bir başka açıdan yaklaşmak isterim. Sonra da perestroykanın bu uluslararası sürtüşmeye nasıl bir son getirdiğini ve bu sonun tarihsel belgesini açıklayacağım.

Sovyetler Birliği'nde her cumhuriyet kendi Anayasası, kendi yasama organı olan Yüksek Sovyeti, kendi Bakanlar Kurulu ve öteki devlet kurumlarına iyedir; ama birbirinden kopuk değildir. Her cumhuriyet kendi devlet politikasını, ekononmik ve kültürel işlevliğini tüm cumhuriyetlerin eşit ölçüde temsil edildiği Sovyetler Birliği Yüksek Sovyeti ve öteki devlet kuruluşları vasıtasıyla koordine eder.

Yetmiş bir yıllık bir dönem sürecinde oluşan karşılıklı politik, sosyo-ekonomik ve kültürel ilişkilerin sonunda sürtüşme noktasına varmak akıl almaz bir tersliktir. Yargıyı tarihe bırakalım.

Sovyetler Birliği'nin kurulmasından kısa bir süre sonra, 1922 yılında, tarihsel ve coğrafi etkenler, ekonomik ve sosyal gelişim, kültürel ve ulusal gelenekler göz önünde bulundurularak yönetsel ve topraksal sınırlandırmalar son ve değişmez biçimiyle gerçekleşti. Ve sonuçta 1923 yılında Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti yönetiminde, Nahçivan Sovyet Sosyalist Özerk Cumhuriyeti ve Dağlık Karabağ Özerk İli oluşturulmuştu.

Aslında bu iki bölgenin doğrudan doğruya değil de değişik yönetsel biçimlerle Azerbaycan'a bağlanması "böl ve yönet" politikasını çağrıştırıyordu. Ayrıca Nahçivan ili ile ana Azerbeycan toprakları arasında bulunan Zengezur bölgesinin Ermenistan'a bırakılması, o dönemde Ermenilere hoş görünmek gibi bir hatanın acı ürünlerindendi.

Konumuza dönelim. Karabağ bölgesi tarih boyunca Azerbaycan'ın, ayrılmaz bir parçasıdır. Tarihin en eski kayıtlarına göre, Azerbaycan'ın Ereken Ortaçağ döneminde Kafkasya Albanyası diye adlandırıldığında Karabağ'ı da içermektedir. O dönemden beri Karabağ zengin tarihsel ve kültürel gelenekleriyle Azerbaycan içinde yer almıştır. Nitekim Karabağ'daki Şuşa kenti en eski dönemlerden beri Karabağ'ın ve tüm Azerbaycan'ın ün salmış kültür merkezlerinden biri olmuştur. XVIII. yüzyıl Azerbaycan'ın ünlü şairi Molla Penah Vakıf ve XIX. yüzyıl yine ünlü şair Hurşit Banu Natevan bu kentte doğmuş, yaşamış ve yapıtlarını yaratmıştır. Modern Azerbaycan müziğinin kurucusu, "Arşın Malalan" opereti ve "Köroğlu" operası gibi yapıtların yaratıcısı Üzeyir Hacıbeyli'nin de diyarıdır Karabağ. Şuşa'yı "Azerbaycan'ın Konservatuarı" diye adlandırdıklarında gerçekçi bir pay var. Birçok tanınmış Azeri müzisyeni, aşıkları, türkücü, şarkıcı ve kompozitörleri bu bölgede yetişmiştir.

XVII. yüzyıl ortaları ile XIX. yüzyıl başlarında Karabağ bölgesinde oldukça güçlü Azerbaycan Karabağ Hanlığı egemen olduğu sıralarda hanlık nüfusunun ezici çoğunluğunu Azeriler oluşturuyordu. Buradaki Ermeni nüfusu XIX. yüzyılın yirmili yıllarında Kafkaslar ötesinin Rusya'ya ilhakından sonra İran ve Türkiye'den onbinlerce Ermeninin göçüyle artmıştır

Tarih boyunca Karabağ, Azerbaycan ana yurduyla öylesine kaynaşmış bir durumdadır ki 1919 yılında toplanan kongrede Ermeni kökenli köylüler dahi Karabağı Azerbaycan yönetimine bağlama kararı aldılar.

Ermenilerin bugünkü savlarının tersine Azerbaycan yönetimindeki Karabağ olası gelişimini sürdürmüştür. Daha XIX. yüzyılda sanayi kurumları gelişmeye başlamış ve Kafkasötesinde devrimci devinime şanlı sayfalar yazan işçi sınıfı burada oluşmuştur. Değişik uluslardan olan ve Sovyet egemenliğinin utkusu için savaşan bir çok devrimcinin , bu arada, N. Nerimanov, S .Orconikidze, S.Efendiyev, A. Karayev ve başkalarının işlevliyi Karabağ kökenlidir. Onların anısı bugün de halkın belleğinde dipdiri yaşar.

Azerbaycan'da Sovyet egemenliğinin kuruluşundan sonra, Şuşa kentinin yakınındaki eski Hankendi köyü "26 Bakü Komiserleri"nden biri olan Stephan Şaumyan'ın onuruna Stephanakert adlandırıldı ve burası Azerbaycan topraklarında Dağlık Karabağ Özerk İli'nin kurulmasından sonra il yönetim merkezi oldu. Bugün Dağlık Karabağ Özerk İli, Azerbaycan'ın önemli ekonomik potansiyelli bölgelerinden biridir. Bu ilde madencilik, elektroteknik, kereste sanayi, ipek dokuma sanayi, çeşitli hafif ve yerel sanayi kolları geliştirilmiştir. Köy ekonomisinde belirli bir yeri olan et ve süt hayvancılığı, bağcılık ve tütüncülükle birlikte başka tarım ürünleri de önemlidir. Doğaldır ki Sovyetler'in tüm öteki cumhuriyet, il ve bölgelerinde olduğu gibi Azerbaycan'da da, Karabağ'da da çözüm bekleyen yığınla sorun birikmiştir. 1985 yılı Nisan ayından sonra Sovyetler Birliği'nde gelişmekte olan glasnost bu sorunlara çözüm aramaktadır. Fakat, her devinim karşıtını da birlikte getirdiğinden olacak, glasnost ve perestroykaya karşı, belirli odaklarca desteklenen karşıt güçler harekete geçtiler, uluslararası güvensizlik ve düşmanlık tohumları ekmek amacıyla Dağlık Karabağ Özerk İli'nin Azerbaycan Cumhuriyeti'nden çıkarıp Ermenistan Cumhuriyeti'ne katılması sorununu ileri sürdüler. Hukuk ve Sovyetler Birliği Anayasası'na ters düşen bu eylem tüm Sovyet insanına karşı yapılan düşmanca bir çıkıştı.

Dağlık Karabağ ve çevresinde gelişen olaylar üzerine Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi Genel Sekreteri M.S.Gorbaçov'un Azerbaycan ve Ermenistan emekçileri ve halkına yaptığı çağrıda şöyle diyordu. "Biz, hepimiz Sovyet yurttaşıyız. Bizim ortak tarihimiz, ortak utkularımız, geride bıraktığımız büyük emek, dert ve kayıplarımız var. Biz perestroyka davasıyla uğraşıyoruz. Sosyalizmin, yurdumuzun, her birimizin kaderi bu davanın başarısına bağlıdır. Biz yalnız tüm halklarımızın samimi ailesinde toplumumuza gelişme, onun üyelerinin hepsine mutlu yaşam sağlayabiliriz".

Uluslararası huzursuzluk ve sürtüşmeye bir son vermek amacıyla, Merkez Komite ve Bakanlar Kurulu 1988 -1995 yılları süresince Karabağ için özel bir yönetim biçimi kararı aldı. Karar metnini tarihsel bir belge niteliğinde olması nedeniyle yayınlıyorum. Sovyetler Birliği Yüksek Sovyeti Başkanı M.S. Gorbaçov ve Presidyum Genel Sekreteri T.Menteşaşvili'nin Moskova'da Kremlin Sarayı'nda 12 Ocak 1989 tarihinde Karabağ sorunu çözümleyen şu kararı imzaladılar:

"Dağlık Karabağ Özerk İli ve çevresindeki uluslararası ilişkilerin gerginliğinin sürme ve tırmanma olasılığı karşısında ayrıca bu bölgede güvenli huzuru kurmak amacıyla, Azerbaycan ve Ermenistan Cumhuriyetleri parti ve devlet organlarını ve Uluslar Sovyeti Komitesinin önerileriyle Sovyetler Birliği Yüksek Sovyet Bakanlar Kurulu bu konuyu Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu'yla görüşerek Sovyetler Birliği Anayasası 119. maddesinin 14. bendine uygun olarak aşağıdaki kararları almış bulunuyor:

1- Dağlık Karabağ'ın Azerbaycan Cumhuriyeti yönetiminde "Özerk İl" satüsünün muhafazasıyla birlikte, Dağlık Karabağ Özerk İli'nde geçici olarak özerk bir yönetim biçimi uygulanacaktır.

A.İ.Volski yoldaşın yönetiminde Dağlık Karabağ Özerk İli'nin Özel Yönetim Komitesi kurulacaktır.

Yeni seçimle seçilecek olan temsilcilerin saptanmasına dek, 20. dönem halk temsilciler meclisi üyeleri ve yürütme kolu yetkileri dondurulmuştur.

2- Dağlık Karabağ Özerk İli'nin Özel Yönetim Komitesi , doğrudan doğruya Sovyetler Birliği'nin Yüksek Devlet yönetim organlarına tabidir.

Dağlık Karabağ Özerk İli'nin yerel devlet egemenliği ve yönetim organları gösterilen Komiteye devredilecektir. Ayrıca, İl Halk Temsilciler Meclisi Yürütme Komitesinin yetkileri adı geçen komiteye verilecek.

3- İşbu kararın yürürlükte bulunduğu dönemde Dağlık Karabağ Özerk İli topraklarındaki Sovyetler Birliği ve Azerbaycan Cumhuriyeti'ne bağlı kurumlar, müdürlükler ve şubeler Azerbaycan Cumhuriyet'i Bakanlar Kurulu'nun mütealası dikkate alınmakla birlikte Sovyetler Birliği Bakanlar Kurulu'nun saptadığı Komiteye bağlanacaktır.

Basın, radyo ve televizyon organları ve başka kitlesel iletişim araçları, yayınlar, poligraf kurumları, iç işleri organları ve ayrıca kültür ve halk eğitim merkezleri, sağlık kurumları ve başka kurumlar Komiteye ya da Komitenin saptadığı şubelere bağlanacak.

Dağlık Karabağ Özerk İli'nin arazisinde savcılık ve mahkemeler, tüm işlevliklerinde Sovyetler Birliği Başsavcılığının, Sovyetler Birilği Adalet Bakanlığı ve Sovyetler Birliği Yüce Mahkemesinin belirlediği düzende etkinlik gösterecektir.

4- Dağlık Karabağ Özerk İli, bölge, kent, ilçe ve belde halk temsilciler Meclisinin yürütme organlarının yetkileri dondurulmuştur.

Sosyal kuruluşların yasalara aykırı davranışları varsa men edilecek.

Gerekirse, devlet ekonomi kurulları ve sosyal-kültürel kurullar sorunlarını çözümü için Sovyetler Birliği Bakanlar Kurulu ve başka kurumlara başvurabilir ve öneriler getirilebilirler.

5- Sovyetler Birliği'nin "Devlet Kurumu Hakkında" yasasının 6. madde ve 2. ve 3. bentlerinin ve 5. bendi ve 3. fıkrası ve 7. maddesinin geçici olarak Dağlık Karabağ Özerk İli'nde yürürlükten kaldırılacaktır.

6- Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Yüksek Sovyeti'nin başkanlığı bu kararları kabul edecektir.

7- Bu karar 1989 20 ocak ayında yürürlüğe girecektir.

Sovyetler Birliği Yüksek Sovyeti Başkanı M. Gorbaçov.

Sovyetler Birliği Yüksek Sovyeti Sekreteri T. Menteşaşvili.

Moskova, Kremlin, 12 ocak 1989"

Bu kararın yürürlüğe girmesiyle Sovyetler Birliği'nde uluslararsı ulusçu sürtüşmeler durduruldu.

Bu bir "mutlu son" mu dersiniz?

Yazarın yakında yayınlanacak Kırmızı Gül ve Kasket *adlı kitabından...*

NEDİM VE NAZIM

Zihni T. ANADOL

Sultanahmet minarelerinden akşam ezanları okunurken
Bizlerde ellerimizde kelepçeler
Sultanahmet Cezaevinin demir kapılarından içeri giriyorduk...

Şimdiye değin yattığımhapishanelerin hepsi de derme çatma, eskimiş, yoksul insanların, sağlıksız, disiplinsiz kabadayıların kol gezdiği yerlerdi. Çoğunun helaları geceleyin içerdeydi. Onun için herkes sayım yapılıp, akşam üstümüze demir kapılar kilitlenmeden dışkısını dışarda bırakmak zorunda idi. Ankara Cebeci Cezaevi bunların bir miktar olsun dışında kalıyordu. Çünkü burası zaman zaman çok ünlü insanların da konuk yeri olmuştu. Sözgelimi Atatürk'e suikast tertip edenlerden Trabzon Milletvekili Ziya Hurşit burada kalmış ve burada asılmıştı. Gene, Urfa Milletvekili Ali Saip, Halk Partisi Müfettişi olmasına rağmen burada aynı dönemde Hasan Dinamo ile birlikte yatmışlardı.

Buna rağmen Sultanahmet Cezaevi kadar alımlı ve görkemli değildi. Sultanahmet Cezaevi tam Marmara Denizi'nin üstünde, Topkapı Sarayı'nın hizasında, Adalar, Kadıköy, Kızkulesi, Üsküdar, Boğaz ve Marmara Denizi'nin maviliklerini kucaklayan ulu bir saray gibiydi. Burayı İttihat ve Terakki Fırkası Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetimini ellerinde bulunduğu dönemde yaptırmıştı. Belki, bir gün ne olur ne olmaz bizi de içeri tıkarlar, diye bu denli özen göstermişler. Ne var ki tarih boyunca her hükümdar mezarını yaptırmış, bazıları bu mezara gömülmüş, bazıları da gömülmemişti. Yakın tarihimizdeki İran Şahı Rıza Pehlevi gibi... O da mezarına milyonlarca para harcamış, cedleri Keykavus, Keyhusrev gibi dedelerinin mezarlarına yakışır biçimde tarihin ölümsüz kucağında saklanıp anılmak için. Ama bir halk düşmanı olarak memleketinden kaçmış, gurbet ellerde can çekişerek bağıra bağıra can vermiştir. İttihat Terakkicilerin de iri kıyımları memleketten kaçmış, sadece alt düzeydekiler, kendilerinin rahatı için inşa ettirdikleri bu binada kalmışlar, bir kısmı kurtulmuş, bir kısmı ise Berlin ve Afganistan'da birer suikast sonucu yurt dışında ölmüşlerdir. Enver Paşa ise eski maceracılığını sürdürmüş, o da Türkistan'da öldürülmüştür.

Büyük kapılardan içeri girildiğinde, ayağınıza yumuşak bir halı gibi serilen geniş bir alan... Alanın karşısında mermer merdivenler... Merdivenlerin iki yanında kıvrıla kıvrıla sizi yukarı katlara sevimli bir yüzle davet eden beyaz mermer korkuluklar ve kat kat koğuşlar... Koğuşların bir yüzü Marmara Denizi'nin enginliklerine bakıyor.

Bizi de koğşlardan birine, en sağdakinin en üst katına vermişlerdi. Alt katlarda sübyan koğuşları denilen suçlu çocukların yattığı koğuşlar vardı. Kimsiz, kimsesiz, kendi başlarına terk edilmiş yavruların koğuşları. Bir dilim ekmeğe, bir tek sigaraya her şeyini veren çocukların koğuşları.

O geceyi bir kısmımız ayakta, bir kısmımız koyun koyuna girerek geçirdik. Sabahleyin gözlerimizi demir parmaklıkların arasından süzülen bol bir güneşin doyumsuz aydınlık sıcağında açtık. Marmara Denizi'nin kıyılarını boydan boya bir dantel güzelliğinde dilim dilim işleyen evleri, yalıları, konakları, cıvıl cıvıl bir yakadan bir yakaya insan taşıyan şehir vapurlarının kentin üstüne örülen sis perdesini kaldıran tatlı kalın düdük sesleri... İncecik kırmızı gagaları, geniş bembeyaz kar gibi kanatlarıyla güneşin aynasında cümbüş eden martıları... Bir yerlere başını alıp giden kadersiz beyaz yelkenler...

Emin Torunoğlu, pencerenin parmaklıklarına dayanmış, yudum yudum yercesine bu güzelliği içiyor, sanki damla damla en leziz içki gibi gönlünün derinliklerine durmadan döküyordu. Yanına yaklaştım, hafifçe omuzuna dokundum:

- "Ne o Emin'ciğim, yoksa kendine burayı mesken mi tuttun? Mıknatıs gibi yapışıp kalmışsın paslı demirlere" diye şakadan takıldım. Rüyadan uyanır gibi hafifçe silkindi. Sarışın duru yüzünü bana çevirdi, iyimser iyimser gözlerinden ışıklı bir hava yayıldı koğuşa.

- Gel de sen şimdi hatırlama Şair Nedim'i.

- Nesi varmış oğlum şimdi Nedim'in hatırlanacak.

- Nesi olacak ulan bilmiyor musun?

- Biliyorum oğlum biliyorum.

- "Bu şehri İstanbul ki bi müsli behadır" demiş diye yanıt verdim. Gerisini sarışın ince bıyıklarını titrete titrete o tamamlamıştı:

- "Bir sengine yekpare Acem mülki fedadır" diyerek.

Emin o sıralar Hukuk Fakültesi'nde okuyordu. Şevki Akşit, Enver Aytekin, Kemal Taysi, Vecdi Özgüner, Şaban Ormanlar ve diğerleri gibi o da T.Y. Tahsil Talebe Derneğine üye idi. Bunların çoğu bizimle birlikte Acem'in kahvesine geliyor, bu yüzden bizim sendikayla ilişkilerde bulunuyorlardı. Onların bize, bizim onlara yakınlığımız her iki örgütün de amaçlarının birbirine yakın olmasından ileri geliyordu. Bunların bir kısmı geçim sıkıntısı çekiyordu. Owen adıyla arkadaşlar biraraya gelip atölye açmışlar, çalışmaya pek gönüllü olmadıklarından da işi yürütememişlerdi.

İşte Emin, burada gördüğü deneyimler nedeniyle Sırmakeş Hanında, Vedat Arcalı'nın dükkanında aynı işi sürdürmeye başlamıştı. Bir iki perde rayı kalıbı bulmuş, Hüsamettin ustayı da yanına alarak çalışmaya başlamıştı. Biraz para kazanıyor, sıkışık durumdaki arkadaşlara elinden geldiğince yardımda bulunuyordu. Bizim parti yandaşı niteliğindeki sendikamıza ilgi duyar, gerektiğinde hukuki yönden yol göstericiliği yapardı. Yani bizimle içli dışlıydı. Bu nedenlerden ötürü onu da buraya getirmişlerdi, üyemiz bulunmadığı halde.

İlk günlerin şamatalı havası pek etkilememişti onu. İçinde tutuşan gizli bir aşkın alevini, sabahın ilk koğuşa vuran güneşin kızıllığında görüyordu. Sonsuz bir yaşamın pençesinde şair ruhu coştukça coşuyordu. Zaman zaman gerçekten iyi şiirler de yazıyor, onları ancak anlayanlara tok, ahenkli sesiyle okuyordu. Herkesle uzun boylu konuşmaz, hele kavgalı, gürültülü tartışmalara hiç katılmazdı.

Yanımızda Emin'le konuşmalarımızı Mustafa Irgat da dinliyordu. O da şiiri severdi. Hele Nazım'ın Şeyh Bedrettin Destanındaki Börklüce Mustafa'nın asılırken söylediği:

"Yetiş dede sultanım dedi
Başka birşey demedi"

Dizeleri onun icin ölüme giderken, ölümden dönerken en coşkulu, en kederli anlarının bir ayeti idi sanki. Her şarap kadehini kaldırışında, dostlarına her marhaba deyişinde muhakkak bu mısraları okuyacak, Şeyh Bedrettin'nin, Börklüce'nin, Torlak Kemallerin devrimci ruhunu tazeleyecekti. Uzun yakışıklı boyu, geniş omuzları, bir çocuk yüzü kadar şen, kırışıksız aydınlık çehresinden eksilmeyen bir iyimserlik, sedef gibi bembeyaz küçücük dişlerinin altında çekici ince dudaklarıyla ve dimdik ayaklar üstünde mükemmel bir baş... Çocukken gelmiş Dobruca'dan göçmen olarak. Dört kardeşten biri polis, biri terzi, biri bakkal olmuş, Mustafa Irgat da boyuna bosuna uygun inşaatçılığı seçmişti kendisine. Çok geçmeden inşaat alanının tanınmış bir demirci kalfası olarak çıkmıştı. Bütün kardeşlerinin çoluğu çocuğu olduğu halde o evlenmemiş, "ayağıma bağ olur, devrimci mücadeleme ket vurur" diye kendisine gösterilen nice güzel hanımları geri çevirmişti. Şimdi ellisinde olduğu halde otellerde, hanlarda kalıyordu. Yılın beş ayı, havaların olumsuzluğu yüzünden boş ve işsiz geçiyordu. İşte inşaatçılığın bu türlü oynadığı oyunlar da oluyordu. O, boş geçen günleri değerlendirmesini bilir, okumadan duramazdı. Şiire olan merakı da buradan geliyordu.

Şimdi ise Emin Torunoğlu'nun okuduğu Nedim'in şiirini pek sevmemiş beğenmemişti. Ona alaylı alaylı sormuştu: "Nedim ne anlatıyor bu şiirde" diye. Emin de:

- Oğlum işte anlamı ortada: İstanbul'un bir taşına Acemistan mülkü fedadır diyor. Var mı bunun başka bir anlamı? deyince Mustafa Irgat'ın o çocuksu, güzel yüzünden bol kahkahalı bir küfür, koğuşu kaplayıverdi aniden.

- Bok yemiş pezevenk.. Hangi toprağına taşına feda imiş? Mustafa'nın bu kahkahalı küfürüne koğuşun diğer yanlarından şamata edenler birden yanımıza halkalanıverdi, neler oluyor diye ilgiyle dinlemeye başladılar. Mustafa kalabalığın arttığını gördükçe coştukça coştu:

- Onun anlattığı İstanbul, taşına toprağına feda ettiği İstanbul, saraylar, konaklar, yalılar, Kağıthane'de lale bahçelerinde lale alamleri, binbirgece masallarının kucaklarda kıvrılıp bükülen rakkaseleri, altun taslardan içilen şaraplar ve yarin dudağından sunulan ateş gibi mezelerdir. Sen hiç zindan kapılarında, Azap kapılarında onbeş kişinin üst üste yattığı taş odaları gördün mü? O insanların Aksaray kaldırımlarında oturup da insan pazarlarında iş beklediklerini gördün mü? Eğer Acem Şahı bu taşları görseydi Şair Nedim'e sunturlu bir küfür çekerdi kendisine hakaret etti diye... Hamdi Çapa da duramadı:

- Belki de harp ilan ederdi koskoca Osmanlı İmparatorluğu'na..

Kalabalıkta bir canlılık başlamış Hamdi Çapa'nın sözüne millet kımlasıya gülmüştü. Bu heyecanlı hava içinde Mustafa Irgat'ı durdurmak ne mümkün? Elini hahapishanenin demir parmaklıklarından dışarı uzatmış, önümüzde serilen masmavi Marmara'nın çevresindeki yalıları, sarayları, gösteriyordu:

- Bak bak şunlara.. Hala oralarda saraylar, konaklar, yalılar var. Eskinin yerine dikilen, çürüyenlerin enkazından daha gür filizlenerek apartımanlar fırlıyor gökyüzüne doğru. Şair Nedim şimdi yaşasaydı, buraları da över, bunlara da Acem mülküne feda ederdi.

Emin sağdan soldan gelen taşlamalara sanki şair Nedim kendisiymiş gibi hedef oluyor, ruhunu daraltan kıskacın içinde bunaldıkça bunalıyordu. Ulan dedi içinden:"Şu sıkıcı havadan kurtulmak, biraz efkar dağıtmak için bir şiir okuduk, ağzımızdan burnumuzdan geldi. İki paralık keyfimiz vardı, onun da sabah sabah içine ettiler. Ben bunlarla bu kapalı hapishane duvarları arasında günlerimi nasıl geçireceğim?"

Ama işçinin mantığı buydu. O, herşeyi kendi açısından görüyor, kendine karşı olanların her türlüsüne, romanına, şiirine, sanatına dikiliyordu. Ortada bunca haksızlık, bunca sömürü varken bu rahat, çalışmadan kazanılan yaşamın hesabının sorulmasını bekliyordu tüm yazar çizerlerden, aydınlardan. Han da, hamam da konak da, saray da onun iskeletinden yükseliyordu. Bunları bilip anladıktan sonra nasıl susturulurdu onlar?

Bu bir iki dizecik şiirin mırıldanması sorun olmuş, ortaya bir tartışma konusu getirmişti. İş uzadıkça uzadı. Sanat sanat için mi, yoksa toplum için miydi? Emin kendisine tarizde bulunanlara güzel bir ders verdi. Ağır ağır aydınlatıcı konuşmasıyla sanatın niteliklerini birer birer ortaya serdi, Şair Nedim'in de kendi devri içinde değerlendirilmesi gerekliydi. Onun için ne Nedim'e sataşmaya, ne de onun gibi şairlere dokunmaya lüzum yoktu. Eğer Nedim de günümüzde yaşasaydı belki de Nazım gibi devrimci bir şair olurdu...Daha uzun süre bitmeyeceğe benzeyen tartışmayı, gardiyanın kalın iri sesi kesti.

ALTI MAYIS İÇİN

Özgür COŞKUN

Deniz Gezmiş bir ara saklandığı ev...

Emperyalizm ve Türkiye'yi kuşatan tekelci ahtapotların on yedi yıl önce gündeme getirdiği ve 12 Mart olgusu adıyla anılan faşist nitelikli bir askeri darbenin liderleri ilerici–devrimci kadroları katletmiş, idam etmiş, pek çoğunu da zindanlara doldurmuştur. Ülkede gelişen anti–emperyalist, anti–faşist muhalefete, yükselen işçi sınıfı hareketine azgınca saldıran Mart rejimi, kendini haklı çıkarmak ve yerini sağlamlaştırabilmek için her türlü ideolojik saldırı ve baskı aygıtını kullanmıştır. Bu saldırılarda en fazla THKP-C ve THKO olarak bilinen jakoben örgütlenmelerin militanları kayıp vermiştir. Bu dönemde ön saflarda yer alan ve katledilen bu yiğit devrimciler 12 Mart sonrasında halkçı hareketlerin genel karakteri gereği somut durumun somut tahlilini yapmaktan ve materyalist tarih gözlüğüyle olguları değerlendirmekten yoksun olduklarından dönemin öncülerini birer tabu haline getirerek sorun çözümlendi zannedilmiştir.

THKO'nun önderleri, Mayıs ayında aramızdan ayrıldılar. THKO'nun kır gerilla grubundan Sinan Cemgil, Kadir Manga ve Alpaslan Özdoğan 30 Mayıs 1971 günü Nurhak Dağlarında katledildiler. Radyo haberleri "Nurhak Dağları"nda jandarma ile çatışmaya giren "anarşist"lerden üçünün ölü olarak ele geçirildiğini bildirdi. Ağırlıkla TİP'e tepki olarak ve alternatif yaratmak amacıyla doğan jakoben bir hareketin militanları olan bu yiğit devrimciler, seçtikleri, benimsedikleri mücadele biçimi ne denli zaaflar taşısa da bu hataların doğru bir eleştirisi yapılıp, devrim şehitleri anılmalıdır. Onlar faşizme ve emperyalizme karşı mücadeleyi savunan birer yurtseverdiler ve bu uğurda can verdiler (*)

12 Martçılara katliamlar, Kızıldere'ler, Nurhak'lar, yetmiyor; canlı ele geçirebildiği devrimcileri, kendi "adil" mahkemelerinde Ali Elverdi'lere yargılatıp mahkum ediyorlardı. Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Hüseyin İnan ve yirmi arkadaşları yargılandı. İki buçuk ay gibi kısa bir sürede on sekiz kişi ölüme mahkum edildi. Deniz, Yusuf, Hüseyin dışında onbeş kişinin mahkumiyet kararları Yargıtayca bozuldu. 6 Mayıs 1972 günü sabaha karşı bu üç devrimci asılarak katledildi. Böylece Türkiye'de devrim mücadelesi darağacında ilk ölülerini veriyordu. Darağacına giderken bir an bile gerilemediler; yenik düşmediler. Sanık sandalyesinden faşizmi ve emperyalizmi yargıladılar. Onların karanlık yüzünü ve devrimci hareketin haklılığını sergilediler.

Türkiye Solu'nda jakoben çıkışları değerlendirmede üç eğilim göze çarpıyor:

- Proleter devrimciliğin miladını 1970 çıkışlarıyla, THKP-C, THKO, TKP-ML ile başlatan küçük burjuva radikalleri, kaba marksizmi rehber edinerek, daha öncesini geleneksel reformizm ve burjuva kuyrukçuluğu olarak karalayan toy inkarcılar.
- "Kahraman insanlar ama ideolojik olarak on para etmezler" biçimindeki yaklaşımlar.
- Üçüncü ve en haysiyetsiz yaklaşım ise "Devrimcilik adına bu tür eylemler savunulamaz" mantığı. Jakobenlere goşist suçlamasında bulunanları da bu kategori içinde değerlendirmek mümkün görünüyor.

Göze batan her üç eğilim de ne yazık ki bilimsel marksist bir değerlendirmeden yoksun.

Yaşanan süreç benimsedikleri mücadele yönteminin yanlış olduğunu kanıtlamıştır. İşçi sınıfının ideolojik ve fiili öncülüğüne dayanmayan her türlü politik çizgi, ne kadar iyi niyetli olursa olsun, başşarısız kalmaya mahkumdur. Devrimin öncüsü işçi sınıfı ve onun bağımsız ideolojik ve örgütlü gücüdür.

(*) Nisan'ın başında düzenlenen Gölbaşı Sineması'ndaki gecede devrim yolunda şehit düşen savaşçıların adları anılarak izleyiciler "demokrasi mücadelesinde şehit düşen yoldaşlar" için saygı duruşuna davet edildiler. Miras böyle devralınıyor. Halkçı anlayış, öncülerinin sosyalizm mücadelesini ve bu anlamda demokrasi ile olan bağını göremiyor. Demokrasiyi baş tacı ediyor. Ardıllar öncüllerin gerisine böyle düşüyor.

Mücadeleci "Edebiyat Dostları" içinde görüş ayrılığı ortaya çıkmıştır. Bu görüş ayrılıklarının ayırıcı değil, birleştirici olmasını dileyerek dergideki gelişmeyi kamuoyuna duyuran yazıyı olduğu gibi yayımlıyoruz.

EDEBİYAT DOSTLARI'NDA AYRIM

Edebiyat Dostaları çevresinde bir çalışma birlikteliği içinde olan biz, aşağıda imzası bulunanlar, dergideki son gelişmeleri, sosyalist kamuoyuna duyurmak istiyoruz.

Türkiye'nin sanat-edebiyat meseleleri üzerine düşünen sosyalistler olarak, Mayıs 1987'de Edebiyat Dostları'na başlarken, amacımız neydi? Teorik geleneği olmayan, pratiğinde ise tıkanmış anlayışlardan uzak bir sosyalist kültür-sanat politikasının uçlarını yakalamak ve geliştirmek... Bu nedenle, varolan sanat-edebiyat ortamının dışında, sosyalist bir sanat-edebiyat ortamının oluşmasına yöneltmek istedik çabalarımızı. Teorinin ve pratiğin üzerindeki zincirleri koparmaya, perdeleri kaldırmaya; bunların hem bir sanat politikası hem de siyasi politika ve düşünce süreçleri üzerindeki etkilerini açığa çıkarmaya çalıştık.

Sosyalist popülarite, sanıldığının tersine basit bir "halkçılık" terminolojisi değil, belli isimler etrafında yaşayan **idoller, posterler, mitlerdi.** Sorun edindik

Politikaya yedeklenmiş ve geniş kitleleri politikalar doğrultusunda **yönlendirmeyle** sınırlanmış bir sanat anlayışını kabullenmemiz; politikacı-sanatçı ilişkisine bir "karşılıklı kullanım"la etken-edilgen rollerin üstlenildiği çerçevede bakabilmemiz olanaksızdı. Politikanın açtığı yolu sanat taşlarıyla döşemek değil, sanata bir politika çizgisi çekmek istedik. Sosyalist sanat, sosyalist politika ilişkilerini sorun edindik.

Yaptıklarımız, Edebiyat Dostları'nın almak istediği sonuçlara hazırlıktı. Bugün, bu hazırlığın bu kadar sürmüş olması, büyük bir eksikliktir. Kabul ediyoruz.

Ne yapılmalıydı?

İzlediğimiz bu çizgiyi ya doğrudan sınıf mücadelesinin alanlarına çekecektik, ya da söylediklerimiz "ahkam" kesmekten ibaret olacaktı. Birincisini yapmak istedik; yapamadık. Dergi süreci içerisinde bir başka anlayış bu yolu kapadı; Edebiyat Dostları, yalnızca bir "sayfa faaliyeti" olarak kaldı.

Bu ikinci anlayış, kollektif karar ve çalışmayı, "kitleselleşme" adıyla aşağılayan, üretimi "birey"in erdem ve iradesine bağımlı kılan, "elitler ve plebler" çok kaba ayrımıyla, yetki ve otoriteyi gaspetme hakkını kendinde gören, bireyci bir mantıktır.

Kaynağını, derginin önüne koyduğu çizginin yaratacağı ya da günümüz Türkiye'sinde her sosyalistin karşılaşabileceği türden politik risklerdenkaçışı meşrulaştırmaktan almaktadır.

Bu ikinci anlayış ise gücünü, sosyalist meşruluktan değil, dergi sahipliğini elinde bulundurmanın rahatlığıyla burjuva mülkiyet hukukundan almaktadır.

Biz, bu süreç içinde yücelttiğimiz misyonun farkında olmaksızın, üzerimizde oluşan grup ideolojisinin baskısıyla gelişmeleri aşılabilecek sorunlar olarak gördük. Yanlışlarımızdan en önemlisi, çatışmayı yazılı ilişkilerle sürdürmek ve bunu dergi sayfalarına yansıtmak yerine, sözlü eleştiriyi seçmekti. Yazılı eleştiriyi iç işleyişimizde egemen kılamadık.

22. sayı ve aynı sayının dergi içi tartışmasının yapıldığı 25.2.1989 tarihli toplantıda bu ikinci anlayış yüzünü bütünüyle göstermiştir. Eleştirilerini yazılı olarak veren arkadaşları, gaspetmeye çalıştıkları dergi yetkisi ve kendilerine verilmeyen, o ana kadar da resmileştirilmemiş bir hiyerarşiyle dergi çalışma birlikteliğinden atmaya çalışmışlardır.

Dergiyi, yani birbirimizi eleştirmenin yasaklanmaya çalışıldığı böyle bir noktada, ortaya çıkan irade boşluğunu ve dergi faaliyetinin tüm Dergi Yazarlar Kurulunca açık tartışılması önerisini kabul etmeyen Yazı İşleri Müdürü Adalet Çutsay, dergi yazarlarından Osman Çutsay ve Kemal Durmaz, gerekçe göstermeden katılmadıkları 5. 3. 1989 tarihli kurul kararlarını da redettiler.Kararımızı içeren aynı tarihli mektubu **meşru olmayan** 23-24. sayılarda yayınladılar. Kollektif karar ve çalışmayı, araştırmaya dayalı bilgi üretimini esas alan bizlerin, derginin 22. sayısından sonraki gelişmelere katılması ve bu anlayışı kabullenmesi olanaksızdır.

Edebiyat Dostları okurlarına şimdiye dek seslenen biz aşağıda imzaları olanlar, şu sonucu açıklamak zorundayız:

Edebiyat Dostları yukarıda isimleri verilen üç kişinin elinde kalmıştır. Tek dayanakları burjuva hukukudur. Ancak, Edebiyat Dostları'ndaki direngen ve araştırıcı ruh, üretici tavır, 22 sayıyla birlikte bu üç kişiden ayrıldı. Şimdi EDEBİYAT DOSTLARI yok. Var olan basın yasasındaki sahiplik hakkı Edebiyat Dostları logosudur. Yeni haklar yaratılır, yeni logolar üretilir. Fakat bu logo ve imzalar, hiç kimse tarafından temsil edilemez. Temsil iddiasında olanlar, Edebiyat Dstları'nı üretenlerce verilmemiş bir hakkı kullanıyorlar.

Akif Kurtuluş, Ayşe Deniz Poyraz, Deniz Ongun, Enis Akın, Gürsel Korat Sağlamöz, Hakan Bilal, Hüsamettin Çetinkaya, İbrahim Baştuğ, M. Fikri Ünal, Mesut Hastürk, Murat Yetkin, Yılmaz Öztürk, Yücel Filizler.

BUNALIM VE ESİNTİ

BUNALIM , toplumun iskeletinin sarsılmasıdır.

İŞARETLERİ çeşit çeşit oluyor. Bugün Türkiye'de ve dünyada bunalımın çeşit çeşit işaretleri var. Bütün işaretler, dünyada ve Türkiye'de kemikleşmiş ilişki ve tariflerin sarsıcı ve yok edici etkilerle karşı karşıya geldiklerini gösteriyor.

TARİFLER, artık açıkça ortadan kalkıyor. On dokuzuncu yüzyılın başında Avrupa gericiliğinin merkezi Viyana'da, yirminci yüzyılın sonlarında bir avuç hastabakıcının bir küme hastasını çeşit çeşit usûllerle öldürmesi, temelde ve derindeki bir sarsıntının habercisidir. Hastabakıcılar, öldürdüklerine "insan" olarak bakmıyorlar; tarifleri değişmiştir. Hastabakıcılar da insan değiller; tekelcilik, insanın tarifini eritiyor.

VAHŞETİN coğrafyası değişti; Doğu'dan en Batı'ya kayıyor. Bir futbol maçı için bir sürü insan yüz insanı kapitalizmin ilk merkezi İngiltere'de öldürüyor; tekelcilik, insanlık için öldürücüdür. Tekelcilik insanın, tarifini değiştirme ve insan tarifini ortadan kaldırma düzenidir.

TEKELCİLİK, ancak uyuşturulmuş eski insanlarla kendisini sürdürebiliyor. Amerika Birleşik Devletleri, dünyada en çok uyuşturucu ithal eden ülkedir. Başkenti küçük Washington bölgesinde günde ölen ve öldürülen insanların sayısı artık hesaplanamıyor.

AMERİKA, insanı en çok öldüren ülkedir.

NEDENİ, yalnızca gelir bölüşümü değildir; gelir dağılımının daha iyi olduğu İskandinav ülkelerinde de "insan" giderek kendisinden uzaklaşıyor ve daha çok hayvana yaklaşıyor. İskandinav ülkelerinde ortalama insan, giderek Orta Çağın insanla hayvan arasında ayırımı zorlaşan yaratıklarına dönüşüyor.

TÜRKİYE'de insan, özellikle son yılda, çok belirgin bir biçimde İskandinav sürülerine benzetiliyor. Bir gün ağır tekerlekler kaldıran ufacık çocuk Naim'in getirdiği bir kaç teneke için insanlar, televizyon ve basının ortak hazırlığı ile sokağa dökülebiliyor. Sonra ufacık çocuk ve tenekeleri unutuluyor. Bu kez toplum benzer bir isteriye, bir futbol takımı nedeniyle sürüklenebiliyor. Sonra bu takım da bir başka gelişmeyle birlikte bıçakla kesilmişçesine unutuluveriyor. Daha sonra bir zamanlar Ecevit-Demirel-Erbakan tiradlarını bir-iki sözcükle değiştiren Özal-Demirel-İnönü üçlüsü, her gün birbirlerine karşı söyledikleri lafları bir de yan yana tekrarlamayı kabul ettikleri için basın ve televizyon Türkiye'deki geniş insan sürülerini bir Hitchcock gerilimine hazırlayabiliyor.

İNSANIN tarifi değiştiriliyor.

ANCAK insan buna direniyor. İnsanın direndiğini gösteren işaretler var. Başka ülkeler bir yana, Türkiye, bu uyuşturucu düzene tahammül edemediğini gösteren işaretlerle dolup taşıyor.

BUNALIMIN işaretleri var. Açıklanan bir gizli raporda Eylülist darbenin genel kurmay başkanlarından birisinin ünlü bir şarkıcıyla yatak hikayelerinde birleştirilmesi, doğru olsa da olmasa da, bir bunalımın habercisidir. Yeraltı dünyasının önde gelen bir isminin yükletilen pek çok idam isteminden sonra Eylülist hapishanelerden çıktıktan sonra Türkiye'nin en büyük basın tröstünün sahibini suçlaması ve karşılıklı suçlamalardan Türkiye'nin yeraltı dünyası kralı ile basın kralının bir zamanlar çok yakın bir ilişki içinde olduklarının anlaşılması bir başka habercidir. Bir başka "mafya-ticaret" adamının telefonlarının MİT tarafından dinlenildiğinin ve valilerle çaresizlerin bu kimseyi bir hacet kapısı saymaları yine bir bunalımın habercisidir.

BUNLAR işartlerini karartıyorlar. Daha belirgin işaretler çıkıyor. MİT-CIA güdümündeki Türk-İş yönetimi bir yana işçilerin homurtusundan bir yel esiyor.

ESİNTİ var.

BU YIL, bir güzel esinti duyuluyor.

EYLÜLİZM, idamlar ve hapislikler, zulümler ve işkenceler bir yana ve bunlarla birlikte üç basitlikten ibarettir. Bir: Eylülizm, Türk lirasının değerini yabancı paralar karşısında utanmaz bir hızla düşürmek demektir. İki: Eylülizm, buna ek olarak, ücretleri en büyük bir cüret ve sıkılmazlıkla, asgari geçime değil, var olan ücret düzeyine değil, yeni bir sözcükle, köpeksi ücret seviyesine indirmek demektir. Birincisi ve ikincisi, birbirini tamamlamak durumunda kalıyor; birincisi, ihraç imkanını yaratıyor ve ikincisi, ihraç edilebileceklerin Türkiye'de satın alınmamasını garantiliyor. Tersinden de söylenebilir; ikincisi ihraç imkanını yaratıyor ve birincisi alıcı sağlıyor.

KORKU, üretiyor. Bu üçüncüsüdür. Bu olmazsa, ikincisi ve birincisinin hiç bir geçerliliği olamaz. çünkü hiç kimse kendi parasının utanmazlık düzeyine indirilmesine ve köpeksi bir ücrete razı olmaz; bunun için korku üretiliyor.

KÜTLELER, korkuyu yenmeye başlıyorlar.

BUNALIM başlıyor.

YENİ ESİNTİ var.

BU ESİNTİ içinde olma zorunluluğu var.